

HUSZONÖT ÉV

== POZSONYI ==
KÖNYVNYOMDÁSZOK ÉS
BETŰÖNTŐK EGYLETE

HUSZONÖT ÉV

~~~~~ A POZSONYI ~~~~~
KÖNYVNYOMDÁSZOK ÉS BETŰÖNTŐK
EGYLETÉNEK TÖRTÉNETE

AZ EGYESÜLET MEGBIZÁSÁBÓL

~~~~~ SZERKESZTETTE ~~~~~

KOWARIK KÁROLY FÜLÖP

~~~~~ EGYESÜLETI ELNÖKHELYETTES ~~~~~

~~~~~ POZSONY, 1903 ~~~~~

A POZSONYI KÖNYVNYOMDÁSZOK ÉS BETŰÖNTŐK EGYLETÉNEK KIADÁSA

Angermayer
115-1

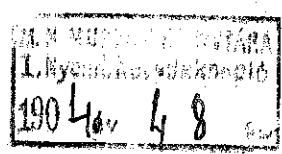
(4°)

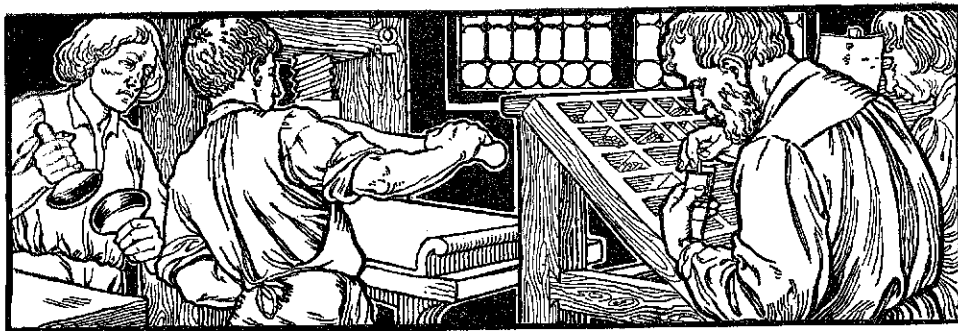
ANGERMAYER KÁROLY KÖNYVNYOMDÁJA, POZSONY

Országos Széchényi Könyvtár

199373

ELŐSZÓ.

Nagy örömmel s megtisztelésnek vettem a megbízást egyesületünk történetének megírására. Tudatában voltam már kezdetben feladatom nehézségének, de az ügy iránti szeretet és munkakedv sok nehéz akadályon keresztül segített. A könyv kezdetben tervezett tartalmának nem felel meg egészen, mert csak nagy fáradsággal lehetett azon kevés adatból, mely a jegyzőkönyveken kívül rendelkezésre állt, a „Pozsonyi könyvnyomdászok és betűöntők egyleté“-nek történetét megírni. Az adatok kutatása közben több öregebb szakértővel is érintkeztem, kik mindannyian szívesen szolgáltak felvilágosítással és magyarázatokkal; a „Magyarországi könyvnyomdászok és betűöntők szakegylete“ a „Typographia“ című szaklap 10 évfolyamát és a „Vorwärts“ című szaklap tekintetes szerkesztősége is 10 évfolyamot bocsájtott rendelkezésemre, mely szívességért nevezetteknek e helyen legyen köszönet mondva.

Az egyesület 1878—1902-iki évek pénztárkezelését kimutató táblázat összeállításáról Löwy Samu szaktárs,

az egyleti ház jelenlegi felügyelője, tőle megszokott előzékeny módon gondoskodott.

Hackler Károly szaktárs fogadja őszinte köszönetem a munkának magyar nyelvre való fordításáért.

Ami az elnökök képeit illeti, azokkal a szervezet legérdekesebb mozzanatait akartam jelölni: Eichleiter, mint a könyvnyomdász-szervezkedés első elnöke; Schweitzer, a házépítésre vonatkozólag; Hampel pedig a jubileumi évben volt egyesületi elnök.

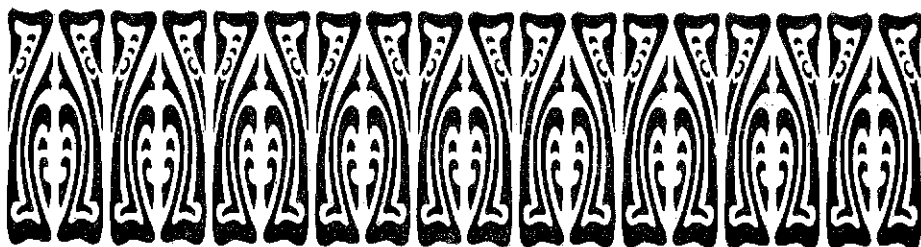
Angermayer Károly könyvnyomda-intézetének is legyen e helyen a jelen mű példás és szép kiállításáért köszönet mondva.

Miután ezen könyvet a szaktársaknak átadom, kérem, ne illessék azt a szigorú kritika mérőpálcájával, mert ezen munka mint egy szaktárs erre áldozott szabad idejének produktuma nem tarthat igényt tökéletességre.

Szaktársi tisztelettel

Pozsony, 1903. évi szeptember hóban.

Kowarik Károly Fülöp.

Bevezetés.

UTENBERG JÁNOS 1450-ben találta fel a könyvnyomtatást Mainz városában s már 23 évvel ezután, azaz 1473-ban találunk Magyarországon egy könyvnyomdát és pedig Budán, ahol Mátyás király az „Igazságos” rendeletére a „Chronica Hungarorum” nyomtatott Hess András által. A történelemben találunk említést könyvnyomdákról a következő években: 1533-ban Brassóban, 1550-ben Kolozsvárott és végre 1604-ben Pozsonyban. Hiteleseknek azonban ezen évszámok nem vehetők, mert Pozsonyban már 1594-ben járt és dolgozott egy Wallo János nevezetű vándornyomdász.

Pozsony után rövid időszakokban a következő városokban keletkeztek könyvnyomdák: Lőcse 1617, Kassa 1620, Nagyszombat 1626, Sopron 1627 és Nagyszeben 1670.

Ezen időponttól kezdve azonban művészetünk elterjedése majdnem egy évszázadig szünetel. 1756-ban találunk megint említést egy könyvnyomda alapításáról Debreczenben. Ezután következnek: Pest (1763), Szombathely (1776), Székesfehérvár (1785), Érsekújvár (1790) és Selmeczbánya (1796).

Amint ezen adatok mutatják, hazánk nem zárkózott el Gutenberg találmánya elől és már azon időkben adott hont művészetének. De semmi esetre sem szabad és nem is lehet az idézett évszámokat teljesen hiteleseknek venni, — Pest városét

kivéve, — már azon egyszerű oknál fogva, mert ezen időkben a könyvnyomtató ipar üzésének engedélyezése nagyjából királyi szabadalom (privilegium) vala s így a városi igazgatással nem volt semmi dolga. Csak perlekedés esetén jutott az illető város jegyzőkönyvébe, melyből azután a könyvnyomda létezését tudjuk meg, avagy egy műből is, mely azon nyomdában készült.

Majdnem biztosnak vehető azonban, hogy ezen első években, a könyvnyomdák kezdetleges berendezésénél fogva, csak ritkán készült el teljesen egy mű, hihetetlen továbbá, hogy a könyvnyomda-tulajdonosnak már működésének kezdetén lett volna oka perlekedésre polgártársaival. Tény ez Pozsonyra nézve.

A XIX. századnak különösen második felében volt csak lehetséges a könyvnyomtatási művészetnek általános elterjedést biztosítani Magyarországon, ez pedig főképp a magyarok szabadságtörekvésének és szabad törvényeiknek, valamint a König Frigyes által 1813-ban történt gyorsajtó feltalálásának volt köszönhető.

Határozott lendületet Magyarországon a könyvnyomtatási művészet a szabad ipartörvény által nyert, mely szerint avatlatlan, azaz nem tanult is nyithatott iparműhelyt, továbbá a sajtószabadság befolyása következtében. Újságvállalatok keletkeztek, melyek Gutenberg művészetének még nagyobb elterjedését vonták maguk után s így Gutenberg utódai meglehetősen helyzetben volnának, ha nem szorítaná őket rohamosan egy új technikai vívmány — a szedőgép, ezen nagyszerű találmány, mely nem csak a laikust, de a szakembert is bámulatba ejti — vissza. A pozsonyi egylet területén ezideig két szedőgép van működésben, még pedig Pozsonyban és Győrött.

Miután azonban ezen soroknak nem az a hivatásuk, hogy a könyvnyomtatási művészetnek történetét vázolják, legyen szabad a mű tulajdonképeni céljára térnünk.

A XVI. században, mint Faulmann „Geschichte der Buchdruckerkunst“ című művében olvassuk, még nem voltak könyvnyomdász-céhek, miért is a strassburgi tanács rendelete folytán a könyvnyomdászok a „zur Stelze“ nevű céhbe osztattak be, melyhez az aranyműveseken kívül még több kevésbé elterjedt

ipar tartozott. Azon időben a céhek a városok védelmére is köteleztettek, de később a fejedelmi hatalom kiterjedésével ez mindig ritkábban fordult elő, míg végre ezen kötelezettség megszűnt és a céhek csak is gazdasági kérdésekkel foglalkoztak.

A XVII. században találunk már könyvnyomdász-céhekre, melyeknek feladata az volt, hogy betegségek vagy balesetek alkalmából segélyeket nyújtsanak, továbbá hogy ünnepies temetkezésről gondoskodjanak.

Az akkori „frankfurti rend“ után minden „nyomdász úr“ az egyes sajtó után hetenkint 4 pfenniget s minden egyes „legény“ hetenkint 2 pfenniget volt köteles fizetni. Azon legények, kik pénzüket elpazarolták, munkából kimaradtak vagy pénzt kikölcsönöztek, a céh pénztárából nem segélyeztettek. — Nürnberg városában a kétszereset kellett fizetni és minden idegen legénytől, ki munkát kapott, egy fél forintot szedtek. A lipcsei rend azt határozta, hogy ha egy céhtag elhunyt, az urak, legények, asszonyok, gyermekek, tanulók és cselédek a holtat a sírhoz, a gyászolókat pedig haza kísérik, ennek elmulasztása 3 frt büntetést vont maga után.

A XVIII. században ugyanazon viszonyok maradnak érvényben. Az akkori idő jellemzésére Augsburg város tanácsának 1713-iki könyvnyomdász-rendjével ismertetjük meg kedves olvasóinkat, melynek eredeti szövege a német rész bevezetésében van s melynek főbb pontjai a következők:

„Két könyvnyomdász (úr) előljárónak és két legény ülnök-társnak (Assessor) választandó. Az öregebb előljáró elnököl és a pénztárt vezeti, míg az ifjabbik a jegyzői teendőket teljesíti; az öregebb legény előadó, az ifjabb pedig pénztáros, miért is az öregebb előljáró mellett szintén pénztári kulcsccsal rendelkezik.

„A pénztárba minden egyes beiratkozás és fölszabadulás után 30 krajcár, minden szerződés (postulatum) után (mely szerint az inas fölszabadul) 2 frt, továbbá minden vásár alkalmával vagy félévénként minden könyvnyomdásztól 30 krajcár, minden legénytől 20 krajcár, és minden Cornut (fölszabadulandó) után 40 krajcár volt fizetendő. A legények között újra fellépő visszaélés, a mennyasszony és gyermek ajándékozás stb. 1 frt büntetés terhe alatt tiltatik.

„Ha egy Cornut olyan könyvnyomdásznál áll, ki legényeket nem tart, akkor az ő Cornutpénzét minden vásár alkalmával, és pedig ezen esetben 1 frtot a pénztárba, a többi 2 frtot egy egész társaságnak, ha ilyen együtt van, fizeti.

„Bevezetendő oly anyakönyv, melybe az összes ideutazó és munkában álló legények és Cornutok beirandók, azaz immatrikulálандók, miért is előbbiek 10, utóbbiak 20 krajcárt fizetni kötelesek; nem kevésbbé minden könyvnyomdász, ki konditíóhoz, avagy saját könyvnyomdához jut, 4 frtot és minden művezető (Factor) 3 frtot a pénztárba adjon, ezzel azonban mentes minden további diskreciótól.

„Ezen pénztárból azok, kik önhibájukon kívül nyomorba jutottak, részint ingyen, részint zálog vagy jótállás mellett segélyeztetnek.

„Hogy összejöveteleknél a rend föntartható legyen, minden nyomdász és legény a meghatározott időben és órában pontosan megjelenni köteles, ellenesetben mindenki, aki több mint egy negyed órát mulaszt, kiméletlenül 15 krajcárral büntetendő.

„Az előjárókhöz utasíttatnak a postulatusok is, kik az ő járandóságukon, 24 forinton kívül — beszámítva a pénztárba tartozó két forintot — a rendszerinti „Fordertaler“-t is a társaságnak megfizetni tartoznak.

„Az inas 4 évig tanuljon, de a könyvnyomdásznak szabadságában áll, az ő inasának, ha megérdemli, egy negyedévet, de semmi esetre többet elengedni. Egy idősb, az iskolát elvégzett egyén, tekintettel nagyságára, korára, értelmére és tanulmányára három és fél évre — a két előjáró tudomásával — irható be.“

* * *

Augsburg városának ezen könyvnyomdász-rendje bizonyára érdekes, nem is hagyhattuk szó nélkül, mert a XIX. század közeledik és vele a mai szervezetünk.

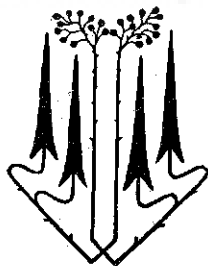
Ezen században a technikai és politikai vívmányok képezik a főmozzanatot. A szellemi előrehaladás szétrombolja a régit és újjá születik a nép sociális élete. A XIX. században látjuk a

könyvnyomdász-segédék hatalmas, emberbaráti szervezetét keletkezni. A középkor céhrendszere a modern időkben bénítólag hatott úgy a könyvnyomda-tulajdonosok mint a segédék törekvéseire, miért is a céhek helyébe a könyvnyomdász-segédék segélyező-egyletei lépnek. Nehéz küzdésbe került bár ezen átalakulás, de meg kellett történnie!

Osztrák szaktársaink már 1842-ben alapítják meg a „Niederösterreichischer Buchdrucker- und Schriftgiesser-Verein“-t (Alsó-ausztriai könyvnyomdászok és betűöntők egylete), melynek történetét Höger Károly szaktársunk „Aus eigener Kraft“ című művében oly mesterileg ecseteli. 1862-ben alapítottott a „Magyarországi könyvnyomdászok és betűöntők egylete“, melyhez egy egymásután csatlakoznak az egyes országokban hasoncélú és -elvű egyletek. 1866-ban alapították a „Verband der deutschen Buchdrucker“ című németországi könyvnyomdász-szövetséget, mely most 31,731 tagot számlál.

1867-ben végre Pozsonyban is kezd hajnalodni!

Országos Széchényi Könyvtár

A Pozsonyi Könyvnyomdászok Segélyző-Egylete.

pozsonyi könyvnyomdászok az 1867., illetőleg 1868-ik évig betegség vagy munkanélküliség esetén a legnagyobb nyomornak voltak kitéve, ha pedig valamely szaktársat ezen balsors érte, azon segélyre volt utalva, mely neki a segédek és könyvnyomda-tulajdonosok közt megindított gyűjtés által jutott, mely segély azonban, tekintettel a segédek kis számára, nagyon csekély volt. Ezen viszonyok, melyek tarthatatlanakká váltak, egy ütésre meg is változtak.

Az 1867-dik évben néhány tevékeny szaktárs összeállt, élükön Faubel Henrik (jelenleg Bécsben áll kondícióban), Kaminsky János (tartózkodási helye ismeretlen) és Trilofszy István (jelenleg Sachsen-Altenburgban áll kondícióban), hogy egyelőre egy beteg- és utassegélyző-egyletet hívjanak életbe.

Az akkori pozsonyi könyvnyomdász-segédeknek eziránti első összgylése 1867-dik év junius havában tartatott Effenberger* Lőrincapu-utcai vendéglőjében (a mostani 24-ik számú házban). Ezen gyűlésben megválasztatott az ideiglenes választmány, melynek elnöke Faubel Henrik volt, ki az előmunkálatokat végezte és az alapszabály-tervezetet készítette. Az ideiglenes választmány feladatának rövid idő alatt megfelelt; az elkészült alapszabály-tervezet egy közelebbi gyűlésen tanácskozás tárgyává

* Effenberger János, az akkori egyleti vendéglős, jelenleg pozsonyi kávéháztulajdonos.

tétetett, s miután annak alapos szerkesztése kevés vitára adott alkalmat, elfogadtatott és fölterjesztetett jóváhagyás miatt a magas ministeriumhoz.

Már-már azt hitték, hogy evvel minden legszebb rendben volna és az ifjú egylet tevékenységét rövid idő múlva megkezdheti, midőn Eichleiter elnökhöz (Eichleiter egy későbbi gyűlésen Faubel helyébe választatott ideiglenes elnöknek) egy ministeri leiratnak német fordítása érkezett Justi, akkori polgármestertől, mely következőkép szólt:

Földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi ministerium.

16,780. szám.

Pozsony szab. kir. városának!

Vonatkozással a magyar királyi belügyi ministeriumhoz f. évi október hó 7-én, 6101. sz. alatt tett jelentésre, mely szerint a Pozsonyban alakítandó „könyvnyomdász-segédék egyletének“ alapszabály-tervezete terjesztetett föl ajánlólag, a várost a következőkről értesítem:

Az egylet alapítása ellen, tekintettel jótékony és hasznos céljára, semmi megjegyzésem nincsen, ellenben a fölterjesztett alapszabály-tervezet a következő lényeges módosításokat kívánja:

Az összes rendelkezések az idézett tervezet első és második részének azon határozatán alapszanak, hogy minden Pozsonyban lakó könyvnyomdász az alapítandó egyletbe lépni és ennek alapszabályszerinti kötelezettségeit magára vállalni köteles.

Miután azonban hazai törvényeink ily kötelezettségeket senkire sem rónak fel és minden egyes állampolgárnak szabad akarától függ, hogy melyik egyletbe szándékozik lépni, azért az alapszabályok ezen lényeges pontjának módosítása a többi, ezen a ponton alapuló intézkedések megváltoztatását is maga után vonja.

Ami az úgynevezett költő-segélypénztárt illeti, ezen a 19. § a) pontja szerint alkotandó alaptőke oly csekély, hogy az előirányzott célnak aligha felelhet meg, miért is kívánatosnak tartom, hogy a főtnevezett pénztár által bővebb segélyek nyújtása tétetne lehetővé; mégis ezen intézkedést teljesen a tagok szabad határozatának engedem át, és nincsen az alapszabályok ezen pontjának a mostani alakban való megmaradása ellen sem ellenvetésem.

Ezennel felkérem tehát Pozsony szab. kir. várost, hogy az egylet alapítóit erről azon megjegyzéssel értesítse, hogy az alapszabály-tervezet megfelelő módosítása után egy alapító közgyűlés tartassék, mely

alkalommal az alapszabályok véglegesen megállapíttassanak és azok három példányban, kellőleg számozva, a szükséges aláírásokkal és pecséttel ellátva, a közgyűlési jegyzőkönyvvvel együtt hozzám felterjesztessenek.

Pest, 1868. évi november hó 11-én.

A minister helyett:

Fest Imre,
államtitkár.

7328. szám.

A magyar ministeriumtól érkezett leiratnak jelen német fordítását Eichleiter F. úrnak, mint a pozsonyi könyvnyomdász-segédek egylete ideiglenes elnökének tudomására hozzuk és ahhoz való alkalmazkodása végett közöljük.

Pozsony, 1868. évi november hó 18-án.

Justi,
polgármester.

Bár ezen leirat nem szolgált az alapítók örömére, az ügy iránti szeretetből nem lankadtak el és már 1868-dik év november havában látjuk őket ismét összegyűlve, amikor Eichleiter elnök az egylet ideiglenességét megszüntnek jelenti és a jelen gyűlést alapító gyűlésnek nyilvánítja. Ezen gyűlésből a következő jegyzőkönyvi kivonat terjesztetett fel a magas ministeriumhoz:

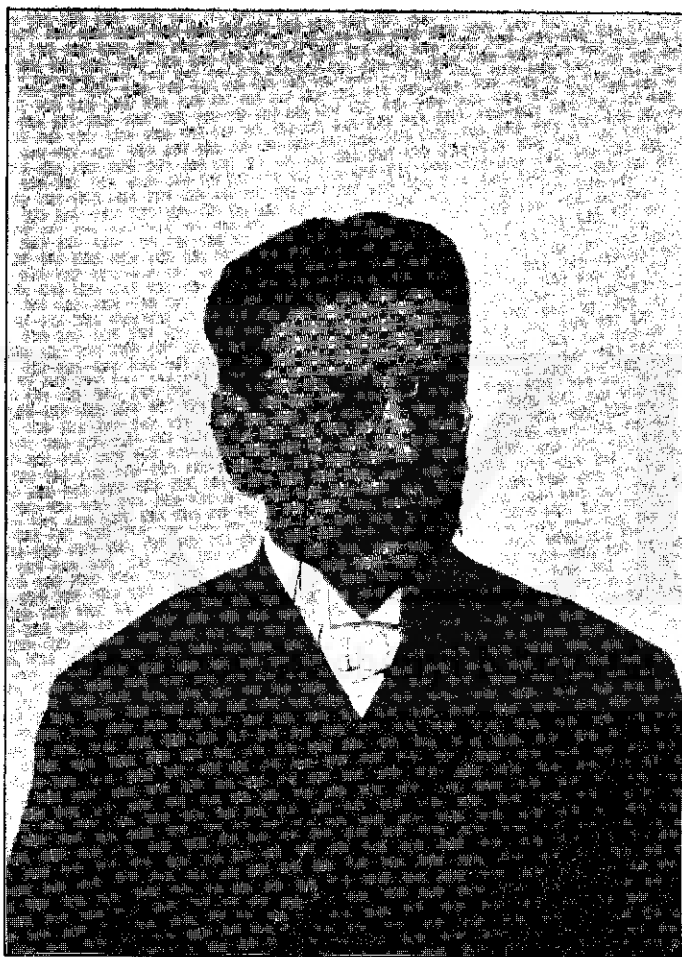
A pozsonyi könyvnyomdászok segélyegyletének az 1868. évi November hó 23-án tartott alakító közgyűlésének jegyzőkönyvi kivonata.

(Jelenlévők: 18 tagok.)

Mintán a gyűlés magát alakított egyletnek nyilvánította volna és az ideiglenes választmányt, mely következő urakból alakult: Eichleiter Nándor, elnök; Squarenina József, pénztárnok; Popius Márton és Kulitzka Alajos, póttagok; — ebbeli minőségökben rendszeresen (definitiv) megerősítette volna, a Nagyméltóságú földmivelés, ipar- és kereskedelmű Ministeriumnak 16,780 sz. alatt kelt magas intézvénye tudomásul vétetvén, az ezen rendelvénny folytán módosított alapszabályok rövid értekezés után általánosságban elfogadtattak; — Vonatkozólag a költőpénz pénztárára, melynél a Magas Ministerium az alaptőkét oly csekélynek találta, mitsem, hogy az céljának megfelelően, az elnök azon észrevételt tette, hogy tekintve az utazók csekély számát a segélyzések nem az alapnak kamataiból, hanem a

befolyó bevételekből és általában a pénztárban létező pénzből nyújtatnak; ha a pénztár az utazók nagyobb száma által kimerített; —

E tekintetben a jelenlévők beleegyzésüket kijelentvén, mindnyájuk egy alapszabályon kívüli önkéntes alakító 20 frt 10nyi összegnek jegyzése mellett az egyletbe léptek.

EICHLEITER NÁNDOR

Végképen Mayer Fr. úr nyomdatulajdonos az egylet vagyonának kezelőjéül megválasztván, az ülés azon közóhajjal fejeztetett be, hogy a pénztárak minél előbb léptetjenek életbe.

Pozsony, 1868. November 23 -án.

Kulitzka Alajos,
jegyző.

Eichleiter Nándor,
elnök.

Ezen jegyzőkönyvi kivonathoz a módosított alapszabályok csatoltattak és újra fölterjesztettek.

Az általános érdeklődés végett ezen alapszabályokat, a helybenhagyási záradékkal együtt, szószerint ide iktatjuk.

A pozsonyi könyvnyomdászok betegsegélyző és költőpénz pénztárának alapszabályai.

I. Általános meghatározások.

1. §.

A könyvnyomdászok a pénztárakhoz járuló főnökeikkel, egy segélyegyletet alakítanak, melynek célja megbetegedett tagjainak gyámolítása, meghalálozott tagjai megtakarításának költségeihez való járulás, valamint az idegen Pozsony városán keresztül utazó könyvnyomdászok segélyezése.

2. §.

Az egylet valóságos és tiszteletbeli tagokból áll, valóságos tag minden Pozsonyban működő könyvnyomdász lehet, tiszteletbeli az egyletbe ezen minőségben belépő azon főnök urak, kik a 11. és 19. §§ ok értelmében reájuk eső pénztári járulékot fizetik, valamint ugyanazon §§-ok a) pontjához képest a pénztárba egy alakító járulékot adnak, úgyszinte azok, kik különösen hasznos cselekvények, ajándékok s. a. t. által az egylet körül érdemeket szereztek.

3. §.

A pénztárokat egy választmány kezeli, mely a nyomdászok közül választatik és egy elnök, egy pénztárnok és két póttagnak áll. Ezen választmány évenként lelép, de újra megválasztható. A választmány megválasztása egy évenként tartandó rendes közgyűlésen megy végre.

4. §.

A pénztárnoknak kötelessége mindegyik pénztár fölött egy elkülönített számadást vezetni, negyedévenként egy pénztár kimutatást szerkeszteni és azt a nyomdákban köröztetni. Egyszersmind minden kiadások fölött a szükséges bizonylatokat szolgáltatni és a rendes közgyűlésben a pénztárnak kezelése fölött jelentést tenni.

5. §.

A két póttagnak feladata negyedévenként a pénztárokat megvizsgálni és minden készpénzbeli 30 frt-nyi többletet egy főnök úrnak nyugta mellett azon kérelemmel általadni, hogy azt hasznothajtólag

helyezze el és az értékpapirokat, kötelezvényeket, sorsjegyeket vagy takarékpénztári könyvecskéket biztosan tegye el.

Ha a szükség magával hozza, hogy a lefektetett tőkéből valamely üzlet segélynyújtói céljából szükségeltetnék, az illető főnök úr azt csak három választmányi tag személyes megkeresvénye folytán azoknak kiszolgáltathatja.

6. §.

Mindegyik nyomdában egy főkpénztárnok létezik, ki a járulékokat hétfőnként a főpénztárnoknak nyugta mellett beszolgáltatja.

7. §.

A pénztárok a viszonyosság és szabad költözködés önkénytesen elvein alapszanak, miért is csak azon belépő új tagok fizetnek egy 50 krnyi beirási díjt mindegyik pénztárba, kik még egy pénztárhoz nem tartoztak.

8. §.

Hátralékosok nem türetnek s egy 3 heti hátramaradás által a pénztárokból teljes kizáratásukat vonják maguk után.

9. §.

A pénztárak netaláni feloszlatakor a létező összegek egy közgyűlés által meghatározandó helybeli jótékony intézetnek fognak átszolgáltatni.

10. §.

Ezen alapszabályok csak egy a tagok $\frac{2}{3}$ -da jelenlétében tartott közgyűlés határozata folytán változtathatik meg a kormány jóváhagyása mellett.

II. Betegsegélyző pénztár.

11. §.

Ezen pénztárnak hivatala állanak:

a) egy, az alakításakkor a főnök urak által önkénytesen adott alakító járulékokból;

b) egy 50 krnyi járulékból, melyet mindegyik ezen egyletbe belépő új tag mint beirási díjt fizet;

c) az egyletbe lépő főnök urak hetenkinti járulékaikból, melyek azok beleegyezésével, egyenkinti 30 krnyi összegekben beszolgáltatni fognak;

d) egy hetenkinti, minden egylet tag által fizetendő 10 krnyi járulékból;

e) a tanoncok járulékaiból, kiknek mindegyike az iráskodásbai felvételekor 1 frtot, felszabadításakkor 2 frt 50 krt fizet. Gyakornokok

háromszoros öszletet vagyis 3 frt felvételi és 7 frt 50 kr felszabadítási pénzt fizetnek. — A felszabadítottak minden további fizetés nélkül az egyletbe léphetnek;

f) rendkívüli bevételekből.

12. §.

Ezen pénztárbeli gyámolításra igényt tarthat minden tag, mely betegedése után az elnöknel jelentést tesz és valóságos betegségét igazolhatja. Új belépő tagok csak egy négyheti járulék fizetés után tarthatnak segélyiségre igényt.

13. §.

Minden beteg tag egy hetenkinti 3 frtnyi segélyzést élvez. Ezen öszlet közgyűlési határozattal fel is emelhető.

14. §.

Három nap alól segélyzés nem adathatik, a harmadik naptól a hetedikig egy egész hétnek számítatik.

15. §.

Ha a betegség 12 hétnél tovább tart, a beteg a jövő 12 hétben csak a segélyösszlet felét kapja; ha addig sem mutatkozik jobbulás, további gyámolítás nem szolgálható.

16. §.

A segélyösszleteket egy választmányi tag viszi a betegnek, ki egyúttal annak állapota fölött meggyőződést szerez.

17. §.

Ha valamelyik tag meghalálozna, hozzátartozóinak a temetési költségekre egy 10 frtnyi járulék szolgáltat ki a pénztárból.

18. §.

A pénztár ezen alapszabályok jóváhagyása utáni első szombaton lép életbe; a segélyzések kifizetése azonban csak 1869. évi Május hó 1-én veszi kezdetét.

III. Költőpénz (Viaticum) pénztár.

19. §.

Ezen pénztárnak bevételei állanak:

a) egy, az alakításkor a főnök urak által önkénytesen adott alakító járulékból;

b) egy 50 krnyi járulékból, melyet mindegyik ezen egyletbe belépő új tag mint beirási díjt fizet;

c) az egyletbe lépő főnök urak hetenkinti járulékaiból, melyek azok beleegyezésével, egyenkinti öszletben beszolgáltatni fognak;

d) egy hetenkinti, minden egyleti tag által fizetendő 5 krnyi járulékból;

e) a tanoncok járulékaiból, kiknek mindegyike az iráskodásba feltételekor 1 frtot, felszabadításkor 2 frt 50 krt fizet. Gyakornokok a háromszoros összetet vagyis 3 frt felvételi és 7 frt 50 kr felszabadítási pénzt fizetnek. A felszabadítottak minden további fizetés nélkül az egyletbe léphetnek;

f) rendkívüli bevételekből.

20. §.

Ezen pénztárbéli segélyezésre igényt tarthat minden utazó könyvnyomdász, ki magát igazolhatja, hogy utolsó tevékenységi helyén pénztári kötelezettségeinek eleget tett és Pozsonyban munkát keres, de nem talál, azért oly utazóknak, kiknek egy ajánlott munkahelyt el nem fogadnak, költpénz nem adható.

21. §.

A segélyezésnek mennyisége az időtartam után irányul és egy 6 heten alóli utazási tartamnál 60 krt, 6 heten felőli 80 krt, kivételes esetekben pedig 1 frtot téssen. Ezen segélyezések közgyűlési határozattal egy meghatározott időre szaporíthatók.

22. §.

Mindegyik utazó 6 hónapon belül csak egy ízben tarthat igényt gyámolításra.

23. §.

Minden idegen egy meghatározandó nyomdában, mely évenként változik, a költpénzre szóló nyomtatott utalványt kap, mely azon nyomdában kifizettetik, hol a pénztárnok létezik.

24. §.

Ezen pénztár jelen alapszabályok jóváhagyását követő első szombaton lép életbe.

A pozsonyi nyomdászok segélyegyletének választmánya:

Popius Márton,

Eichleiter Nándor,

elnök.

Kulitzka Alajos,

Squarenina József,

póttagok.

pénztárnok.

20,068. szám.

Ezen alapszabályok a földmívelés-, ipar- és kereskedelemügyi m. kir. Ministeriumnak a törvény értelmében bemutatattak.

Pesten, 1869. évi január hó 13-án.

Gorove István, s. k.

A fõnt idézett gyûlésben az ideiglenes választmány véglegesítettett és a következõ szaktársakból állott: Eichleiter Ferdinand elnökbõl és Squarenina József pénztárnokból, továbbá 6 választmányi tagból, kik azonban nincsenek névszerint megnevezve. Mayer Ferenc, könyvnyomda-tulajdonos (tulajdonképen csak bérlõje volt a Sieber örökösei nyomdájának) pénzkezelõnek és az akkori mûvezetõ Angermayer Károly (jelenleg könyvnyomda-tulajdonos) utassegélyzõ-pénztár igazolvány-kiállítóknak választatott meg.

A három pozsonyi fõnök, úgymint: Schreiber Alajos, Wigand Károly Frigyes és Sieber H. alapítási járulék jegyzéseért kérettek föl, mely kérés azon eredménnyel járt, hogy minden egyes fõnök a betegsegélyzõ-pénztárnak 25 frtot és a viatikum-, azaz „költõ“-pénztárnak 10 frtot adományozott; továbbá egy heti járulék teljesítését is megígérte. A tagok 3 frt beiratási díjat és 15 krajcár heti járulékot fizettek, ebbõl 12 kr. a betegsegélyzõ-, 3 kr. pedig a „költõ“-pénztárnak jutott.

A tulajdonképeni jegyzõkönyv végén a következõ aláírásokat találjuk: Eichleiter F. elnök, Squarenina J. pénztáros, Maudry J. jegyzõ, Popius M. A., Kulitzka A., Anderthalb J., Frankl E., Griesz J., Trilofszky S., Kondosky János, Langenthal F., Benyács L., Promber C., Karl E. és Farkas József.

Evvel az egylet alapítása befejeztetett, a tagok serényen munkához láttak, hogy annak fölvirágzását siettessék. Maga a pénztár csak egy évvel késõbb kezdte meg mûködését.

Dacára annak, hogy csak kis tőkével rendelkezett a pénztár és az alapszabályokban is csak 3 frt segély volt megszabva, elhatározták, hogy 4 frttal segélyeznek.

Az 1869-diki év május hó 1-jétõl keltezett gyûlési jegyzõkönyv azt mondja, hogy a szaktársak közt civódás tört ki, melynek kiegyenlítésére két rendkívüli gyûlés volt összehívandó és pedig május 1-jére és 8-ára. A civódás, mely egyébiránt csak félreértés alapján keletkezett, békés úton intéztetett el.

Ugyanezen év május 29-én ismét tartatott gyûlés, melyben egy házirend bevezetése határoztatott el, melynek szövege fel is olvastatott, de sajna, az irattárban ezen házirend már nem található meg.

Az akkori bécsi könyvnyomdász-gyűlésre Squarenina szaktárs választatott meg küldöttnek és Maudry szaktárs indítványára annak 13 frt 40 krnyi napidíj szavaztatott meg; ezen összeg 10 krnyi heti különjárulék útján hajtatott be.

Eichleiter elnök heti önkéntes 5 krnyi különjárulék kivetését indítványozza, mely járulék szervezési vagy más mellékiadások fedezésére szolgáljon és már a jövő héten lépjen életbe. Ezen indítvány határozattá emeltetett.

Ugyanezen gyűlésen indítványoztatott továbbá egy új pénzkezelőnek a választása is, de ezen indítvány mellőztetett, mert az alapszabályok értelmében a pénzkezelő évente csak egyszer választható és azonkívül Mayer megígérte, hogy a kikölcsönzött pénzt a takarékpénztárba helyezi, mire pénzkezelőnek megmaradt.

1870-dik évi február hó 14-én tartatott az első évi rendes közgyűlés. Miután elnöklő Eichleiter szaktárs az egybegyűlteket üdvözölte, felolvasta a következő érdekes, német nyelven írt évi jelentést, melynek magyar fordítása így szól:

Tisztelt Közgyűlés!

Több mint 20 év mult el, mióta a pozsonyi könyvnyomdászok a szabad gyülekezés jogát részint nem gyakorolhatták, részint pedig gyakorolni nem is akarták, egyáltalában amióta egyletük volt, mely törekvéseiket a jótékonyság, illetőleg segélyezés tekintetében oly liberális módon megvalósította. Azon szaktársakból, kik a pozsonyi könyvnyomdászok egyesületi életét még a 48-as évekből ismerik, csak kettő van még közöttünk; ők bizonyíthatják, hogy akkor még nem volt annyi az anyagi gond, bizonyíthatják továbbá, hogy az akkori olcsó életmód mellett még a csekélyebb kereset is hasonlatlan jobb létet biztosított, mint ma a legelőnyösebb bér; bár nem szándékozom mindazon előnyöket felsorolni, melyekkel az akkori időkben a szaktársak birtak, csak azt az egyet akarom megemlíteni, hogy azon idők csendes, úgynevezett kedélyes munkálkodása után a modern telhetetlenek és a pizsokverseny által oly hajsza keletkezett az amúgy is nem igen pazarul megáldott erőnk kiszípolozására, hogy valóban gőzzel, t. i. a legszebb éveinkben leszünk oda szállítva, hol boszút nem ismernek.

Akkorában a nyomdászok egyesülési érzéke nem jutott oly mérvben érvényre, mint azon idő óta, amidőn a világot megrettentő 1848 és az 1866-iki események a munkás-osztályban az egyesülési

gondolatot megteremtették s mióta azon tant fogadták el, hogy: „a sociális reform képezi a szellemi haladással egyetemben kezdeményezését azon helyzetnek, mely a munkásokat az emberi társadalomban megilleti“.

Ezen alapelveket újabb időben a pozsonyi könyvnyomdászok is magukévá tették és mindenekelőtt oda törekedtek, hogy a betegsegélyző-pénztár alapítása által a legnagyobb nyomortól némileg óva legyenek. Mindinkább nagyobb arányban kezdték érezni az egyesülés szükségességét, hisz nemcsak beteg- és utassegélyről volt szó, hanem a szellemi és technikai nevelés emeléséről és előmozdításáról, valamint az anyagi viszonyok javításáról is. Ezen az elven alapítottatott egyletünk, melynek tevékenységét és történetét alább ecseteljük.

* * *

A könyvnyomdászok egyesülési gondolatát az osztrák-magyar monarchiában 1868-ik év május havában a „Wiener Fortbildungsverein“ pendítette meg, amikor ugyanis körlevéllel szólította fel az ország összes szaktársait, hogy az alakítandó osztrák könyvnyomdász-szövetséghez csatlakozzanak és az első könyvnyomdász-gyűlésre küldöttet válaszszanak. A Wigand-nyomdabeli szaktársak meghívására tartatott 1868-ik évi június hó 6-án a pozsonyi könyvnyomdászok által az első gyűlés, melyben a szövetséghez való csatlakozás és az utassegélyző-pénztár életbe léptetése határoztatott el. A második gyűlés június 13-án azon tanácskozott, hogy a bécsi segélyző-pénztárhoz való csatlakozás lehetséges volna-e, mely kérdés azonban tekintettel kivitelének sikertelenségére azon indítvány által, hogy Pozsonyban önálló betegsegélyző- és utassegélyző-pénztár alapíttassék, háttérbe szorítottatott és ez utóbbi indítvány határozattá emeltetett.

A további gyűléseken, különféle más dolgok elintézése mellett, az alapszabályok is tanácskozás tárgyává tétettek és elfogadtattak; ugyanezen év szeptember 13-án az alapszabályok a főnököknek azon kéréssel lettek átnyújtva, hogy azokat aláírják és alapítási járulék jegyzése által a pénztárt életbe hívni segítsék. A főnökök törekvéseinket elismerték szó nélkül és mindegyik 25 frtot a beteg- 10 frtot pedig az utassegélyző-pénztár javára jegyzett alapítási járulékul.

1868-ik évi szeptember 30-án nyújtattak be az alapszabályok ministeri jóváhagyás végett a városi tanácsnál. Pestről csak ugyanazon év november hó 14-én érkeztek vissza, azon ministeri megjegyzéssel, hogy az alapszabályokon egyes módosítások eszközözlendők, melyeknek foganatosítása után az alakuló közgyűlés tartandó meg és a módosított alapszabályok a jegyzőkönyvi kivonattal — magyar nyelven — 3 példányban a ministeriumhoz újra felterjesztendők. Az

alapszabályoknak magyar nyelvre való fordítását teljesen díjtalanul ifjabb Ejury ügyvéd úr eszközölte.

Ezen alakuló közgyűlésen lett az ideiglenes választmány, mely Eichleiter, Squarenina, Popius és Kulitzka szaktársakból állott, véglegesítve. Mayer főnök úr egyleti pénzkezelőnek, Angermayer úr pedig utassegély-pénztár igazolvány-kiállítónak választva.

Az erre következő gyűlésen egy új árszabály megállapítására 6 tagú bizottság választatott azon megbízással, hogy viszonyainknak megfelelő árszabályt dolgozzon ki. Ezen árszabály a gyűlés által lényegtelen módosításokkal elfogadtatott és a főnököknek memorandum kíséretében küldöttségileg átadatott.

Mayer főnök úr mindjárt elismerte, Schreiber úr pedig elvileg elfogadta és egyúttal azon sajnálkozását fejezte ki, hogy ezen ügyben a pozsonyi három főnök közt egyetértés elérhető nem volt. Az árszabály egyedül csak a Wigand-féle nyomdában talált ellentállásra, de itt is a szaktársak szolidaritása folytán a főpontokban elfogadtatott.

Bár egy teljesen egyenlő árszabály a három nyomdában keresztülvihető nem volt, a mozgalom eredményeként mégis egy 20⁰/₁₀ bér-emelésnek békés úton való elérése jegyezhető fel.

Mint minden egyesületben, a hol vita és eszmecsere folyik, nézeteltérések keletkeznek, melyek szüleménye egy ellenpárt, úgy egyesületünkben is keletkezett idővel ilyen, mely a legszósó balhoz vallotta magát, mivel azonban ezen ellenzéknek különösen fontos ügyek az ellentállásra okot nem szolgáltatottak, másképp pedig szilárd alapja sem volt, folytonos trécselésben tönkre ment.

Értekezés és vita után elhatározottat rendes havi gyűlések tartása, melyek kötő ereje egy kidolgozandó ügyrend leend, mindaddig, míg a hasonnemű szervezetek egyesülésének eszméje az egész országban meg nem valósul. Heti 5 krajcáros külön járulék kivetése határozottat el, melyből többféle kiadások, főképp az agitáció segélyezése, szaklapok előfizetése stb. volnának fedezendőek. Ezen határozat által az egyesület úgyszólván egy önképző-egyesület jellegét vette föl, miután majdnem ugyanazon célt követte és mai napig is hűen az előírt ügyrendhez ragaszkodott.

Időközben a főnökök száma is nagyobbodott Pozsonyban Angermayer Károly úrral, ki a Schreiber-féle üzletbe mint társ lépett s ezen alkalomból 35 frtot adományozott a pénztáraknak.

A múlt év június havában tartott könyvnyomdász-gyűlésre ismét egy képviselő küldetett az egyesület költségén.

Továbbá egy, nem épen művészetünk szabályai szerint kitanult nyomó lett határozat folytán szaktársaink közé fölvéve.

Ugyanezen időben a Mayer-féle nyomdában árszabály-differenciák keletkeztek, melyek azonban a segédek javára dültek el és csak két

szaktárs kollegiálatlan magaviselete adott alkalmat közbenjárásra, minek eredménye sokaknak üdvös leckéül szolgálhatott.

A vasárnapi munkaszünetre is került sor, mely egy memorandum alakjában szellőztetett a főnökökkel szemben; az eredmény szintén kedvező volt szaktársainkra nézve.

Az egyesülési (Coalition) jog engedélyezése tárgyában kérvény intéztetett a képviselőházhoz és annak átnyújtására Jókai Mór képviselő kéretett fel.

Összesen 19 gyűlés tartatott az egyesület fennállása óta.

Az egyleti levelezésből fölemlíthető: a „Brünner Fortbildungs-Verein“-nel az általa kidolgozott tanonc-szabályzathoz beleegyezésünket tudattuk. Továbbá a szövetségi bizottságtól átküldött statisztikai lapok kitöltettek és elküldettek. Ezeken kívül Bécsbe két távirat menesztetett: az egyik a könyvnyomdász-gyűléshez, a másik pedig az újságszedők által a vasárnapi munkaszünet tárgyában tartott gyűlés alkalmával.

A beérkezett levelezésből felemlíthetők: a „Brünner Fortbildungs-Verein“ buzdítása az árszabálymozgalom alkalmával; a „Wiener Fortbildungs-Verein“ meghívója a könyvnyomdász-gyűlésre; továbbá a „Gutenberg“ bécsi dalegylet meghívója; Pestről megkeresés, egy kérvénynek a képviselőházhoz való fogalmazása végett, benyújtva Hackenschmidt, Sauter és Trilofszky szaktársaktól.

Egyletünknek a főnökökön kívül még egy tiszteletbeli tagja van Csillag úr személyében, ki egy főkönyvet ajándékozott és azonkívül 1 forintnyi havi járulék fizetésére kötelezte magát.

A különfélék pénztárából a mai napig egy nem épen jelenték-telen összeg adatott ki; ezen kiadások közt szerepelnek: a megrend-szabályozott Heidenreich gépmesternek Teschenben 3 frt; a pesti szaktársaknak 30 frt; az átutazott, szűkölködő és öreg Feigl nyomó-nak, ki egy pozsonyi nyomdában tanult, 2 frt.

Fölemlítendőnek tartom még, hogy pénztárainkat ezen első egyleti évben kedvezőbb állapotban nem találhatjuk, mint azok valóban vannak; a kiadások az utassegélyző-pénztárnál csekélyek voltak, a beteg-segélyző-pénztár kiadási rovata pedig mutatja, hogy a pozsonyi szak-társak a halálózásra nem is gondolnak.

Ezen kedvező eredmény következtében egy alapítási ünnepély rendezése határoztatott el, mely minden várakozásunkat fölülmulva, oly nagyszerűen és szépen sikerült, hogy bizonyosnak vehető egyletünknek a legelterjedtebb körökben való elismerése alkotásáért. Az ünnepélyrendezés magas költségei a tréfás-sorsjáték és adományok által találtak fedezést. Üdvözlő táviratokat küldöttek a brünni, bécsi és pécsi szaktársak.

Remélem, hogy a mondottakkal a szaktársaknak egyesületünk első évi tevékenységéről tiszta képet nyújtottam.

Minden egyes szaktárs lelkiismeretbeli dolognak tartsa, hogy az egyesületet ne csak anyagilag, de erkölcsileg is támogassa, mert csak ezen az úton lehetséges minden komoly kérdésben egyetértőleg eljárni.

Mindnyájunk anyagi jóléte és baja csak az egyesületben található védelemre.

„Egyesült erővel előre!” — ez legyen jelszavunk.

Isten áldja és oltalmazza művészetünket!

Ezen jelentés helyesléssel tudomásul vétetett, mire a pénztári jelentés következett, melyből kitűnik, hogy a betegsegélyező-pénztár 331 frt 69 kr készpénzzel, az utassegélyező-pénztár pedig 154 frttal rendelkezik, s így az egyesület vagyona 486 frt és 14 kr. A különfélék pénztára, miután nagyon is igénybe vétetett, 10 frt hiányt mutat.

Langenthal szaktárs indítványára elhatároztatott, hogy azon áttutazó betűöntők, kik egy segélyező-pénztár tagjai, viatikumot kapjanak. Az utassegély 6 héten alul 60 krról 80 krra, 6 héten felül pedig 1 frtra emeltetett, szükség esetén azonban 1 frt 50 kr. is fizethető.

Erre Eichleiter elnök köszönetet mond a választmány nevében az eddigi bizalomért. A választás a következő eredménnyel végződött: elnök: Eichleiter; pénztáros: Squarenina; jegyző: Griesz József; választmányi tagok: Popius és Zimmermann. Pénztárkezelőnek szavazategységgel újra Mayer főnök választatott meg és utassegély-pénztár igazolvány-kiállítónak Zimmermann neveztetett ki.

Ez volna röviden vázolva az első közgyűlés lefolyása, melyet joggal tárgyaltunk itt oly bőven, mint tükrét a jelennek és jövőnek.

Az egyesület virágzott, a pénztár gyarapodott, mivel csak gyéren lett igénybe véve és nemsokára 500 forintra emelkedett.

De a tagok öröme nem igen sokáig maradhatott zavartalan szervezetük felvirágzásán — — mert egy szép napon a pénztárkezelő eltűnt és vele együtt az egyesület pénze is.

Általános rémület keletkezett a tagok között és a választmányt azzal vádolták, hogy a pénzkezelő választásában nem

volt eléggé óvatos, mire a választmány azzal felelt, hogy Mayer az összes tagok által a közgyűlésen választatott s így mind-egyik bizalmát birta. Lépéseket tettek az elsikkasztott pénz megkerítésére, de mind hiába; Mayert és a pénztárt nem látták többé. A szaklapokban üldözték a sikkasztót, hogy talán így kényszerítsék az elsikkasztott pénz visszaadására, de ennek sem volt eredménye. Habár Mayer tartózkodási helyét biztosan tudták — Bécsben volt — bírói feljelentésétől mégis elálltak Gottl, az akkori polgármester kérésére, kinek fia Mayer veje volt, annál is inkább, mert Gottl megígérte, hogy az egyület pénzének visszanyerésében támogatni fogja és azon-kivül befolyása által segélyekhez is juttatja. Tényleg kapott az egyület a városi tanács befolyása által a Schreiber-féle alapból 100 frtot. 1870-ik évi szeptember 3-án rendezett az egyület nagy kerti ünnepélyt a „Pálffy-kert“-ben, mely ünnepélyhez a város fuvarokat és még többfélét ingyen adott. Szép tiszta nyereség éretett el, melylyel a kár némileg megtérült.

Az 1871-ik évi január 23-ikán tartott közgyűlésen ez ügy miatt még hatalmas vihar támadt és új választmány választatott a következő szaktársakból: Zech, elnök; Frankel pénztáros és Hackenschmidt jegyző, Wigand F. K. könyvnyomdatulajdonos pedig pénztárkezelőnek kéretett. Ezen gyűlésben indítványoztatott az alapszabályok átvizsgálása és megváltoztatása is. Eichleiter szaktárs föl is olvasott mindjárt egy alapszabály-tervezetet, mely az akkori pesti alapszabályok szövegét megközelítette. Elolvasás után egy bizottság választatott Zech, Frankel és Eichleiter szaktársakból. Ezen bizottság feladata volt, az alapszabályokat egész terjedelmükben átvizsgálni és azután azokat egy rendkívüli közgyűlés elé terjeszteni.

Sajnos, az előbb felsoroltak az utolsó jegyzőkönyvi feljegyzések, melyek a „Pozsonyi könyvnyomdászok segélyző-egyleté“-ről reánk maradtak, ezért biztosan nem mondhatjuk, hogy mikor módosítottak az alapszabályok. De az áll: elődeink nyugalmat nem ismertek, fáradhatatlanul építették ki az együletet.

Így látjuk 1872-ik évben a „Typographenbund“ könyvnyomdász-dalegyület alapítását, mely az akkori időben az előre-törekvés és szaktársi érzelem fejlesztéséhez nagyban hozzájárult.

Északnyugat-magyarországi Könyvnyomdászok, Betűöntők és Könyomók Egylete.

Magába foglalja: Pozsony, Nyitra, Turóc, Trencsén, Moson,
Sopron, Veszprém és Vas vármegyéket.

zen egylet csak ideiglenes volt, mivel alapszabályai nem engedélyeztettek. Az előttünk fekvő terjedelmes alapszabályokból kitűnik, hogy az egyletnek egy segélyző és egy önképző-osztályból kellett volna állnia.

A segélyző osztály a következő cél elérésére volt hivatva:

1. Betegek segélyezése, valamint temetkezési segély nyújtása;
2. rokkantak segélyezése és az öreg tagok nyugdíjazása;
3. az elhalt tagok özvegyeinek segélyezése;
4. az elhalt tagok árváinak segélyezése;
5. átutazók útipénzzel való segélyezése.

Az önképző-osztály feladata volt:

1. A tagok szellemi és technikai kiképzésének emelése;
2. a főnökök és segédek közt közös megegyezés folytán létrejött árszabály és munkaidő betartásának ellenőrzése, továbbá szükség esetén azoknak békés tárgyalások által való fölülvizsgálása;

3. munkanélküli tagok segélyezése.

A fönt elősorolt célok elérésére a következő eszközök szolgáltak:

1. A tagok heti járulékai, valamint beiratási díjai;
2. a főnökök heti járuléka a segélyző pénztárhoz;
3. rendezendő ünnepélyek netáni jövedelmei;

4. véletlen bevételekből, mint: adományok, végrendeletek stb ;
5. technikai és tudományos előadások, politikai és vallási témák kizárásával ;
6. nyelvtani stb. tanfolyamok ;
7. az egyleti könyvtár és olvasóköri használhatása ;
8. díjtalan munkaközvetítés ;
9. békéltető bíróságok választása.

Az 5-ik §-ban a tagok járuléka 45 krajcárral van meghatározva, mely összeg következőképen osztatott el : a betegsegélyző-, rokkant-, özvegy- és utassegélyző-pénztárnak 25 kr jutott, az önképző-osztály pénztárának pedig 20 kr. Azon főnők, kik tiszteletbeli tagságra igényt tartottak, minden egyes segéd után 6 krajcárnyi heti járulékot fizettek.

Beiratási díjként azok, kik munkába lépésük után 6 héten belül iratkoztak be, 1 frtot; azok, kik későbbben jelentkeztek, 10 frtot fizettek. A beiratási díj fizetése alól fel voltak mentve azon ideutazott szaktársak, kik már egy hasonló célú egyesület tagjai voltak és azok, kik olyan helyről jöttek, hol ilyen egyesület nem létezett, de azelőtt már egyesületi tagok voltak, azon esetben, ha ezt kellően igazolhatták. Minden egyes tagnak egy szaklap ingyen járt.

A segélyezések voltak: betegsegély hetenkint 6 frt 52 héten át. Elhalálozás esetén 30 frtnyi temetkezési járulék. Rokkantságsegélyre már 5 évi befizetés után jogosult volt a tag. Nyugdíjra minden 65 éven felüli tag tarthatott volna igényt, tekintet nélkül munkaképességére. Ezen segély heti 3 frtban állapítottatott meg. Az özvegysegély szintén 5 évi tagság után lett volna fizetendő 100 frttal. Az árvák segélyezésére való jogosultság is csak 5 évi tagságot tételezett föl és minden árvának hónaponként 2 frt járt betöltött 14-ik életévéig. Az utóbbi három segély azon esetben is fizetendő lett volna, ha a tag 5 évi járulék után hadköteleességének teljesítése közben vált volna rokkantá, vagy elhalálozott volna. Utassegély-pénzként 6 heti utazási tartam alatt 1 frt, 6 héten felülinél 1 frt 50 kr lett fizetve. A munkanélküliek segélyezése az önképző-osztályból volt tervezve és pedig a nőtlenek 4 frttal, a házasok 6 frttal 5 héten át. Ezen segély élvezésére 6 havi tagság jogosított.

Ezen alapszabályok kidolgozásánál akkori szaktársainkat valóban nagy humánus érzet hatotta át. Igéretük igen merész, mert dacára annak, hogy az alapszabályokban a járulékok felemeléséről valamint a segélyezések leszállításáról gondoskodva volt, mégis kérdéses, hogy az egylet mindezen ígéreteket teljesíthette volna-e.

Az alapszabályok értelmében ezen egyletnek minden hasonló egylettel a kölcsönösséget kellett volna ápolnia.

1874-ben az alapszabályokat jóváhagyás végett a magas ministeriumhoz terjesztették föl; a heti járulékokat azonban ideiglenesen úgy helyben, mint az egyleti kerület minden előhelyén beszédették.

Eleven egyleti élet uralkodott északnyugati Magyarországon, mely megtermette volna a jó gyümölcsöt. Hogy pedig ezen gyümölcs nem érett meg, nem azon férfiak oka, kik a szervezkedés élén állottak, hanem egyes-egyedül az akkori ministerium, mely rövidlátása által az egyletben államellenes szövetkezést látott, mivel ez a segélyezéseken kívül tagjainak szellemi képzésével és fölvilágosításával is foglalkozott és ezenkívül rendezett munkaviszonyok alkotásán is fáradozott. Mindez pedig elég okot szolgáltatott arra, hogy a kormány az alapszabályok jóváhagyását megtagadja. Így történt akkor is. Az alapszabályok évekig heverték a ministeriumban és várták helybenhagyásukat, míg végre az 1877-ik évben leérkeztek, de nem engedélyezve, hanem azon végzéssel, hogy a már beszédett járulékok visszafizetendőek. Gondolható, hogy mily óriási munkát okozott ezen végzés keresztülvitele, miután már majdnem három évig történtek a befizetések.

De ez sem riasztotta vissza az alapítók buzgalmát, újra hozzá fogtak az alapszabályok kidolgozásához, melyeket a ministeriumhoz terjesztettek föl engedélyezés végett; ezek voltak jelenlegi egyletünk első alapszabályai.

Mielőtt azonban mai egyletünk történetére áttérünk, megnevezzük azon elnököket, kik az első egylet alapítása óta egészen ezen fejezetig mint olyanok működtek; ezek pedig: Eichleiter Ferdinand (1873 óta pénztáros); Zech János; Henkel Henrik; Popius Márton és Herzog János.

A Pozsonyi Könyvnyomdászok és Betűöntők Egylete.

Az előbbi fejezetben új alapszabályok kidolgozásáról és a ministeriumhoz jóváhagyás végett való fölterjesztéséről volt szó; de akkor nemcsak új alapszabályokat alkottak, hanem az egész egyletet újjá szervezték, mi az előttünk fekvő eredeti alapszabályokból kitűnik.

Az új egylet a „Pozsonyi könyvnyomdászok és betűöntők egylete” címét viseli és székhelye Pozsony. Az egylet 4 osztályból áll és pedig:

1. a betegsegélyző- és temetkezési járulékok osztályából;
2. rokkantak, özvegyek és árvák segélyezési osztályából;
3. munkanélküliek és átutazók segélyezési osztályából és
4. önképző-osztályból.

Miután a terjedelmes alapszabályok lenyomtatását ezen iratnak korlátolt tere nem engedi, csak röviden a fontos adatok közlésére szorítkozunk.

Az egylet kitűzött céljainak elérésére a következő eszközök szolgáltak:

1. a tagok heti járulécai valamint a beiratási díjak;
2. a főnökök heti járulécai a rokkantpénztárhoz;
3. rendezendő ünnepélyek netáni tiszta jövedelmei;
4. véletlen bevételek, mint adományok, végrendeletek stb.;
5. tudományos, technikai és socialis előadások — politikai és vallási kérdések mellőzésével;
6. nyelvtani stb. tanítás;

7. az egyleti könyvtár és olvasóköri használata.

Az alapszabályok 3-ik §-ában ki van mondva a kölcsönösség az összes hasonló könyvnyomdász-egyletekkel.

Az egylet rendes és tiszteletbeli tagokból áll. Tekintettel azon körülményre, hogy a kisebb városokban dolgozó szaktársak csekély számuk miatt önálló egyletet alakítani nem bírnak, a Pozsony, Turóc, Sopron, Moson, Nyitra és Trencsén vármegyékben dolgozó szaktársak szintén a pozsonyi egyletbe léphetnek.

Minden rendes tag hetenkint járulékot fizet, mely az egylet alapításakor 40 krajcárban állapított meg; ebből a betegségélyező- és temetkezési pénztárnak 10 kr, a rokkantak, özvegyek és árvák pénztárának 10 kr, a munkanélküliek és átutazók-pénztárának 10 kr és végre az önképző-osztály pénztárának szintén 10 kr jutott. A pénztárak külön alappal bírnak és külön-külön kezeltetnek. Minden tiszteletbeli tag rendes heti járulék fejében 60 krt fizet. A közgyűlés hatalmában áll azonban a járulékokat felemelni vagy leszállítani.

Az egyletbe lépők, ha munkába lépésük első 2 hete alatt jelentkeznek felvételle, 3 frt, később jelentkezők 10 frt beiratási díjat fizetnek.

A 6 frt 30 krt tevő betegségély (naponként 90 kr) már 6 heti szakadatlan járulékteljesítés után 52 héten át fizettetik. A temetkezési segély 50 frttal állapított meg.

A rokkantsegély 10 évi járulékteljesítés után hetenkint 3 frttal szolgáltatott ki. Az özvegysegély folyósítása szintén csak 10 évi tagság után egyszersmindenkorra 50 frttal történt.

Az árvasegély ugyancsak 10 évi tagság után folyósíttatik gyermek- és hónaponként 4 frttal a betöltött 14-ik életévig. Árvasegélyre mostohagyermek is tarthatnak igényt. Ha egy árva nyilvános költségen ápoltatik, akkor e viszony tartama alatt segélyre igényt nem támaszthat; bevégzett 14-ik életéve után azonban az árva javára az anyának vagy gyámnak 50 frt szolgáltatik ki.

Három havi járulékteljesítés után minden tag munkanélküli segélyre tarthat igényt, ha nem önhibája folytán avagy önként lett munkanélkülivé. A segély magassága hetenkint 4 frt, tar-

tama pedig 5 hét. Ha egy tag, aki munkanélküli segélyre valóban igényt tarthat, munkanélküliségének első hetében elutazik, akkor 10 frtot, a második hétben 8 frtot, a harmadik hétben pedig 6 frtot kap a munkanélküli segélyen kívül mint utazási segélyt.

Minden Pozsonyba jövő szaktárs, aki egy olyan egyesület tagja, a mely tagjait hasonló jótéteményben részesíti, utazási segélyre tarthat igényt. A segély magassága 6 heti utazási tartam alatt 80 krajcár, 6 héttől 3 hónapig 1 frt, 3—6 hónapig 1 frt 20 kr és hat hónapon felül 1 frt 60 krajcár.

Az önképző-osztályllyal ezen alapszabályokban nagyon mostohán bántak, tevékenysége csak az ezen fejezet bevezetésében említett 5., 6. és 7. pont céljaira szorítkozott. Bizottságoknak és békebiróságnak, valamint a közösen megállapított árszabály ellenőrzésének már nyomát sem találjuk.

Ezen alapszabály, miután jóformán csak a segélyező-osztályokkal foglalkozott, aránylag rövid idő alatt nyert ministeriumi jóváhagyást s így már 1877-ik évi október havában lehetséges volt az alakuló közgyűlést megtartani. Sajnos, hogy ezen fontos gyűlésről az egyesületi irattárban írásbeli följegyzések teljesen hiányoznak.

A következő gyűlés, melyről már jegyzőkönyvet találunk, 1877-ik évi november hó 29-én tartatott. Az elnöki tisztséget Herzog János szaktárs töltötte be. Miután ezen gyűlés nagy fontossággal bír, bővebben is tárgyaljuk.

Elnök a gyűlés megnyitása után jelenti, hogy a szűkebb választmányba Glasl és Maudry szaktársak választattak, továbbá, hogy dr. Celler úr az egyesületi orvos állását elfogadta. Prohaszka elnökhelyettes, mint az önképző-osztály vezetője, különféle levelezésekről számol be, melyek a szakolczai, soproni és nyitrai kerületekből érkeztek. Ezen levelezések valószínűleg az egyesület javára folyt agitációról szólnak, mert elnök indítványozza, hogy a gyűlés a kerületeknek ezen tevékenységét az ülésekből való felemelkedés által tisztelje meg. Miután még Eichleiter pénztárnok különféle, az egyesület részére beszerzett nyomtatványokról tesz jelentést, a gyűlés a napirend második pontjára: „A választmány indítványa a munkanélküliekre vonatkozó határozatok megváltoztatását illetőleg“ tér.

Az akkori német jegyzőkönyv magyar fordítása a következő:

Eichleiter úr a választmány nevében jelentést tesz és egyszersmind sajnálatának ad kifejezést, hogy a viszonyok kedvezőtlenége következtében a választmány kényszerítve van már az egylet fennállásának első heteiben alapszabály-módosításokat a tagoknak ajánlani. A munkanélkülieknek majdnem naponkénti szaporodása folytán a pénztár nem képes a követelményeknek megfelelni és számokkal bizonyítja, hogy a pénztár tovább ezen terhet nem viselheti és már a hét folyamán kényszerítve lesz fizetéseképtelenségét nyilvánítani. Miután a választmány érdemleges tárgyalás után más eredményhez nem jutott, minthogy a segélyezéseknek és ezek időtartamának leszállítását ajánlani, az egyedüli mentséget — bár sajnós, szomorú azokra nézve kiket érdekel — abban látja, hogy: „egyelőre szállíttassék le a segély 4 forintról 2 forintra, épúgy a segélyezési idő tartama is 12 hétről 8 hétre évente; új belépőknek 3 hónap helyett egy egész évig kell egyleti tagoknak lenni és csak azok tarthatnak segélyre igényt, kik fölmondás folytán léptek ki és önkéntelen kilépésüket bizonyítvánnyal igazolhatják, míg munkamegszakítás esetén a segély egyáltalán ki nem szolgáltatandó”. A választmánynak ezen határozata visszaható érvénnyel birt volna, úgy hogy azok, kik fölmondás és bizonyítvány nélkül bocsájtattak el, úgyszintén azok, kik az egyletnek egy teljes évig nem voltak tagjai, segélyre igényt nem tarthattak.

Hosszabb vita után, amelyen Dirmeier, Kondosky, Griesz és Herzog urak vettek részt, elhatározottak az alapszabályoknak szakaszonkénti elolvasása, mire a következő módosítások fogantatottak: A 30. §-nál: Segélyre igénynyel bírnak: *a*) a pozsonyi egyletbe stb. azon belépők (kitanultak), kik legalább 1 évig az egylet tagjai, valamint azok, kik már ily egyletnek tagjai voltak; *b*) kik már 14 nap (8 helyett) óta munkanélküliek és ezt bizonyítvánnyal is igazolhatják. A 32. §-nál: A segély magassága 2 forint (4 helyett) hetenkint stb. — A 33. §-nál: A segélyezés a második munkanélküli hét befejezése után veszi kezdetét és 4 (5 helyett) hétig tart, azonban 8 héten túl (12 helyett) egy naptári évben nem terjedhet. — A 36. §-nál: Ha egy tag az első 3 héten belül elutazik 8 (10 helyett), a negyedik hétben 6 (8 helyett), az 5-ik hétben 4 (6 helyett) frtot kap utazási segély fejében.

Miután ezen módosítások a gyűlés által elfogadtattak, Eichleiter pénztáros a kiadások szétosztásáról a különféle pénztárakra számol be és indítványozza továbbá, hogy a régi egylettől még künn lévő tagsági járulékok a munkanélküliek pénztára javára fordíttassanak, mi egyhangúlag elfogadtatott.

Az egyesület egynehány hétig állott fenn és máris az alapszabályokat módosítani kellett, mert a járulékok a kiadások fedezésére nem voltak elegendők. Kedvezőtlen viszonyokról beszélnek, miért is igyekeztek a várakozási idő meghosszabbítása és a segély megrövidítése és leszállítása által az egyensúlyt helyreállítani. Mi el is éretett, mert az 1878-ik évi március hó 18-án tartott gyűlésen pénztáros a munkanélküli pénztár állásáról már kedvezőbb jelentést tesz és megemlíti, hogy az egyesület fennállása óta 48 idegen szaktárs kapott útisegélyt. A taglétszám 85-re emelkedett; a buzgó nyitrai szaktársak az egyesület alapítása óta 300 frtot juttattak a pénztáraknak.

A Pesten tartandó könyvnyomdász-gyűlésről Griesz szaktárs referál és a könyvnyomdászati szakkiállítás ügyében egy átiratot olvas fel, egyszersmind jelenti, hogy a nyitrai és szombathelyi kerületek külön indítványokat terjesztenek a könyvnyomdász-gyűlés elé és azt ajánlja, hogy a kétszeres munka elkerülése miatt a könyvnyomdász-gyűlést rendező bizottság indítványai és napirendje várandók be és csak ezek beérkezte után hozassék határozat.

Dirmeier szaktárs indítványozza, hogy, miután a munkanélküli pénztár kedvező állása azt megengedi, a segély 2 ftról 3 forintra emeltessék. Ezen indítvány a választmányhoz utasított. Prohaszka elnökhelyettesi tisztjéről lemond és egy legközelebbi ülésen helyébe Möser Ede szaktárs választatott.

1878-ik évi május hó 11-én fontos gyűlés tartatott, melyen a nyitrai kerületet Bóna szaktárs képviselte.

Pénztáros jelenti, hogy a tagok száma 90-re emelkedett és hogy Kismartonban 2 és Felső-Eőrben 1 tag lépett az egyesületbe. A pénztári jelentés a következő adatokat szolgálja: 1877. nov. hó 11-étől* 1878. március hó 31-éig befolytak: a betegsegélyző-pénztárba 1542 forint 29 krajcár; a munkanélküli pénztárba 597 forint 56 krajcár; a rokkantak, özvegyek és árvák pénztárába 325 forint 17 krajcár; az önképző-osztály pénztárába pedig 248 forint 68 krajcár. Az összes bevételek, a már meglévő 1824 forint 69 krajcárnyi alap hozzászámításával, 2713 forint

* Ennélfogva tehát 1877. november hó 11-ike veendő a jelenlegi egyesület alapítási keltével.

70 krajcárt tettek. — Kiadások voltak: A betegsegélyző-pénztárnál 332 forint 49 krajcár (a segélyek a rendes járulékok ellenében 126 forint 74 kr hiányt mutatnak); a munkanélküli pénztárnál 99 forint 9 krajcár; a rokkantak, özvegyek és árvák pénztáránál 22 forint 88 krajcár és az önképző-osztály pénztáránál 204 forint 28 krajcár, összesen 664 forint és 12 krajcár. Ennél-fogva 2049 forint 58 krajcár készpénz marad, mely összeg az egyes pénztárakra a következőkép oszlik meg: betegsegélyző-pénztár 1204 forint 42 krajcár; munkanélküli pénztár 498 forint 47 krajcár; rokkantak, özvegyek és árvák pénztára 302 forint 29 krajcár; önképző-osztály pénztára 44 forint 40 krajcár.

A nyitrai küldött által tett indítványok csupán a könyv-nyomdász-gyűlést rendező bizottság utasításaival foglalkoztak s így sem Pozsonyra, sem más városra vagy egyesületre szervezkedési értékkel nem bírtak. Küldötteknek a könyv-nyomdász-gyűlésre megválasztottak: a kerületekből Bóna, a központból pedig Griesz szaktársak.

A választmány indítványozza, hogy a betegsegélyző-pénztár javára az egyleti járulék 5 krajcárral felemeltessék, továbbá, hogy a temetkezési segély 50 frtról 40 frtra leszállíttassék és a várakozási idő 6 hétről 26 hétre meghosszabbíttassék. Rövid vita után ezen indítvány elfogadtatott és a magasabb egyleti járulék első befizetési napjául május 18-ika állapítottatott meg. Az egyleti járulék tehát ezen gyűlésen 40 krajcárról 45 krajcára, egy későbbi gyűlésen pedig 45 krajcárról 50 krajcára emeltetett.

1878-ik évi június hó 22-ikén tartott gyűlésen a könyv-nyomdász-gyűlés küldötteinek jelentése vétetett tudomásul; elhatároztatott továbbá a „Typographenbund“ dalegyletet felkérni, hogy közösen a segélyző-egylettel a rokkantak, özvegyek és árvák pénztára javára ünnepélyt rendezzenek. Ezen indítvány elfogadtatott. Ugyanazon év augusztus havában rendeztetett egy nagy ünnepély a Grassalkovich-palotában, jelenleg Frigyes kir. herceg ő Fenségének palotája. 1878-dik évben történt Bosznia megszállása és a rendezők ezen alkalmat használták fel, hogy a mozgósítottak hátramaradottainak segélyezése és a saját rokkantak, özvegyek és árvák pénztára javára rendezzék ezen ünnepélyt, mely valóban nagyszerűen sikerült. A tömeges

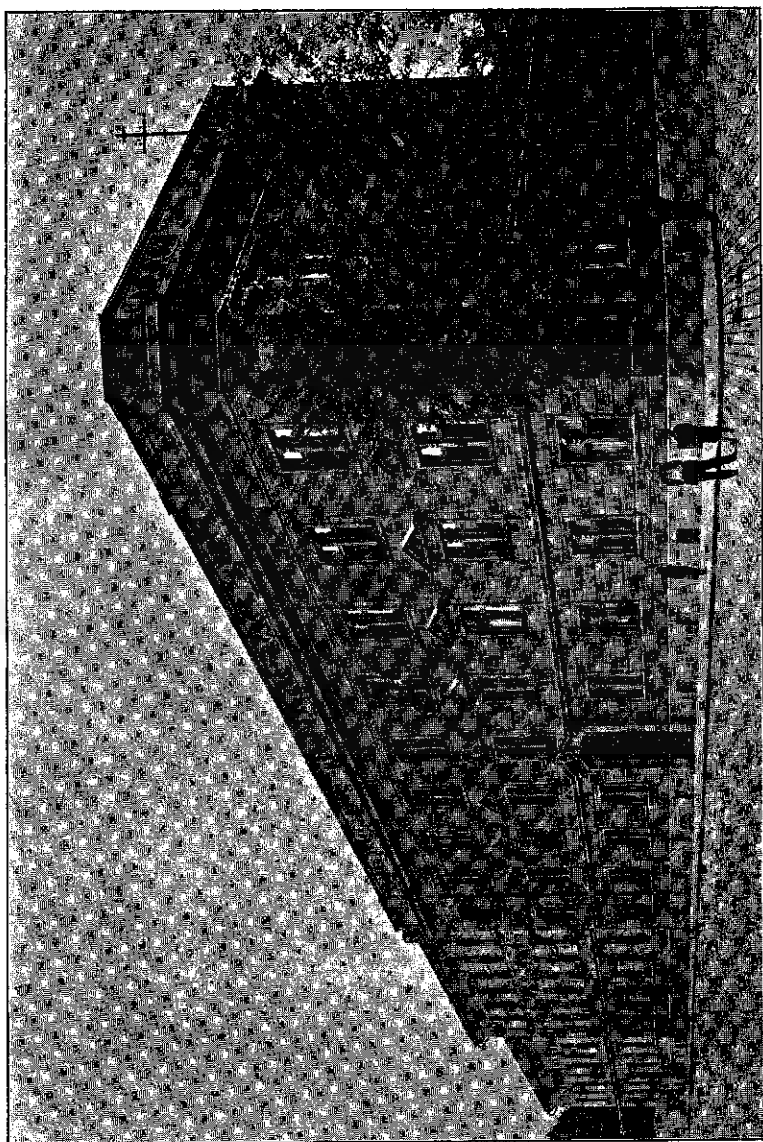
látogatás és áldozatkészség, valamint a tagok munkakedve lehetségessé tették 1800 forint tiszta nyeresmény elérését. Oly tiszta nyeresmény, mely egy vidéki városra nézve, mint Pozsony, valóban bámulatot keltő. A nyeresmény következő módon osztatott fel: 900 frt Pozsony város akkori főkapitánya kezeihez adatott a mozgosítottak hátramaradottainak javára; 100 frtot kapott a „Typographenbund“-dalegylet; 800 frt pedig egy-letünk rokkantak, özvegyek és árvák pénztárának jutott.

Ily meglehetősen kedvező viszonyok közt tartatott meg a közgyűlés 1879-dik évi március hó 1-én.

A pénztáros jelentése szerint a betegsegélyző-pénztárnak az egyleti év elején 1434 forint 96 krajcár készpénze volt, a betegsegélyezések 731 forint 70 krajcárt tettek, ebből Pozsonyra 300 frt 60 kr és Nagyszombatra 258 frt 30 kr esik; 120 frt temetkezési segély fizettetett és 90 frt 50 krnyi közös kiadásokkal terheltetett ezen pénztár, úgy, hogy a betegsegélyző-pénztár összes kiadása 947 forint 20 krajcár volt; a folyó bevételek csak 701 forint 73 krajcárt tettek, tehát a kiadásokkal szemben 245 forint 46 krajcárral visszamaradtak.

A rokkantak, özvegyek és árvák pénztára ezen lefolyt évben hatalmas lépéssel haladt előre. A pénztár 10 frt 70 krnyi összeggel lett a nyitrai szaktársak által alapítva és az év végén 1470 forint 52 krajcárnyi vagyonnal rendelkezett. Ezen pénztárba, mint említettük, a lefolyt évben a rendes 563 forint 63 krajcárnyi bevételeken kívül, a nagy ünnepély és a nyitrai szaktársak által rendezett táncfüzérke tiszta nyeresménye 820 frttal folyt, ezenkívül a nyitrai szaktársak még 96 frt 75 krajcárt gyűjtöttek, ezen összegekhez járul még 26 frt 49 kr takarékpénztári kamat és több különféle bevétel. 47 forint 75 krajcárnyi kiadás levonása után marad tehát a fönt mondott összeg, mint tiszta vagyon az év végével.

A munkanélküli pénztár bevétele volt 664 forint 98 krajcár, kiadása pedig 405 forint 5 krajcár és pedig egyedül utassegélypénz 209 forint 50 krajcár, munkanélkülieknek 60 forint és elutazóknak 88 forint. Az év végén 259 forint 93 krajcár készpénz maradt. Az egylet összes vagyona 3219 forint 95 krajcár volt. Az első egyleti év pénzforgalma pedig 6019 frt 95 krt

AZ EGYLETI HÁZ

haladt meg. — A pénztári jelentés tudomásul vétele után a választmánynak újjáválasztásához fogtak. Az eredmény a következő volt: Elnök: Herzog; elnökhelyettes: Weppner; pénztáros: Eichleiter; önképző-osztály pénztárosa: Markl; választmányi tagok: Dirmeier, Raffel, Kondosky, Burghardt és Schreiner. Póttagok: Brég, Kindl és Schönwälder; ellenőrök: Benyács, Lang és Rajkovitsch.

Pénzkezelőnek Wigand F. K. úr választott meg.

A munkanélküli segély 2 forintról ismét 3 forintra emeltetett.

Miután több kevésbbé érdekes tárgy elintéztetett, a „Pozsonyi könyvnyomdászok és betűöntők egylete”-nek ezen első évi közgyűlése azon közóhajjal záródott, hogy az egylet gyarapodjék és virágozzék, ez által a szükség idejében erős és biztos révül szolgálva fiataloknak mint öregeknek egyaránt.

A jegyzőkönyveket szándékosan használtuk fel itt oly körülményesen, hogy ez által egyletünk keletkezése és fejlődése szembetűnőbbé váljék. Az utolsó gyűlésen új férfiak lépnek a választmányba, akik néhány évvel később az egylet sorsát vezetni voltak hivatva és kikről iratunkban még szó lesz.

Az 1879-iki egyleti évről lényeges jelentés nincsen. Az egylet csendesen tovább fejlődött és csak az alapszabályok alapos revíziója vált szükségessé.

A közgyűlés 1880-ik évi március hó 6-ikán tartatott, melyen a pénztáros a következő jelentést terjeszti elő: Az összes vagyon 1879-ik évi december 31-én 4012 forint 28 krajcár volt, ebből a betegsegélyző-pénztárra 1400 forint 91 krajcár; a rokkantak, özvegyek és árvák pénztárára 1976 frt 16 kr és a munkanélküli pénztárra 635 forint 21 krajcár esett.

Az 1880-iki év szintén a békés fejlődésnek volt szentelve és az 1881-ik évi március hó 26-án tartott közgyűlésnek tett választmányi jelentésből idézzük szó szerint, hogy: „ha már jelentősebb fejlődésről a lefolyt évben nem számolhatunk be, kárpótol ezért hiven teljesített kötelességünk tudata”. Elnök a tagok áldozatkészségét megköszönve, tudomásra adja, hogy az egyleti pénztárakban beállt kedvezőbb viszonyok a tagokra a magasabb illetékek következtében rótt terheket részben megint csökkenteni fogják, miután kilátás van — ha különös körü-

mények be nem következnek — a járulék tulajdonképeni magasságára a legrövidebb időben leszállítható lesz.

Az alapszabályok módosítása tárgyában jelenti, hogy azok rövid idő alatt jóváhagyás végett bemutatgatni fognak.

A pénztári jelentésből kitűnik, hogy az egyleti vagyon 4777 forint 75 krajcárra nőtt és hogy ebből a betegsegélyző pénztárra 1566 forint 9 krajcár, a rokkantak, özvegyek és árvák pénztárára 2491 forint 32 krajcár és a munkanélküli pénztárra 920 forint 34 krajcár esik. Betegsegélyként 721 forint 80 krajcár, temetkezési segélyként 50 forint fizettetett.

Az 1882-ik évben tartandó osztrák-magyar könyvnyomdászgyűlés eszméje megpendítésénél azon óhaj fejeztetett ki, hogy a budapesti szaktársak — mindenkit megelőzve — egy magyar könyvnyomdász-gyűlés egybehívására határozottassanak.

A „Typographia“ 1881-ik évi április hó 22-én megjelent számának német részében „Zum Buchdruckertag in Budapest“ cím alatt olvassuk, hogy: „Pozsony és Temesvár városok szaktársai nemcsak örömmel és lelkesedéssel fogadták az eszmét, hanem tetterős pártolásukat is megígérték.“ Dacára ezen szép és dicsérő szavaknak cikkíró mégsem kerülhette el a „Typographia“ egyik előbbi számában, hogy a pozsonyiakon egyet ne üssön. Az 1881-ik évi április hó 8-ikán kiadott számban olvashatjuk a következőt:

„Mit szóljunk pozsonyi érdemes collegáinkról, kikről általánosan tudva van, hogy bizony sokkal inkább gravitálnak Bécs, mint Budapest, illetőleg Magyarország felé. Pedig hát ez alig hihető, mert hisz uramfia nálunk itthon mégis csak szabadabb egy kissé a levegő, mint odaát Ausztriában, arról pedig meg lehetnek győződve, hogy haladás, előtörekvés dolgában Budapest cseppet sem áll hátrább, mint Bécs. Pozsony volna legelső sorban hivatva, kedvezőleg nyilatkozni a magyarországi nyomdászgyűlés eszméjét illetőleg, mert vidéki egyleteink között legnagyobb s így legtöbb fiókegyletei vannak; legelső sorban volna hivatva nyilatkozni már csak azért ist, mert Pozsony joviális nyomdászaí igen szeretnek hizelegni maguknak azzal, hogy mindig elől jártak a jó példával. Figyelmeztetjük őket, hogy ne legyenek önmagukhoz következetlenek.“*

* Azon szemrehányás, hogy a pozsonyi szaktársak Ausztriával rokonszenveznek, különben nem új, mert az már az 1878-iki évben tartott „küldöttek“-gyűlésén lett Henkel pozsonyi küldöttnek Budapest képviselője által szemére lobbantva.

Amint eddig láttuk, a pozsonyi szaktársak semmi esetre sem szorultak a budapestiek ezen csiklandozására, mert már március hó 26-án kimondotta a közgyűlés a magyar könyvnyomdászgyűlés megtartását. Griesz szaktárs, az önképző-osztály pénztárosa, a fent említett cikkekre a következő viszonzást tette közzé a „Typographia“ április 22-iki számának német részében, a melyből a következőket emeljük ki:

„ Azon szemrehányás, mely szerint mi Béccsel rokonszenvezünk, teljesen alapos, de ezen szemrehányás szeretett és nagyrabecsült fővárosi szaktársaink által valószínűleg tévesen értelmeztetett; Béccsel rokonszenvezünk, mert rokonszenvünket minden oly egyesület felé fordítjuk, tekintet nélkül nemzetiségére és társadalmi állására, mely felebaráti célokat követ. Mi nem azért rokonszenvezünk Béccsel, mert a bécsiek „osztrákok“, nem azért rokonszenvezünk Németországgal, mert ottani szaktársaink „németek“, hanem mi rokonszenvezünk minden kulturnéppel, mely saját érdekeit előmozdítani és megbecsülni tudja.“

A „Typographia“ egy későbbi számában Herzog elnök a könyvnyomdászgyűlés tárgyalási nyelvét tette szóvá és indítványozta, hogy minden küldöttnek legyen megengedve kívánságainak kifejezésére az előadási nyelvet szabadon választani; a mondottak azután esetleg magyar nyelvre is lefordíthatók.

Május hó 7-ikén rendkívüli közgyűlés tartatott, mely az alapszabály-módosításokkal foglalkozott. Terjedelmességüknél fogva lehetetlen az alapszabályokat ezen a helyen tárgyalni, megjegyezzük azonban, hogy csak az alapszabályok általános pontjaira vonatkoztak s így a segélyezési határozatokat nem érintették.

1881-ik évi augusztus hó 20. és 22-én tartatott a II-dik magyar könyvnyomdászgyűlés, melyen a pozsonyi egylet Herzog és Griesz szaktársak által volt képviselve.

Az 1881-ik évi október hó 17-én lefolyt közgyűlésen Eichleider pénztáros a nyitrai szaktársak által történt zaklatásokról tesz jelentést és fölkéri a szaktársakat, gondolnák meg, hogy az egyletet nem fizetett tisztviselők vezetik, hanem néhány szaktárs fordítja amúgy is kevés szabad idejét az egylet javára.

Ezen viszonyok közt járt le az 1881-iki év. A rendes közgyűlés március hóban tartatott meg. A lefolyt évi választmányi jelentés többek közt azt mondja: „Az egyleti szervezetekre

nézve mélyreható jelentőséggel bírt a II-ik könyvnyomdász-gyűlés, a melyen egyletünket Herzog János és Griesz József szak-társak képviselték, és mely gyűlésen egy normatív-alapszabály kidolgozása is került tárgyalásra, mely indítvány küldötteink által melegen ajánlva, határozattá is emeltetett. Ezen alkalom-mal a már szépen előrehaladott alapszabály-tanácskozások meg-szakítottak azon óhaj kifejezése mellett, hogy a budapesti szak-társak ezen bár fáradságos munkát mielőbb elvégeznék, mivel megbecsülhetetlen értékkel bír.

A pénztáros jelentése igen kielégítő, mivel az összes pénz-tárak szép eredménnyel záródtak. Az egylet összvagya-na 5896 forint 74 krajcár volt. A rokkantak, özvegyek és árvák alapja 3069 forint 35 krajcárt mutat. A tagok száma pedig ezen évben a 11 tiszteletbeli tagon kívül 105 rendes tagra emelkedett.

Az 1882-ik egyleti évből sajna nagyon kevés adatok állanak rendelkezésünkre, miért is csak az 1883-ik évi március hó 31-én tartott közgyűlést ismertetjük.

Elnök Herzog János ezen évben hagyta el Pozsonyt, helyébe Dirmeier Ferdinand választatott, ki ezen gyűlésen elnökölt. Eichleiter pénztáros a pénztári jelentést hozza a tagok tudomására, mely szerint az egylet összes vagyona december hó végén 7079 forint 38 krajcár volt; ebből a betegsegélyző pénztárra 2464 forint 86 krajcár; a rokkantak, özvegyek és árvák pénztárára 3736 forint 97 krajcár és a munkanélküli pénztárra 877 forint 55 krajcár esik. A pénztárnoki jelentés szerint a lefolyt év az egylet fennállása óta a legkedvezőbb volt. Ezen gyűlésen indítványoztatott, hogy az egyleti járulék 45 krajcárról 40 krajcárra leszállíttassék, mely indítvány egy-hangúlag lett elfogadva. Az egyleti vezetőség választása a következő eredményt mutatja: Dirmeier Ferdinand, elnök; Möser Ede, elnökhelyettes; Eichleiter Ferdinand, főpénztáros; Griesz József, önképző-osztály pénztárosa; választmányi tagok: Kondosky, Kalteis, Biron, Dirmeier Károly és Löwy; póttag: Nitsche Emanuel; pénzkezelő: Wigand F. K. közfelkiáltással.

Az elmúlt év meglehetősen csendesen folyt le és kilátás volt arra, hogy az új év is hasonlóképen fűződik az előbbihez.

A pozsonyi egylet csendesen evezett fejlődési célja felé, míg Budapesten a viszálykodás vihara dühöngött a szaktársi körökben. A szaksajtóban folyt az ádáz harc s várva-várták a kedvező alkalmat, hogy rohamot intézhessenek saját testvéreik, saját húsuk és vérük ellen. Kezdetben ezen viszálykodás a vidékieket nem érinté, de mindazonáltal aggodalommal néztek a jövő elé. Mikor a viszálykodás hullámai már meglehetősen magasra csaptak, az országot egy szózat járta át, mely az összes magyarországi könyvnyomdászokat nagy tetre hívta. 1883-iki december 7-én jelent meg a „Typographia“ levelezési rovatában Nyitráról egy közlemény, 1883-évi december 1-jei kelettel, amelyben egy országos egylet alapítása indítványoztatott. Ezen közlemény Bóna J. Károly* által volt aláírva. A nyitrai szaktársak az ország összes nyomdász-egyleteihez körlevelet intéztek, melyben azokat felszólítják, az országos egylet alapításához Pozsonyban való székhelylyel hozzájárulni. Hogy ezen felhívásnak minő hatása volt, arról később szólunk, most csak azt említjük meg, hogy ezen indítvány az 1884-ik évi március 31-én Pozsonyban tartott közgyűlés napirendjének 6-ik pontját képezte és „a nyitrai kerület indítványa az összes magyarországi egyletek központosítására Pozsonyban való székhelylyel“ cím alatt tárgyalatott.

Mielőtt magára a közgyűlésre áttérünk, konstatáljuk, hogy a nyitrai szaktársak indítványa az egész országban hatalmas viszhangra talált és a vidék ezen kérdést tüzetesen tanulmányozta, csak egyedül Budapest hagyta figyelmen kívül és csupán azon tanácscsal szolgált a vidéknek, hogy ügyeiket valamely vidéki városban egy küldöttkonferencián maguk intézzék el; ennek oka pedig valószínűleg a budapesti szaktársak pártokra való szakadásában volt kereshető.

Mindezek dacára a nyitrai szaktársak fáradhatatlanul munkálkodtak indítványuk megvalósítása érdekében és 1884-ik évi március hó 28-án olvassuk a „Typographiá“-ban a következő 4 pontot, melyeket a nyitraiak indítványuk megokolására közöltek:

* Bóna Károly János 1885. évi június havában meghalt. A sors nem engedte néki az országos egylet alapítását megélni.

1. Az országos egyletnek azért lehet Pozsony székhelye, mert az ottani egylet a legtöbb taggal bir (100, Pozsony egyedül 45) és a legnagyobb vagyonnal (körülbelül 8000 forint) rendelkezik.

2. Magyarorszáiban — Budapest nélkül — azért is létezhet egy országos egylet, mert a vidék 500–600 szaktársaiból már mostan 300 tagja a kerületi és helyi egyleteknek és több mint 28,000 forintnyi vagyonnal rendelkeznek.

3. Magyarorszáiban — Budapest nélkül — azért is létezhet egy országos egylet, mivel a 6240 forintnyi bevételekből (betegsegélyező pénztár 2650 forint, rokkantak, özvegyek és árvák pénztára 1872 frt, munkanélküli pénztár 1092 forint, kezelési pénztár 624 forint), melyek a 40 krajcárnyi heti járulékok (betegsegélyező pénztár 17 krajcár, rokkant-pénztár 12 krajcár, munkanélküli pénztár 7 krajcár és kezelési pénztár 4 krajcár) által eléretnek, a kiadások (betegsegély 52 hét után, 365 napon át, naponként 90 krajcár; rokkantsegély 520 hét után hetenkint 3 forint 50 krajcár; munkanélküli segély 52 hét után 30 napon át, naponként 50 krajcár) az összes pénztárakban nemcsak hogy fedezve lesznek, hanem még meglehetősen tiszta nyereményt is szolgáltatnának, miután az önképző-osztály elmaradhat, mert az országos egylet keretében ezen ágnak a vidékre nézve úgy sincsen hatása, esetleg az egyes városokban mint helyi egylet alapítható.

4. Magyarorszáiban egy országos egyletnek azért is van létjoga, miután a már fennálló egyletek (melyek belátni nem akarják, hogy még a napnak is van árnyéka!) avagy azon szaktársi körök, melyek 8–10 taggal birnak, úgy a mi, valamint a debreczeniek véleménye szerint is, a hazai röghöz való ragaszkodásukat semmi esetre sem kötelesek feladni, mert a központ ellenőrzése mellett mint fiókegyletek tovább szerepelhetnek, a betegsegély- és munkanélküli-pénztár bevételeit maguk kezelhetik és csak a rokkant- és kezelő-pénztár bevételeit volnának kötelesek rendszeren a központnak beküldeni.

Ezen négy ponthoz csatlakoznak a következő sorok, mint zárószó:

„Ezen négy pont bizonyítja rövid vázlatban, hogy Magyarorszáiban egy országos egylet, Pozsony székhellyel, fennállhat. Ennélfogva az ország összes német anyanyelvű szaktársainkhoz is intézzük azon kérelmünket, hogy úgy a saját, mint az összesség érdekében is, a pozsonyi egyletnek (Klarissza-utca), mely március 31-én tartja meg közgyűlését és ekkor fogja az országos egylet ügyében véleményét kifejezni, vagy írásbelileg, vagy táviratilag küldjék meg felszólításukat aziránt, hogy országos egyletté alakuljon, mert a jelenleg létező kerületi egyletek külseje valóben nem más, mint hiú lim-lom, mely a belső nyomort pillanatra fedi.”

A nyitraiak körlevelében tett indítványra az országos egylet alakítását Pozsonyban való székhelylyel illetőleg az újvidéki és felsőeőri szaktársak máris tudatták beleegyezésüket, míg a temesvári egylet azt egyelőre visszautasította. A többi vidéki városból a felelet még kimaradt.

Az 1884-ik évi március hó 31-iki közgyűlési jegyzőkönyvben találjuk a választmány üzleti jelentésén kívül, hogy a nyitraiak indítványa az érdekelt köröket bár foglalkoztatta, de a pozsonyiak gyakorlati okokból távol maradtak az agitációtól. A választmány az indítvány ellen a következő okok miatt foglalt állást:

„Először, egy országos egyletet életbe hívni az ország fővárosának mellőzésével, mely tudvalevőleg a legtöbb tagot szolgáltatja, kép telenségi dolog, másodszor őszintén kétségbe kell vonnunk, hogy egy oly egylet — a nyitrai szaktársak hézagos számításai dacára — egy-átalán életképes volna; és harmadszor, egy oly veszélyes kísérletezés okvetetlen szükségességét be nem láthatjuk. Debreczen szintén agitált a központosítás érdekében, de azon teljesen helyes érveléssel, hogy az egész ország központja Budapest legyen és Pozsony, valamint az összes többi kerületek — kettő kivételével — csak ezen indítványt fogják pártolni. Ez különben könyvnyomdász-gyűlési határozat és ha a vidéki egyletek elégedetlenek, akkor joguk is van hozzá, mert a fővárosi szaktársak, mint az ország első és leghivatottabb testülete, ezideig semmit sem tettek. A könyvnyomdász-gyűlésen való képvisel- tetés, viszonyaikhoz képest az összes egyleteknek jelentékeny kiadást okozott, hol nagyon sokat ígérő határozatok hozattak, de sajna, azok csak határozatok maradtak. A budapesti szaktársaknak egy része körül- belül két év óta veszélyes úton halad, mert ha még oly dicséretes a nemzeti eszmének minél szélesebb körben való terjesztése, époly veszélyes, ha a munkás ezzel sportot űz. A sociális nyomor, melyre nagy arányban a könyvnyomdászok közt is találunk, bizonyára nem indít erre és azt hisszük, hogy egy a sorstól keményen sújtott szak- társon nagyon keveset segítünk, ha más egyébbel nem szolgálhatunk neki, mint vigasztalással anya- vagy hazanyelvén. Hagyjuk tehát a nemzeti politika űzését azoknak, kik ezen sportot megengedhetik maguknak, nekünk első kötelességünk, sociális nyomorunknak elhárí- tása vagy legalább enyhítőbbé tétele. A nemzeti kérdés nemsokára a mi hozzájárulásunk nélkül, magától is megfejtésre talál.

Mi tehát ezeknélfogva csak a debreczeni agitációhoz csatlakoz- hatunk és ezen úton is fölkerjük budapesti szaktársainkat, hogy a könyvnyomdász-gyűlési határozatok végrehajtása iránt intézkedjenek; a mi és az összes szaktársak köszönetéről biztosítva lehetnek.“

Az egyleti vezetésbe az elnökhelyettesen kívül, mely állás betöltetlen maradt, a régi tisztviselők választattak meg újra. A választmány Dirmeier Károly, Slezak A., Mahatsch, Schillinger Béla és Löwy szaktársakból képeztetett. Ellenőröknek Prohaszka, Nitsche és Schiller szaktársak választattak.

Ezen közgyűlés határozata folytán az országos egylet kérdésének megoldása más fordulatot vett és Budapest kényszerítve volt a vidéki szaktársak kívánalmainak eleget tenni. A nyitrai kerület az agitációt az országos egylet érdekében folytatta és Magyarország összes kerületei csatlakoztak hozzá. Bóna indítványa nagy érdeklődést keltett és a szaklapokban is tüzetesen szellőztetett. Budapesten egy ötösbizottság bizatott meg a központosított szervezkedés tanulmányozásával és javaslatok előterjesztésével. A bizottság ugyanez évi október hó 19-én tartott közgyűlésnek terjesztette be jelentését, mely szerint a budapesti egyletnek országos egyletté való átalakítása elhatározatott; az előmunkálatok végzésére egy 11-es bizottság választatott. 1884-ik évi november hó 16-án a 11-es bizottság az összes magyarországi egyletekhez fölhívást intézett, melyben azokat az országos egyletbe való belépésre szólítja föl, egyszersmind ismerteti a belépés feltételeit, továbbá az összes egyletektől statisztikai kimutatást kér a pénztári ügykezelés és taglétszámról, azonkívül a könyvnyomdák viszonyairól, személyzetéről és munkaidejéről stb.

Ezen fölhívásra több egylettől azon felelet érkezett, hogy a központosítást örömmel látják, míg mások ellenben csak a rokkant-pénztár központosítását kívánták.

Pozsonyban 1884-ik évi december 30-ára rendkívüli közgyűlés hivatott össze, melynek napirendjén mint második pont „A magyarországi egyletek központosítása” szerepelt. Ezen ügyben a következő, a pozsonyi egylet összes kerületei által jóváhagyott resolúció fogadtatott el.

„A „Pozsonyi könyvnyomdászok és betűöntők egylete”-nek 1884. december 30-án tartott rendkívüli közgyűlése az országos egylet alapításának ügyében határozatként kimondja, hogy a 11-es bizottság határozataival elvileg egyetért, valamint a statisztikai és általában az országos egyletre vonatkozó adatok alkalomadtán való közlését kívánja”.

Az 1885. évi március hó 16-án tartott rendes közgyűlés csak belügyekkel foglalkozott. Ezen gyűlésen Rohrbeck József szaktárs indítványára a munkanélküli segély 3 forintról 4 forintra emeltetett és elnökké Raffel Ödön választatott.

Az 1885. évi augusztus hó 25-én tartott közgyűlésen Dirmeier Károly és Raffel Ödön az ugyanaz évi szeptember hó 6. és 8-án Budapesten tartandó III. könyvnyomdász-gyűléshez mint küldöttek választattak. Ezen országos könyvnyomdász-gyűlés napirendjét képezte: „Az országos könyvnyomdász-egylet alapítása és alapszabályainak megvitatása”. A tanácskozáson a vidékről 20, a fővárosból 12 küldött vett részt. Bécsből Faber Henrik jelent meg mint vendég. Küldötteink a tárgyalásokban, valamint az országos egylet alapszabályainak megvitatásában élénken vettek részt, és a vidéki tagok jogainak megóvására, valamint azok súlyos megterhelése ellen emelték fel szavukat, figyelmeztetvén a központot, hogy a vidékre több figyelmet fordítson, mint az indítványokban foglaltatik. Mindennek dacára ezen könyvnyomdász-gyűlésen — a brassói két szavazat kivételével, melyek csak a rokkant-pénztár központosítását akarták — az országos egylet alapítása, az összes pénztárak megtartása mellett, határozattá emeltetett.

A pozsonyi küldöttek csak az 1885. évi november hó 30-án tartott rendkívüli közgyűlésen számoltak be a könyvnyomdász-gyűlés tárgyalásáról. Határozat azonban ezen gyűlésen nem hozatott, a folytatólagos gyűlésen pedig, mely december hó 12-én tartatott az országos egylet ügyében, több kerülettől érkezett értesítés miatt, melyekben ezek tudatják, hogy az országos egylet alapszabályaival teljesen nem értenek egyet, a következő határozat szerkesztetett és az összes tagoknak leszavazás végett kiadatott.

Határozat.

A pozsonyi könyvnyomdászok és betűöntők egylete az országos egyelt érdekében oda nyilatkozik, hogy annak alapításával egyetért és a következő feltételek mellett ahhoz csatlakozni szándékozik:

1. Miután az országos egylet heti járuléka iszonyú magasak, az élvezet pedig még sem nagyobb, mint jelenlegi egyletünkénél 40 krnyi

heti járulék mellett; így a belépés egyelőre csupán egy évre történik. Ezen provisorium alatt kötelezi magát az egyesület az országos egyesület minden rendes kiadásaiban s bevételeiben résztvenni.

2. Az egyesületi orvosok alkotásába az egyesület bele nem egyezik, miután ez kivihetetlen; ezen, az országos nyomdászgyűlés által hozott határozat a kisebb nyomdavárosok szaktársait érzékeny módon sérti, mivel ezek orvosi kezelés nélkül maradnak és a feltételezett járási orvosok ingyenes kezelésére semmi esetre igényt nem tartanak; és ha egyik vagy másik egyesület mégis egyesületi orvost tartani szándékozna, köteles annak költségeit külön járulék által fedezni.

3. Annak tekintetbe vételével, hogy az egyesületi orvosok mellőzésével jelentékeny megtakarítások eszközölhetnek, a heti járulék 60 krról 50 krra leszállítandó.

Fenti határozat nagy szótöbbséggel elfogadtatott és a 11-es bizottságnak is megküldetett.

Az évi közgyűlés 1886. évi március hó 13-án tartatott és csak egyesületi belügyekkel foglalkozott, érdekesebb határozat nem hozatván, mely az egyesület további működésére befolyással lett volna.

E közben az országos egyesület alapszabályai a ministeriumhoz terjesztettek föl és ennek következtében Pozsonyban is elálltak a tervezett alapszabálymódosítástól, miután azon nézetek voltak, hogy az országos egyesület alapszabályainak helybenhagyása után Pozsony amúgy is az országos egyesülethez fog csatlakozni és továbbá azon reményben éltek, hogy a pozsonyi egyesület határozata még az alapszabályok fölterjesztése előtt tekintetbe vétetett.

Az 1886. évi szeptember hó 15-én tartott választmányi ülésen Raffel elnök egy 100 forintos aranyjáradék adományozásáról tesz jelentést, melyet Schreiber Alajos volt könyvnyomdatulajdonos a rokkantak, özvegyek és árvák pénztára javára tett; adományozónak jegyzőkönyvi köszönet szavaztatott.

Az 1886-dik egyesületi év közgyűlése 1887. évi március hó 12-én tartatott. A pénztári jelentésből kitűnik, hogy az egyesület összes vagyona 11,584 forintra haladt. Eichleiter szaktárs azon kíváncsnak ad kifejezést, miszerint megfontolandó, hogy előbb vagy utóbb kedvező házvétel által az egyesületi vagyonnak jobb kamatoztatása nem-e volna elérhető. Az önképző-osztály pénztárosa jelenti, hogy a pénztár 102 forint 88 krajcárral gyara-

podott és ezen pénztár a lefolyt évben 1746 „Typographiá“-t és 3273 „Vorwärts“-t szolgáltatott ki a tagoknak. A választmányba Schweitzer József szaktárs választatott.

1887. évi március hó 20-án a ministerium az országos egylet alapszabályait jóváhagyta és a budapesti egyletnek ugyanazon évi június hó 5-én tartott választmányi ülésén elhatározott az országos egylet alapszabályait július hó 1-jével életbe léptetni. Ezen alkalomból a vidéki egyletek felszólítottak, hogy az országos egyletbe való belépési jelentkezésüket augusztus hó 1-jéig a budapesti egylet választmányához juttassák, mire december hó 31-én a vidéki egyletek teljes átadása az országos egyletnek következett volna. Ezen felhívás 6-ik pontja következőkép hangzott: „Azon egyletektől, melyek 1888. évi január hó 1-jéig a „Magyarországi könyvnyomdászok és betűöntők egyleté“-hez nem csatlakoznak, a kölcsönösség megvonatik.“

Megkezdődött ismét a heves tollharcz a „Typographiá“-ban, melynek ecsetelésére és megbírálására magunkat hivatottaknak nem érezzük, átengedjük ezt az országos egylet majdani történetírójának.

1887. évi július hó 30-án rendkívüli közgyűlés tartatott a következő napirenddel: „Csatlakozás a magyar országos egyletbe“. A választmány részéről előadónak Dirmeier Károly szaktárs bizatott meg, ki ezen ügyről kimerítő jelentést tett és végül a következő határozatot olvasta föl:

„A pozsonyi könyvnyomdászok és betűöntők egyletének július hó 30-án tartott rendkívüli közgyűlése kijelenti:

1. hogy az egylet elvileg kész az országos egyletbe csatlakozni;
2. a mai gyűlés kijelenti, hogy miután a viszonyok a vidéken és a fővárosban nagyon különbözök, lehetetlen tehát a vidéki tagokat azoknak megkárosítása nélkül a fővárosiakkal ugyanegy kategóriába sorozni, az országos egylet tehát két közigazgatási kerületbe osztassék, melyek közül az egyik a fővárost, a másik pedig az egész vidéket foglalja magába;

3. minden közigazgatási kerület köteles saját kiadásait fedezni és tagjaitól oly magasságú járulékot szedni, hogy azzal a jövő fokozott követelményein felül még egy megfelelő fölösleg eléressék;

4. mindkét közigazgatási kerület Budapestről lesz kormányozva. A jelenleg létező és az országos egyletbe csatlakozó vidéki egyletek-

nek összes vagyona Budapesten lesz kezelve és a központi választmány felügyelete alatt áll;

5. minden jelenlegi kerületi egylet belügyeiben teljes autonómiával bír."

Több ügy elintézése után a következő soproni átírat olvastattott föl:

Sopron, 1887. július hó 26-án.

Tisztelt közgyűlés!

Alulírottak kötelességünknek tartjuk a folyó hó 31-én ülésező közgyűléshez azon kéréssel járulni, miszerint érdemes küldöttünk Dirmeier Károly úrnak, a vidéki tagok legcsekélyebb járulékteljesítés mellett az országos egylethez való csatlakozás lehetőségessé tételét célzó működéseért teljes elismerésünket nyilvánítani; meg vagyunk győződve, hogy Magyarország majdnem összes vidéki szaktársai Dirmeier úrnak ezen humanus basison alapuló indítványát magukévá teszik és szavazatukkal támogatják.

Dirmeier úrnak indítványa az összes magyarországi vidéki szaktársak javára válik, miért is kell, hogy tetters támogatásra találjon! Ezen jó ügy sikeres kivitele érdekében tehát a tisztelt közgyűlésnek, illetőleg buzgó küldöttünknek, Dirmeier úrnak háromszoros hatalmas „Éljent“-t hozunk.

Fogadja a tisztelt közgyűlés szaktársi nagyrabecsülésünk tolmácsolását, melylyel maradunk

A soproni kerület tagjai.

Turóc-Szt.-Mártonról is egy hasonértelmű levél érkezett, a közgyűlés pedig indítatva érezte magát, Dirmeier Károly úrnak a tagok érdekében tett tapintatos eljárásáért jegyzőkönyvi köszönetet szavazni.

A magyarországi könyvnyomdászok „országos kongresszusára“ Eichleiter és Dirmeier Károly szaktársak lettek kidüldve.

Az 1887. évi augusztus hó 20-án Budapesten ülésező könyvnyomdász-kongresszus erősen foglalkozott a pozsonyiak csatlakozási ügyével, de ez sem jutott kielégítő eredményhez.

A szeptember hó 27-én tartott rendkívüli közgyűlésen Raffel elnök jelentést tesz a „Typographenbund“ dalegylet 152 forintnyi adományáról, mely összeg a f. é. június hó 24-én rendezett kerti ünnepély tiszta nyerevénye volt; nevezett egyletnek ezen adományáért jegyzőkönyvi köszönet szavaztatott. Az országos egylethez való csatlakozási ügyben a közgyűlés passiv álláspontra

helyezkedik, miután a budapestiek részéről a vidéki szaktársak irányában tanúsított csekély előzékenység nem igen bizalomkeltő.

Eichleiter pénztáros jelentést tesz a pénztári ügyekről és tudomásul adja, hogy a rokkantak, özvegyek és árvák pénztára 1887. évi november hó 11-én kezdi meg működését. Határozatba ment egy ily értelmű köriratnak* az összes tagokhoz való kibocsátása; továbbá, mivel főntnevezett pénztár követelményeinek minden tekintetben megfelelhethet, a rokkantsegélynek hetenkint 3 forintról 5 forintra való felemelése. Az özvegy- és árvasegély alapszabályszerinti maradt, t. i. az árvának hónaponként 4 forint, az özvegynek pedig 50 forint egyszersmindenkorra. A már huzamosabb idő óta betegeskedő Farkas József gépmesternek további félévre 3 forintnyi heti segély szavaztatott meg. Az utassegély a téli hónapokon át fölemeltetett és elhatározottat, hasonló értelemben egy átíratot intézni az országos egylethez.

1887. évi november 26-ára ismét egy rendkívüli közgyűlés hivatott egybe, melyen a rokkantak, özvegyek és árvák pénztárának életbeléptetése tétetett szóvá. Dirmeier Károly indítványára elhatározottat a rokkantak, özvegyek és árvák pénztárára vonatkozó határozatokat a budapesti alapszabályokból átvenni, némi módosításokkal alapszabályainkhoz függelékként csatolni és a ministeriumhoz jóváhagyás végett fölterjeszteni. Röviden következőkép szólnak: Rokkantsegély hetenkint 5 forint. Özvegysegélyre azon tagok törvényes feleségei tarthatnak igényt, kik járulékaikat legalább 5 évig fizetik a pénztárba; ezen segély 5 évi tagság után 25 forinttal, 10 évi tagság után pedig 75 forinttal van megállapítva. Az árvasegélyre az elhalálozott tag összes törvényes gyermekei jogosultak, gyermek- és hónaponként — a betöltött 14-ik életévig — 4 forinttal.

Az országos egylethez való csatlakozási vitánál a következő határozat lett egyhangúlag elfogadva:

„A pozsonyi könyvnyomdászok és betűöntők egyletének 1887. évi november hó 26-án tartott rendkívüli közgyűlése kimondja, hogy:

* Ezen körirat a következő mondattal kezdődött: „Folyó évi november hó 11-én egyletünk majdnem 10 év óta áll fenn és ezen a napon lép a rokkantak, özvegyek és árvák pénztára életbe.” Ez készlet minket 25 éves jubileumi ünnepünk megtartására, dacára annak, hogy szervezetünk már 35 év óta áll fenn, miről e könyvben már kielégítően írtunk.

1. mindaddig, míg Budapesten a kótségbeejtő egyleti állapotok* annyira meg nem változnak, hogy a csatlakozást kívánatossá tegyék; 2. mindaddig, míg az egylet elnöki tisztét egy főnök** foglalja el, és 3. mindaddig, míg a „Typographia“ szerkesztője az összes tagok által nem választatik, az országos egylet ellenében passiv állaspontot foglal el.“

A pozsonyi egylet vagyoni helyzete oly kedvező volt, hogy nem éreztetett annak a szüksége oly egyletbe lépni, melynek élén egy főnök állott és melynek választmánya folytonos személyes pörlekedéssel foglalkozott.

Az évi közgyűlés 1888. évi március hó 17-én tartatott meg. A pénztári jelentésből kitűnik, hogy az egylet 12,937 forint 33 krnyi összvagyonnal rendelkezett, ebből 3010 forint 53 krajcár a betegsegélyző pénztárra, 8249 forint 54 krajcár a rokkantak, özvegyek és árvák pénztárára, 1262 forint 84 krajcár a munkanélküli pénztárra és 403 forint 42 krajcár az önképzőköri pénztárra esett. A tagok száma 131-re emelkedett, kik 16 nyomtatóhelyen állottak munkában. Ezen jelentés örömmel tudomásul vétetett. Az új választmány megválasztása lényegesebb változást nem mutat. Dirmeier Károly szaktárs indítványozza, miután a betegsegélyző pénztár kedvező állása azt megengedi, emeltessék a betegsegély napi 90 krajcárról 1 forintra. A „Typographenbund“ dalegyletnek hosszabb vita után 50 forintnyi segély szavaztatott meg azon föltétellel, hogy köteles egy alkalmas egyleti helyiségről gondoskodni.

Több kerületből azon panasz érkezett, hogy Zaka budapesti szaktárs leveleket küldözget a kerületekbe, melyekben a pozsonyi egylet tagjait ezen egyletből való kilépésre és az országos egyletbe való belépésre szólítja föl. A gyűlés ezen álnok eljárás fölött megbotránkozását fejezi ki.

Új vihar támadt ismét a „Typographiá“-ban, mely azonban a pozsonyi egylet előretörékvésén nem változott semmit, mert minden további csatlakozási harcból megerősödve került ki.

1888. évi május hó 7-én a győri kerület is felhívást bocsájtott ki az országos egyletbe való belépésre, mely következőkép hangzott:

* Előidézve személyes civódások által az országos egylet választmánya kebelében.

** Akkor lovag Falk Zsigmond.

Felhívás!

Alulírottak bátorkodnak a „Pozsonyi könyvnyomdászok és betűöntők egyesületé”-nek mindazon tagjait, kik onnan kilépni és a „Magyarországi könyvnyomdászok és betűöntők egyesületé”-be belépni óhajtanak, föl-szólítani, hogy ebbeli szándékukat a folyó hó 4-én alapított győri fiók pénztárosával, Krumpek Sándor úrral (Győr, Surány-nyomda) tudassák. Egyúttal megemlítjük, hogy mindazok, kik belépésüket bejelentik és a járulékok fizetését megkezdik, a pozsonyi egyesületben birt jogaikban tovább is megmaradnak.

Győr, 1888. évi május hó 7-én.

Fekete Ferenc,
jegyző.

Gaar Iván,
elnök.

Az 1888. évi május hó 20. és 21-én tartott gráci könyvnyomdász-gyűlésen is szóvá tétetett a pozsonyi csatlakozási ügy és küldöttünk Dirmeier Károly az ismert követelésekkel élt az országos egyesülettel szemben. Megegyezésre azonban nem került a dolog, már azért sem, mert a könyvnyomdász-gyűlés a kölcsönösség fentartása mellett nyilatkozott és a magyar országos egyesület követelését, a kölcsönösséget azon egyesületekkel szemben, melyek nem akarnak hozzá csatlakozni, megtagadni, elutasította. Úgy az országos, mint a pozsonyi egyesület küldöttjének azonban azon kívánság lett kifejezve, hogy ügyüket rövid időben békés úton, azaz kölcsönös engedelkenység által intézzék el.

Az 1888. évi június hó 14-én tartott választmányi ülésen elhatároztatott, az 1 forintnyi útisegélyen kívül az utazóknak ingyen éjjeli szállást is adni. Magyar-Óvárról azon jelentés érkezett, hogy az országos egyesület ottani fiókpénztárosa utasított a pozsonyi egyesület tagjainak az utassegélypénz kifizetését megtagadni. Mivel cz a kölcsönösségnek durva módon való megsértését jelenti, ezen eljárás ellen a budapesti egyesület vezetőségénél azonnal óvás emeltetett. Raffel elnök jelenti még, hogy egyesületünkben 14 tag kilépett és az országos egyesületbe belépett.

1888. évi június hó 24-én öreg és beteg Farkas József* gépmester szaktársunk ünnepelte hivatásának 50 éves jubileumát, mely alkalomból egy művésziesen kiállított emléklapon kívül 8 aranyat kapott egyesületi ajándékul.

* Farkas József a „Pozsonyi könyvnyomdászok segélyegylet”-nek alapító tagja volt.

1888. évi augusztus hó 20-án az országos egylet pénztárosa, Tschutschegg V. meglátogatta a pozsonyi egyletet és a csatlakozási ügyben bizalmas tárgyalásokba hocsátkozott; ezen tárgyalások következtében az országos egyletnek szeptember hó 3-án

SCHWEITZER JÓZSEF

tartott választmányi ülésén indítványozta, hogy választassék egy bizottság, mely a pozsonyi egylettel összeköttetésbe lépjen és a csatlakozási ügyet véghez vigye; mely indítvány azonban egyszerűen visszautasított. Ezen eljárás következményére később térünk.

Az 1888. egyleti évnek közgyűlése 1889. évi március hó 23-án tartatott. A gyűlést Dirmeier Károly elnökhelyettes vezeti (Raffel elnök kondíció-változás következtében tisztétől megvált) és jelenti, hogy a közgyűlés napjáig 14 kerületi és 1 központi tag lépett át az országos egyletbe. Pénztáros jelenti, hogy az egyletnek összvagyon 14,000 forint 34 krajcárra emelkedett és ebből a rokkantak, özvegyek és árvák pénztárára 9147 forint 63 krajcár esik. Elnökké Dirmeier Károly választatott.

1889. évi június hó 26-án Prohaszka János szaktárs halt meg 38-dik életévében. Az elhunyt az egyletnek alapító tagja volt és hosszabb ideig a választmányban működött az egylet javára. A június hó 27-én tartott rendkívüli gyűlésen elnök meleg szavakban emlékezik meg az elhunyról és jelenti, hogy Prohaszka szaktárs elhalálózásával a rokkantak, özvegyek és árvák pénztára megkezdí működését. Miután az elhunyt anyjának egyedüli támasza volt, annak 75 forintnyi végkielégítés adatott.

Az V-dik könyvnyomdász-gyűlésre küldöttnek Dirmeier Károly elnök választatott meg, kinek teljesen szabad belátására bízott a tárgyalásoknál való eljárás. Eichleiter Ferdinand, az egylet több évi főpénztárosa, különféle körülmények miatt állásától visszalépett és helyébe Dirmeier Ferdinand szaktárs választatott; az önképzőkör pénztárosa, Rohrbeck József is leköszönvén, főpénztáros ezen pénztár kezelésével is megbízott, mely fáradozásáért neki 50 forint tiszteletdíj szavaztatott meg.

Az V-dik magyar könyvnyomdász-gyűlés tárgyalásait augusztus hó 28-án kezdte meg Budapesten. Az országos egylet alapszabályainak módosításával és az utassegély szabályozásával foglalkozott. A pozsonyi szaktársak egyes követelményeit is határozattá emelte, különösen a főnöki elnökre vonatkozólag. A pozsonyi küldött, Dirmeier Károly erre jelenti: „hogy a pozsonyi egylet valószínűleg az év folyamán csatlakozik az országos egylethez és hogy a pozsonyi egyleti terület szétválasztására — pozsonyi és győri kerületre — is kimondja beleegyezését“. A könyvnyomdász-gyűlés elhatározta továbbá, hogy mindazon egyletektől megvonja a kölcsönösséget, melyek új évig az országos egylethez nem csatlakoznak.

1889. évi november hó 30-ára rendkívüli közgyűlés hivatott egybe, melynek feladata volt a következő napirend fölött határozni:

1. Jelentés az utolsó könyvnyomdász-gyűlésről.
2. Választmányi indítvány: A pozsonyi egylet föloszlatása és csatlakozása a magyar országos egylethez.

A kerületeknek a szükséges utasítások és szavazólapok a szavazáshoz megküldettek, melyek nemsokára vissza is érkeztek, de sajna oly kedvezőtlen eredménnyel a csatlakozási indítványra nézve, hogy a központból még 69 tag szavazata kellett volna az okvetlen szükséges alapszabályszerinti háromnegyed többség elérésére, de a központ egészben csak 45 taggal rendelkezett, ennek következtében a csatlakozási indítvány későbbi időre halasztatott.

Az 1889. egyleti évnek 1890. évi március hó 15-én tartott közgyűlésén csak 22 szaktárs vett részt, mi a pozsonyi könyvnyomdászok kollegialitását és az egylet iránti érdeklődését nem igen jó világításba helyezi. A jelentések tudomásul vétettek. A választás kevés kivétellel a régi választmány egyhangú újraválasztását adja; Hampel Mihály mint új választmányi tag választatott meg.

Április hóban egy átirat érkezett Budapestről a választmányhoz, melyben arról értesítetik, hogy 1900. évi július hó 1-jével az országos egylet a pozsonyi eglyettel szemben a kölcsönösséget megszünteti, mire az országos egylethez ezen határozat visszavételére vonatkozó kérelem intéztetett, azon hivatkozással, hogy a pozsonyi egylet kötelességeit mindig híven teljesítette.

Elnök jelenti továbbá, hogy Schreiber Alajos* volt könyvnyomdatulajdonos végrendeletében a pozsonyi könyvnyomdászoknak 2072 forint 19 krajcárt hagyományozott**.

A klagenfurti könyvnyomdász-gyűlésen, melyen a pozsonyi egylet képviselve nem volt, elhatároztatott a pozsonyi eglyetnek az országos egylethez való csatlakozását kényszer útján

* Schreiber Alajos könyvnyomdatulajdonos 1890. évi március hó 8-án hunyt el.

** Ezen hagyomány kamatai a végrendelet értelmében csak Pozsonyban dolgozó, segélyre szoruló szaktársaknak juttatnak és 1903. óta egy önálló bizottság által kezeltetnek.

létre hozni. Bár ezen ügyben kétszer íratott Budapestre, felelet ezekre nem érkezett. Elnök azon nézetten van, hogy az év végéig az egyesület fentartassék és csak azután történjék az országos egyesületbe való belépés. Több választmányi tag szintén ezen nézetten van, csak Dirmeier Ferdinand javasolja legrövidebb időben egy gyűlésnek a megtartását, melynek napirendje: „A magyar országos egyesületbe való belépés” legyen.

1890. évi július hó 1-ejével az országos egyesület részéről a pozsonyi egyesülettel a kölcsönösség valóban felfüggesztetett, de a pozsonyi egyesület dacára annak az összes átutazóknak kifizette az utassegélyt tekintet nélkül egyesületi hozzátartozandóságukra, mely eljárás a budapestiek által a pozsonyiakra mért csíny élet szegte. Ezideig csak a magyarországi szaktársak voltak a csatlakozási ügyekbe bonyolódva, míg most osztrák szaktársaink is foglalkoznak vele. Az osztrák könyvnyomdász-gyűlési bizottság egy átiratban a pozsonyi egyesület feloszlását kívánja az összesség leszavazása által és a kisebbségben maradt tagok névjegyzékét kéri. A bizottság értesített, hogy a feloszlítás máris elhatározott. 1890. évi július hó 27-éig 25 tag lépett egyesületünkbe az országos egyesületbe.

Dr. Zsigárdy Aladár a pozsonyi egyesület orvosi teendőit 1890. évi július hó 1-je óta végzi.

Az 1890. évi november hó 28-án tartott gyűlésen az összesség leszavazása által a feloszlítás kimondatott és az országos egyesületbe való belépés elhatározott.

Az indítvány mellett a központ egyhangúlag, a kerületekben pedig 9 tag a csatlakozás mellett és 5 tag a csatlakozás ellen szavazott. Elhatározott, hogy az országos egyesülethez a csatlakozás 1891. évi január hó 1-jével fog történni. Kölcsönös megállapodás szerint a pozsonyi fiók a budapesti központtal évenként csak egyszer lett volna köteles leszámolni és az utassegély napi 80 krajcárban állapított meg. Az országos egyesület határozata a kölcsönösség felfüggesztésére vonatkozólag visszavonott.

Evvel az országos egyesülethez való csatlakozás ki volt mondva; a ministerium ezen határozatról beadvány által értesített, az egyesület feloszlítására és az országos egyesülethez való

csatlakozására vonatkozó kérvény ellenben csak később lett beadva.

Most már úgy Budapesten mint Pozsonyban ezen ügyet elintézettnak hitték, miben azonban hatalmasan csalódtak. A budapesti szaktársi körökben újra kitört a civakodás s undorral kell azon szomorú időkre visszatekintenünk, amikor a szaktársi szellem oly mélyre süllyedt, hogy alattomos denunciació eszközévé vált. Darvas és cinkostársainak nevei a magyarországi könyvnyomdászok történetében örökké szennyfoltot fognak képezni.

Dirmeier Károly elnök az 1891. évi január hó 14-én tartott választmányi ülésen jelenti, hogy Wigand Károly Frigyes,* együletünk több éven át volt pénzkezelője, hasonló célra mint az elhunyt Schreiber Alajos, a pozsonyi könyvnyomdászoknak 1000 forintot hagyományozott végrendeletileg.**

Az 1890. egyleti év közgyűlése 1891. évi február hó 28-án tartatott. Elnök az évi jelentésben idézi azon fontos tényt, hogy az egylet 12 évi fennállása után az országos egylet javára feloszlik, továbbá hogy Stromszky Emil könyvnyomdatulajdonos 25 forinttal az alapító tagok sorába lépett. Dirmeier Ferdinand pénztáros rövid vázlatban tudomásra hozza, hogy az egylet 12 év előtt 1755 forint 88 krajcár törzsvagyonnal lett alapítva és az évek során 40,068 forint 62 krajcár bevétele és 20,828 forint 49 krajcár kiadása volt. A választás előtt Dirmeier Károly elnök kijelenti, hogy esetleges újraválasztását el nem fogadhatja és így Kalteis József szaktárs lett elnökké választva, míg a többi választmány nagyobb változást nem mutatott. Pénztárkezelőnek egyhangúlag Wigand Mór úr választatott meg. Ezen gyűlésen indítványoztatott még, hogy az országos egylet közgyűlése arra határozassék, hogy az egylet elnöki tisztét egy szaktárs foglalja el. Ezen indítvány benyújtásával Dirmeier Károly bizatott meg. 1891. évi március hó 22-én tartott országos egyleti közgyűlésen indítványunk valóban elfogadtatott és elnöknek Leitner Pál szaktárs választatott meg.

* Wigand Károly Frigyes 1817. évi április hó 8-án született Pozsonyban. Wigand, ki a „Pressburger Zeitung“ akkori tulajdonosa volt, 1848. évben politikai sajtóvétség miatt letartóztatott. 1890. évi december hó 2-án történt elhalálózása általános részvétet keltett.

** Ezen összeg a Schreiber Alajos által hagyományozott tőkével együtt „Schreiber-Wigand-féle alapítvány“ cím alatt külön kezeltetik.

A pozsonyi fióknak március hó 12-én tartott választmányi ülésén Kalteis elnök jelenti, hogy Wigand Mór úr a pénztárkezelői állásról leköszönt. A március hó 15-én tartott rendkívüli közgyűlésen Angermayer Károly könyvnyomdatulajdonos úr választatott meg pénztárkezelőnek, mely tisztséget Angermayer úr már előbbi megkeresés után elfogadta és még mai napig is viseli.

Julius hó 6-án tartott gyűlésen a temesvári könyvnyomdász-kongresszusra Dirmeier Ferdinand választatott küldöttnek. Ezen kongresszusnak a pozsonyiak két indítványt terjesztettek be, és pedig: „A pénztári kezelés egyszerűsítése és az utassegélynek napi 40 krajcárról 50 krajcárra való felemelése.” Mindkét indítvány csekély módosítással elfogadtatott. Küldöttünk a kongresszus végén interpelláltatott a csatlakozás tárgyában, mire az a következő nyilatkozatot tette: „A pozsonyi egylet részéről máris az összes szükséges lépések megtételére, a feloszlatast célzó közgyűlési jegyzőkönyv Bartal György pozsonyi királyi közjegyzőnek további intézkedés végett átadatott és mihelyt az ügy rendben lesz, a pozsonyi egylet vagyonát — mint a többi kerületek — a központnak fogja átszolgáltatni.”

1892. évi február hó 28-án tartatott a közgyűlés, melyen elnök jelenti, hogy a győri kerület újra Pozsonyhoz tartozik és 300 forint hiánynyal vétetett át.

Az év folyamán a csatlakozási ügy néhányszor megsürgettetett. Több gyűlés is tartatott, melyek azonban az egylet fejlődésére behatással nem voltak.

E közben a már említett gyalázatos, hazug denunciációk következtében az országos egylet feloszlattatott és az egyleti teendők ellenőrzésére kormánybiztos rendeltetett.

A rendes közgyűlés 1893. évi február hó 28-án lett megtartva. Az évi jelentésből kitűnik, hogy az egylet 1892. év végén 155 tagot számlált és 18,074 forint 42 krajcár vagyon felett rendelkezett. A választásra való áttérés előtt Dirmeier Ferdinand pénztáros kijelenti, hogy eddig viselt állását semmi esetre többé el nem fogadhatja, miért is helyébe Hampel Mihály szaktárs választatott meg pénztárosnak. A többi mandatumok változatlanul maradtak. Ezen gyűlésen az elnökhelyettes bizatott meg az önképzőkör vezetésével.

A budapesti központ sürgős átíratot intézett egyletünkhöz azon megkereséssel, hogy az egyleti vezetőség a pozsonyi egylet feloszlására vonatkozó folyamodványát a ministeriumtól elintézetlenül kérje vissza, mivel az országos egylet feloszlása után a „Pozsonyi könyvnyomdászok és betűöntők egylete“ a magyarországi könyvnyomdászok egyedüli támasza és a legrosszabb esetben a nyomdászok menekvő helye leend. E közben a ministeriumtól a következő rendelet érkezett a pozsonyi egylet vezetőségéhez:

7006/V—10. szám.

Magy. kir. Belügyminister.

Pozsony szabad királyi város közönségének.

Tekintettel arra, hogy a magyarországi könyvnyomdászok és betűöntők egylete általam feloszlattatott, mert az egyesület az alapszabályaiban körülírt hatáskörét túllépve, céljaitól eltérő s az egyleti tagokra nézve sérelmes működést fejtett ki, a pozsonyi könyvnyomdászok és betűöntők egyletének azon közgyűlési határozata, mely szerint az egylet azon célból, hogy a magyarországi könyvnyomdászok és betűöntők egyletébe olvadjon, feloszlik, ezen közbejött körülménynél fogva tárgytalanná vált s végre nem hajtható. Erről a város közönségét f. é. január 20-ról 18847. sz. a. kelt tanácsjelentésre hivatkozva a csatolmányok visszaküldése mellett további megfelelő eljárás végett ezennel értesítem.

Budapesten, 1893. évi április hó 29-én.

A minister meghagyásából:
olvashatlan aláírás,
ministeri tanácsos.

10337/I. 2482/893 szám.

Pozsony szab. kir. város tanácsától.

V.

Ezen rendelet tudomásvétel után hasonló célból a pozsonyi nyomdász és betűöntők egyletével Kalteis József elnök úr kezeihez közöltetik.

Pozsonyban, 1893. évi május hó 6-án

Kumlik,
t. jegyző.

Az 1893. egyleti év rendes közgyűlésén, mely 1894. évi február hó 25-én tartatott, a soproni, szombathelyi és győri kerületek küldöttein kívül Lipp Károly budapesti szaktárs is részt vett. A budapesti küldött oda nyilatkozott, hogy az országos egylet ügye nemsokára el lesz intézve. Miután azonban

a közgyűlés szóló fejtegetései irányában nem viseltetett bizalommal, elhatározott egy alapszabály módosító-bizottság megválasztása a következő szaktársakból: Dirmeier Károly és Ferdinand, Rohrbeck József, Kohn (Kalmár) H., Schillinger A., Hampel Mihály és Schweitzer József. Az egyleti tisztviselők választásánál Schweitzer József szaktárs választott elnökké.

Az 1894. évi április hó 8-án tartott rendkívüli közgyűlésen az egyleti járulék 40 krajcárról 50 krajcára, az özvegysegély 75 forinttól 250 forintra és a munkanélküli segély 5, illetőleg 7 forintra emeltetett.

A brünni könyvnyomdász-gyűlésen a pozsonyi egyletet Kohn (Kalmár) H. szaktárs képviselte.

Az 1894. évi július hó 1-én tartott gyűlésen a módosított alapszabályok bemutatottak és elhatározottak, azokat a ministeriumhoz azonnal felterjeszteni. Az alapszabályok 1895. évi január havában azon megjegyzéssel küldettek vissza, hogy azokhoz az egylet működési kimutatása csatoltassék és ezen melléklettel újra felterjesztendők.

A lefolyt év rendes közgyűlése 1895. évi március hó 10-én tartatott meg, amelyen az egyleti vagyonnak birtokba (házba) való fektetése indítványoztatott. E célra hattagú bizottság választott, melynek tagjai: Schweitzer József, Marinczel Rezső, Hampel Mihály, Zindl József, Dirmeier Károly és Preisak Győző szaktársak voltak.

A budapesti könyvnyomdász-gyűlésre Hampel Mihály választott meg küldöttnek.

Az 1895. évi április hó 25-én tartott választmányi ülésen Dirmeier Károly az építési bizottság nevében jelenti, hogy: „Többféle ok miatt a házvétel eszméjével fel kellett hagyni; sok fáradozás után talált a bizottság a Duna-utcában egy olcsó és minden igénynek megfelelő építési telket.” A választmány erre Dirmeier Károly és Hampel Mihály szaktársakat bízta meg, hogy Gratzl építőmesterrel közelebbi felvilágosítás végett érintkezésbe lépjenek.

Az 1895. évi július hó 26-án tartott választmányi ülésnek máris bemutatott az egyleti ház teljes terve, valamint az építési bizottság jelentése, mely következőkép hangzott:

Tisztelt tagok!

Évi közgyűlésünk egy bizottságot választott, melynek feladata volt kutatni, hogy az egyleti vagyonnak birtokba való fektetése előnyösebb-e, mint a takarékpénztári letét? Ezen határozat messzeható jelentősége, valamint óriási fontossága készítette a választmányt, hogy a tisztelt tagokkal a hatos bizottság jelentését — döntés előtt — pontos tanulmányozás céljából közölje. A bizottság az összes körülmények megfontolása után a házépítésre határozta magát, ezen határozatát pedig indokolja: első sorban a kedvező fekvésű telekkel; másodsor annak olcsóságával és harmadszor az ezáltal okvetlen bekövetkezendő biztos jövedelmezésével. A tervet és költségelőirányzatot Kittler és Gratzl cég készítette.

I. Helyszínráji leírás.

Kétmeletes szögletház, főhomlokzat a Duna-utcában 38 méter hosszú, 13 méter a Pray-utcában. A ház 23 lakásból áll, melyekből 14 egy szoba-, konyha-, élés-, fakamra- és padlásból áll. Az összes lakások az utcára és napkeletfelé irányulnak. Az egyes szobák 3 méter 30 centiméter magasak és egy kettős ablakkal vannak ellátva. A földszinti ablakok az utca színvonalától $1\frac{1}{2}$ méter magasan vannak. Az összes konyhák betonírozva vannak; vízvezeték és angol árnyékszék minden emeleten. A ház lapos facement tetőzettel bír. A padlás magassága az utca felől 2 méter, az udvar felől pedig 1 méter 80 centiméter. Az udvar nagy és gyümölcsfákkal van beültetve, az egyik fele építési teleknek használható. Az utca aszfalt- és keramit-kövezettel bír és rövid idő múlva Pozsonynak egyik főközlekedési utcája leendő.

II. Jövedelmezőség.

A házépítés összes költségei a kulcs átvevéséig 38.000 forintra rúgnak; az egylet vagyona 20.000 forintból és a pozsonyi szaktársak 3000 forintnyi alapítványából áll; ennek utána 15.000 forint törlesztési kölcsönnek felvétele válik szükségessé, mit — a következő számítás szerint — a legjobb lelkiismerettel tehetjük.

Házbérjövdelem 2685 forint, és pedig az egyszobás lakások 85 és 90 forint, a kétszobások 150, 160 és 170 forint bérrel számíthatók. A ház kezelési költségei 483 forintot, a törlesztési hányad $5\frac{1}{4}$ százaléknál és 1%-os visszafizetési illetékekkel 937 forint 30 krajcárt tesz, az összes kiadások e szerint 1420 forint 50 krajcárnak felelnek meg. Tiszta házbérjövdelem 1264 forint 50 krajcár, mi 334 forint 50 krajcárral több, mint a jelenlegi takarékpénztári jövdelem, mely 4% mellett kamatos-kamatostul csak 929 forint 80 krajcárt tesz (vagyon 23.000 forint, beleértve a Schreiber-Wigand-féle alapítvány 3000 forintját is). E mellett az egylet 34 év alatt a 15.000 forint törlesztési kölcsönt is megtakarítaná.

A bizottságnak ezen röviden vázolt jelentése eléggé mutatja, hogy az egylet a házépítéssel csak nyerhet, miért is a választmány az építési bizottság indítványát egész terjedelmében magáévá teszi. Meg kell még említenünk, mivel Pozsonyban kis lakásokban hiány van, a ház üresen maradása már kezdettől fogva ki van zárva, valamint hogy a takarékpénztárak a kamatlábat leszállítani akarják, végre pedig, hogy a terv és a költségelőirányzat az egyleti helyiségben közszemlére ki van téve.

Ezenkívül szándéka a bizottságnak, a helyi napisajtó segítségével a várostól — rendkívüli kedvezményként — a vám- és accise-mentesség kieszközlését a téglá és építési-homok részére kérni, mi körülbelül

600 forint megtakarítást jelent; a pénzügyigazgatóságtól pedig a telek átíratási bélyeg elengedését, mi szintén 160 forintot tesz.

Ezen jelentés magyar és német nyelven az összes tagoknak megküldetett és az 1895. évi augusztus hó 11-én Häckel Károly vendéglős kertjében (Stefánia-út 7. szám) tartott rendkívüli közgyűlés a házépítést végleg elhatározta. A kerületekből Magyar-Óvár és Malaczka személyesen volt képviselve. A terv és a ház rajza, valamint a pontos költségvetés a közgyűlés elé terjesztetett, melyek alapján a házépítési indítvány egyhangúlag elfogadtatott. Ezen esemény volt bizonyára a legfontosabb az egylet fennállása óta, mert ezáltal saját hont alapított az egylet magának. Bár az előfekvő tervben egyleti helyiségről nem gondoskodtak, mégis az építési bizottság minden egyes tagja fáradhatatlan szorgalmának köszönhető, hogy különféle megtakarításokból a ház földszinti része, melyben az egyleti helyiség van elhelyezve, is föl volt építhető.

Az 1896. évi március hó 15-én tartott rendes közgyűlésen több folyó egyleti ügyön kívül a házépítési bizottság rövid jelentése is előterjesztetett, melyből kitűnik, hogy a ház folyó évi augusztusz hó 1-jére teljesen elkészül és a felek lakásaikat ekkor elfoglalhatják; ezenkívül bemutatott az egyleti helyiség terve is, melynek építése 1700 forintba kerül. Ezen összeg azonban az egyletet nem fogja terhelni, mivel a házépítésnél többféle megtakarítás volt eszközölhető, minek következtében ezen rész felépíthető volt, anélkül hogy az eredetileg előirányzott összeg túlhaladtatott volna. A jelentés tudomásul vétetett és az egyleti helyiség felépítése elhatároztatott.

1896. évi július hó 26-án történt a ház ünnepies átvétele. Ezen alkalomból ugyanazon napon délelőtt 11 órakor az új egyleti helyiségben ünnepélyes közgyűlés tartatott, amelyen a pozsonyi szaktársakon kívül a magyaróvári és soproni kerületek, valamint az alsóausztriai egylet küldöttei, továbbá Angermayer Károly, Alkalay Adolf és Stromszky Emil pozsonyi könyvnyomdatulajdonosok, Kittler építőmester és több az építésnél működött mesterembar vettek részt.

A gyűlés a „Typographenbund“ dalegylet által énekelt magyar kardallal lett bevezetve, mire a házépítési bizottság

jelentése következett, melyből röviden felemlítjük: Az 1895. évi március hó 10-én tartott közgyűlés elhatározta a házépítést avagy házvételt. Érett megfontolás után az akkori gyűlésen választott bizottság a házépítést ajánlotta és Hubert Ferenc* épületfakereskedő és ácsmestertől egy 240 □-ölnyi telek szereztetett be 3600 forint vételáron.

Az 1895. évi augusztus hó 11-én tartott rendkívüli közgyűlésen a házépítés Kittler és Gratzl építészeti cég tervei szerint elhatároztatott és már szeptember 3-án megkötötte a bizottság az építőmesterrel a szerződést. Az építést szeptember hó 6-án megkezdték, mire október hó 6-án az ünnepélyes alap-tétel következett. Ezen ünnepély lefolyása a következő volt: A házépítési jegyzőkönyv felolvasása után Schweitzer József elnök az ünnepélyhez méltó beszédet tartott. Az urnába tétetett: az egyleti tagok névjegyzéke; a könyvnyomdászok 1895. évi árszabálya, az egyleti alapszabályok; a házépítési jegyzőkönyv; egy-egy szám a Pozsonyban megjelenő napilapokból, a „Typographia“, „Vorwärts“ és „Buchdrucker-Zeitung“ című szaklapok; a „Népszava“ egy száma és végre a forgalomban volt ezüst-, nikkel- és bronzpénz egy-egy darabja, mire az urna elzárattott és az ezen célra készített fülkébe helyeztetett és virágokkal feldíszített szerszámokkal befalaztatott. A szokásos kalapácsütések sorát Schweitzer elnök a következő szavakkal kezdte meg: „Az irgalmas Isten oltalmazza ezen házat minden veszedelemtől!“

Az építés gyorsan haladt, úgy hogy 1895. évi november hó 18-án a „bokréta-ünnepet“ lehetett megtartani. Ez alkalomból minden az építésnél dolgozó munkásnak a kétszeres napi-díj fizettetett ki, míg Wiedl építővezetőnek aranygyűrű lett ajándékozva.

A hideg téli idő bcálltával a munka a legszükségesebb teendőkre szoríttatott, de február hó 11-én ismét teljes erővel folytattatott.

Április elsején adatott ki az első lakás, a következő 8 napon pedig az összes lakások ki voltak adva.

* Az egylet évek során teljesített érdemeinek elismeréséül 1900. évben tiszteletbeli tagnak választotta.

Pozsony városa vállalatunkat azáltal segítette, hogy a vámot és a téglacciset elengedte, miáltal 357 forint takarított meg.“

A házépítési bizottság jelentése a következő szavakkal zárul: „És evvel, tisztelt elnök úr átadjuk Önnek a házat azon kívánnal, hogy az egyesület ezen házban még tovább teljesítse áldásos működését; a betegnek enyhülést; a munkanélkülinek segélyt; az utazónak utiköltséget; a könyvnyomdásznak öreg napjaiban támaszt és az özvegyek- és árváknak biztos menedéket nyújtva. Szerencse föll az új házban!“

Ezen jelentés bevégezése után Schweitzer elnök rövid alpra esett beszédet mondott, melyre a „Typographenbund“ dal-egyesület a „Heil Gutenberg“ című kardalt adta elő. Ezzel az ünnepélyes közgyűlés véget ért; délután az egyesületi ház udvarán tartott kedélyes vigalommal záratott ezen emlékezetes ünnepély.

Aki az egyesületi életet az előző évekből ismeri, bizonyára örömmel üdvözölte az egyesületi házat. Nemcsak gazdálkodási szempontból volt ez jó gondolat, hanem szervezeti tekintetben is meghozta gyümölcsét.

Előbb az egyesületi ügyek vagy vendéglőkben, vagy magán-helyiségekben lettek elintézve; ezeket az egyesület ma már saját egyesületi helyiségeiben végzi; akadálytalanul használható az mint ilyen és ezáltal lehetséges az összetartozandósági és szaktársi érzetet nemcsak kelteni, de tényleg ápolni is.

Schweitzer elnök 1896. évi szeptember hó 13-án lett egyhangúlag házfelügyelőnek megválasztva.

Az egyesületi helyiség 1897. évi április hó 4-én tartott rendes közgyűlésen az önképző-osztálynak lett átadva. Az építési bizottságnak, mely Schweitzer József, Hampel Mihály, Marinczel Rezső, Dirmeier Károly és Zindl József szaktársakból állott, köszönet szavaztatott, mire a választmány megválasztása következett, mely azonban az egyesület élére új embereket nem állított.

1897. évi július hó 20-án Bauer budapesti szaktárs jelen volt rendkívüli közgyűlésünkön, melynek jelentést tesz, hogy a pozsonyi egyesületnek több kerületei panaszt emeltek a pozsonyi egyesület pénztárosánál tapasztalt gondatlanságról. Hampel pénztáros a gyűlés megelégedésére igazolta magát és bizonyítja, hogy az

egész hajsza csak személye iránti gyűlöletből támadt. Bauer szaktárs indítványozza, hogy Győr, Szombathely és Nyitra városokban fizetőhelyek létesíttessenek, mely indítvány elfogadása egyelőre szükségesnek nem találtatott. A debreczeni könyvnyomdász-kongresszusra küldöttekül Dirmeier Károly és Hampel Mihály szaktársak lettek megválasztva.

Az 1897. évi november hó 21-én tartott rendkívüli közgyűlésen Budapestről Zaka szaktárs jelent meg. Ezen gyűlésen egy nagyon fontos tárgy nyert szabályozást, t. i. a viatikum. E napig szokás volt, hogy a pozsonyi egylet azon útvonalakra is fizette az útisegélyt, melyek az országos egylet területére esnek, most azonban ezen ügy oly módon lett szabályozva, mely szerint ezen, a pozsonyi egyletet károsító eljárás beszünttetett. Azon útipénz, mely Győrött a Budapest—Győr, Esztergom—Győr, Nagy-Kanizsa—Győr, Székesfehérvár—Győr és Veszprém—Győr útvonalakra lesz kifizetve, az országos egylettől megtérítetik, és pedig úgy, hogy a pozsonyi egylet a kifizetett igazolványokat negyedévenként kiegyenlítés végett Budapestre küldi. A határ Pozsonyban van, ez által tehát az útvonaljegyzékben foglalt marcheggi és Lajta melletti brucki határnopok megszűnnek. Hogy azonban az utazók kárt ne szenvedjenek, miután az osztrák részen a határig a vonal 60 kilométer hosszú, az osztrák szövetség kéretett fel ezen ügy elintézésére. Az egylet továbbá Szombathelyen és Nyitrán fizető helyekett létesít. Miután Hampel Mihály pénztáros személye iránti ellenségeskedések nemcsak hogy meg nem szűnnek, hanem mindig általánosabbá válnak, kényszerítve van állásáról lemondani. Helyébe Korunka István szaktárs választatott meg pénztárosnak.

Az 1898. évi április hó 17-én tartott közgyűlésre a soproni kerület két küldöttet választott és pedig Bereiter és Kremsner szaktársakat. Az elnöki jelentés után a volt pénztáros, Hampel Mihály jelenti, hogy a lefolyt év az egylet fennállása óta volt a legrosszabb és kifejti, hogy csak egy rendezett bálnak 120 forint tiszta jövedelme mentette meg a pénztárt a veszteségtől. 1898. évi július hó 1-jétől az egyleti illeték 60 krajcár.

A III-dik osztrák szövetségi gyűlésre, mely 1898. évi augusztus hó 2-án Grazban tartatott, Korunka szaktárs lett

kiküldve. Miután a szaklapokban a pozsonyi egylet csatlakozási ügye az országos egyletnek újra felfrissített, ez ügy a grazi szövetségi gyűlésen is vita tárgyává lőn. Novitzky László, az országos egylet képviselője azon kívánságnak adott kifejezést, hogy Pozsonynyal többé kölcsönösségi szerződés ne köttessék és ha az már megtörténne, akkor csak ideiglenesen, mivel az országos egylet ügye remélhetőleg 6—8 hét alatt elintézve lesz. Pozsonynyal tényleg csak ideiglenesen kötött meg a kölcsönösségi szerződés egy év tartamára, melyet a pozsonyi egylet részéről Schweitzer József elnök erősített meg 1898. évi október hó 23-án aláírásával. Ugyanekkor Schweitzer úgy elnöki mint a házfelügyelői tiszteről leköszönt. Miután Schweitzer buzgó egyleti tag és feláldozó egyleti tisztségviselő volt, működéséért köszönet szavaztatott. Helyette Hampel Mihály, ki egy előbbi gyűlésen választatott meg elnökhelyettesnek, vezette az egyletet 1898. évi november hó 13-án tartott gyűlésig, amelyen aztán elnökké és Löwy Samu szaktárs házfelügyelővé választatott. Elnökhelyettes Moczkovcsák Gusztáv lett.

A 1899. évi március hó 19-én tartott rendes közgyűlés újat nem hozott és a választmányban sem történt változás.

Az 1899. évi szeptember hó 10-én tartott gyűlésen a nemzetközi titkárság titkára, néhai Siebenmann szaktárs és kíséretében a budapesti küldött, Grünfeld szaktárs jelentek meg. Ezen gyűlésen a csatlakozási ügy újra és pedig sürgősen került napirendre; Grünfeld szaktárs oda törekedett, hogy a legközelebbi gyűlés mondja ki, miszerint a pozsonyi egylet az 1900-iki közgyűlésen az országos egyletnek csatlakozik. Ezen gyűlésen még több alapszabályi pont az országos egylet alapszabályai szerint módosított.

Az 1900. évi április hó 22-én tartott közgyűlésen előadott pénztári jelentésből kitűnik, hogy az egylet összes vagyona 23,101 forint 17 krajcár-ra rúg. A választmány megválasztása a következő eredménnyel történt: elnök: Hampel Mihály; elnökhelyettes: Kowarik Károly Fülöp; pénztáros: Korunka István; házfelügyelő: Löwy Samu; választmányi tagok: Hampel Antal, Hargas Pál, Lerchner Ágost, Mayer Győző, Novák József, Schmidt József, Schweitzer József. Póttagok: Beranek Ottó,

Görig József és Ruttner Károly. Berczeller küldött kérdésére az önképzőkör feloszlása és egy szakegylet alakítása tárgyában a gyűlés elhatározta, hogy az egyletet a jelenlegi alapon meghagyja mindaddig, míg az országos egylet alapszabályai jóváhagyást nem nyernek.

Határozatba ment továbbá, hogy az egyleti számadások ezentúl koronaértékben fognak vezetetni.

Gutenberg János nagymesterünk 500 éves születésnapja ünnepélyesen folyt le. 1900. évi június hó 23-án ezen alkalomból ünnepélyes közgyűlés tartatott, amelyen az összes főnökök részt vettek. Június hó 24-én délután kedvező időjárás mellett tartatott a „János-ünnepély“, mely 1400 személy — köztük sok előkelőség — által volt látogatva. A tiszta nyereményből a rokkant-pénztárnak 600 korona jutott, 40 korona a jótékonyági pénztárnak, 40 korona a Schreiber-Wigand-féle alapnak lett átszolgáltatva, 120 korona pedig egy külön alapnak maradt.

Az 1901. évi január hó 13-án tartott választmányi ülésen Siebenmann Frigyes nemzetközi könyvnyomdász-titkárnak halála sajnálattal tudomásul vétetett és elhatároztatott az elhunyt érdemeit jegyzőkönyvileg megörökíteni.

Ugyanezen év január hó 21-én elhalálozott egyletünk volt elnöke, Schweitzer József 49 éves korában. Az általános közbecsülés jeléül, melynek Schweitzer szaktárs örvendett, ravatala az egyleti helyiségben állíttatott fel. Az összes pozsonyi szaktársak részt vettek temetésén.

A házfelügyelő jelenti az 1901. évi március hó 25-én tartott rendes közgyűlésen, hogy az egyleti ház megbecslése végleg megtörtént és 95,400 korona értéket képvisel. Elfogadtatott azon indítvány, hogy a Schreiber-Wigand-féle alapból a ház építésére kölcsön vett 6000 korona annak részletenkint visszafizetendő. Ezen gyűlésen Lipp budapesti szaktárs is jelen volt és indítványozta, hogy a csatlakozási feltételek megbeszélése végett két tisztviselő menesztessék Budapestre. Ezen ügy azonban még nem találtatott érettnak, miért is az indítvány mellőztetett. De már az 1901. évi április hó 14-én tartott választmányi ülés elhatározta az egész egyleti területet információk szerzése végett beutaztatni. Ezen határozat elintézése érdekes adatokatszolgáltatott.

Budapestről az 1901. évi május hó 12-én kelt levélben az országos egylet alapszályainak jóváhagyását tudatják. Egy ötös bizottság választotta meg a statisztika kidolgozására és a csatlakozási feltételek összeállítására; elnök és elnökhelyettes megbízott a kerületekben információ céljából tett utazásokról egy legközelebbi gyűlésnek jelentést tenni.

A „János-ünnepély” ismét 200 korona tiszta jövedelmet hozott a rokkant-pénztárnak.

A csatlakozás megbeszélése tárgyában 1901. évi július hó 14-én összehívott választmányi ülésen a következő határozatok hozattak:

1. Az egyleti vagyon, t. i. a ház, az országos egylet birtokába megy át az összes terhekkal (törlesztési adósság); a ház azonban el nem adható mindaddig, míg jövedelmezése az országban dívó kamatláb alá nem süllyed.

2. A házban levő egyleti helyiség a pozsonyi egyleti tagoknak mindenkorra díjmentesen átengedendő.

3. A tagok a pozsonyi egylet által biztosított összes jogaikkal felveendőek.

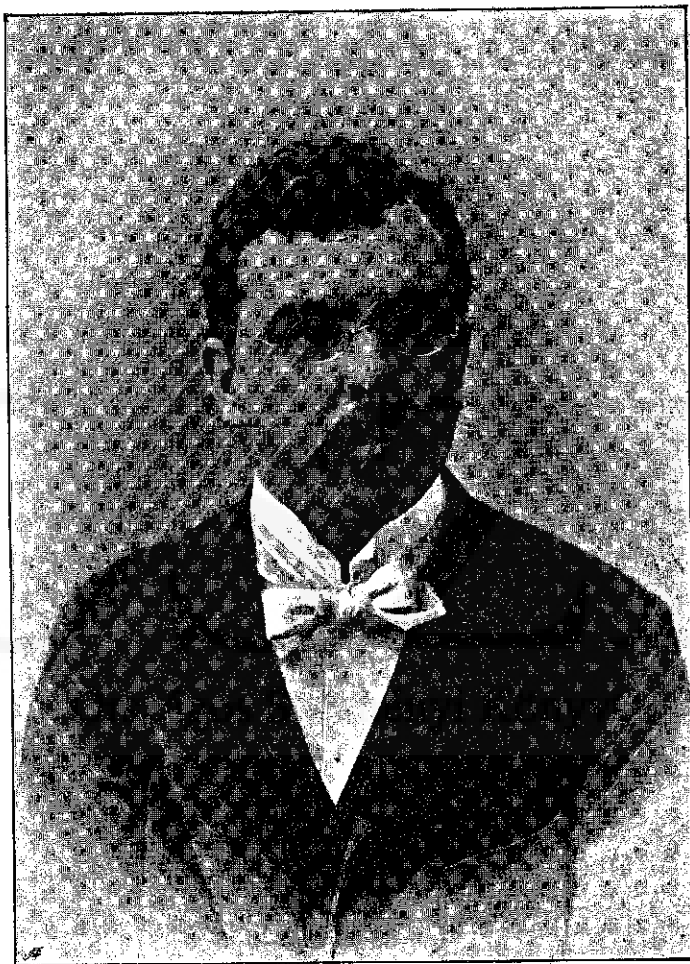
4. Az átlépés a pozsonyi egylet feloszlata által történne. Ha már 1902. évi január hó 1-ével miniszteri engedéllyel nem is csatlakozhatunk, úgy 1901. évi december hó 31-ével a pozsonyi egylet könyvei az országos egylet küldöttei jelenlétében lezártnak, tagjaink könyveikkel (mintha elutaznának) az országos egyletnek átadatnak, kik 1902. évi január hó 1-jétől fizetik a magasabb illetéket és a segélyeket is az országos egylet alapszabályai szerint élvezik.

5. A kerületek végleges beosztása csak a miniszteri jóváhagyás után történhetik.

6. A szakegyletbe való belépés csak azon esetben történik, ha a szakegylet azon kötelező ígéretet teszi, hogy kebelébe csak azon könyvnyomdászokat veszi fel, kik a könyvnyomdász-segélyegyletnek tagjai. Az egylet nekünk, kiváltkép a pozsonyiaknak, miután Nyugat-Magyarország szervezkedési központját alkotjuk, a „Pozsonyi könyvnyomdászok szakegylete. Központ: Budapest” cím viselését engedélyezi.

7. Az éjjeli szállás Pozsony, Sopron és Győr városokban okvetetlenül kártalanítandó.

Ezen hét pont az 1901. évi augusztus hó 1-én, sajna gyéren látogatott gyűlésen elfogadtattak és egyúttal elhatározottak, ezen ügyet Budapesten küldöttek által szabályoztatni. Küldöt-

HAMPEL MIHÁLY

teknek megválasztattak Pozsonyból Hampel Mihály és Korunka István, Sopronból pedig Berczeller szaktárs.

Augusztus hó 28-án elhatározottak a IV-dik osztrák szövetségi gyűlésre három képviselőt küldeni azon utasítással, hogy ott törvényes kölcsönösségi szerződés elérésére törekedjenek, mivel az országos egyesület alapszabályai a pozsonyi szaktársaknak

meg nem felelnek és a már évek óta kívánt, a főnökre vonatkozó pont az alapszabályokból még mindig nem töröltetett. Képviselők lettek: Hampel Mihály, Kowarik Károly Fülöp és Kalmár Henrik szaktársak. A IV-dik szövetségi gyűlés szeptember hó 15-től 17-éig ülésezett Bécsben. A pozsonyi és budapesti küldöttek közt e tárgyban heves szóvita támadt, mi végre a kölcsönösségi szerződésnek Pozsonynyal egy évre való meghosszabbításában talált megoldást.

A küldöttek az 1901. évi szeptember hó 29-én tartott gyűlésen számoltak be, mire a jó látogatott gyűlés a választmány indítványait visszautasította és elhatározta, hogy az országos együlethez való csatlakozási ügyben mindaddig várakozási álláspontra helyezkedik,

1. míg a régi követelés, hogy az országos egylet elnökének okvetetlenül egy szaktársnak kell lennie;

2. hogy az egylet ismét egy önképző-osztálylyal rendelkezék, az országos egylet alapszabályai által nem biztosítatik.

A választmány megbízott:

1. Az alapszabályokat revisió tárgyává tenni.

2. Az illetékek felemelését megfontolni.

3. Fenti ügyben legkésőbb november végéig rendkívüli közgyűlést egybehívni, melyhez a vidéki egyleti tagok minél nagyobb számban való résztvevésre felszólíttassanak.

Az 1901. évi december hó 1-én tartott rendkívüli közgyűlésen a magyaróvári, győri, szombathelyi, soproni, nagyszombati, trencsényi, nyitrai és turócz-szt.-mártoni kerületek voltak képviselve. Az országos egyletet Peidl Gyula és Wagner Károly szaktársak képviselték. A gyűlés zajosan folyt le; az indítványok, hogy „az országos egylet elnöke segéd legyen“ és „a segélyző egylet kebelében az önképzőosztály újra alakíttassék“ két szavazattöbbséggel elvették, mire a pozsonyi szaktársak zajosan óvást emeltek már azért is, mert a legtöbb képviselő azon nézetten volt, hogy a pozsonyi szaktársak a csatlakozás ellen akartak állást foglalni, s midőn e tárgyban egyetértés nem jött létre, szükségessé vált a gyűlés feloszlátása.

Az egylet elnökségéhez a turócz-szt.-mártoni, nagyszombati és magyaróvári kerületek, valamint a pozsonyi szaktársaktól

felebbezések nyújtattak be, melyekben a december hó 1-én történt szavazás megsemmisítése követeltetett. Hiába való munka kikerülése végett s miután biztosnak volt vehető, hogy egy résznek sem lesz lényegesebb szótöbbsége, elhatároztatott az 1902. évi április hó 6-án tartandó rendes közgyűlésen az országos egyletnek való csatlakozási ügyben a végleges szavazást elrendelni. Ezen szavazás alkalmával 233 szavazat lett beadva, egy szavazat megsemmisített. A csatlakozás mellett 132, ellene 101 tag szavazott. Közhalmi és Gabriel soproni képviselők indítványozzák, hogy a csatlakozáshoz szükséges lépések azonnal megtétesse és azok elvégzéséhez egy soproni képviselő is hozzávonassék; mire elnök a következő három indítványt terjeszti a gyűlés elé: 1. „Miután végszavazás által a csatlakozás kimondatott, a választmány utasíttatik, ezen határozatot a legközelebbi időn belül a ministeriumhoz jóváhagyás végett felterjeszteni. 2. Különös tárgyalások nem szükségesek, miután a múlt évi augusztus havában a pozsonyi egylet küldöttei által folyt tárgyalások szolgálnak irányadónak a csatlakozásnál. 3. A pozsonyi egylet azon napig, a melyen a csatlakozáshoz ministeri jóváhagyást nyer, úgy mint eddig, tovább lesz vezetve.“ Ezen három pont elfogadtatott, azok végrehajtásával a választmány bízott meg. Az egyleti járulék 1 korona 40 fillérről 1 korona 60 fillérre lett felemelve, hogy ezáltal a nagyon megterhelte pénztárak egyensúlya visszaállíttassék. A szétosztás a következő: betegsegélyező pénztár 50 fillér, rokkantak pénztára 30 fillér, munkanélküli pénztár 64 fillér, önképző-osztály pénztára 16 fillér.

A csatlakozási kérvény benyújtásával dr. Lövinger pozsonyi ügyvéd lett megbízva.

A „Typographenbund“ pozsonyi dalegylet jubileumi ünnepélyének tiszta jövedelméből 100 korona jutott a rokkantak pénztárának.

Azon idő alatt, a melyben a pozsonyi egyletnek kérvénye a ministeriumnál feküdt és elintézésre várt, az országos egylet alapszabály-módosítást nyújtott be, mely azonban a ministeriumban nehézségekre talált, minek következtében a pozsonyi egylet vezetősége saját ügyének megsürgetésétől elállt, mert

félteni kellett, hogy a magas ministerium a pozsonyi egyletnek is tehet akadályokat, melyek elkerülhetők lesznek, ha az országos egylet alapszabályainak jóváhagyása* után terjeszti fel sürgetési kérvényét.

A közgyűlés 1903. évi május hó 10-ére lett egybehíva. Képviselve voltak a következő kerületek: Sopron: Kőhalmi és Laczai szaktársak; Szombathely: Maus Rezső szaktárs; Győr: Uzsalyi, Ligethi, Németh és Singer szaktársak és Nagyszombat: Fröhlich Ede szaktárs által. Hampel Mihály elnök terjedelmes jelentése tudomásul vétetett. Korunka István pénztáros jelentése Kőhalmi szaktárs és a győri és szombathelyi küldöttek által tudomásul nem vétetett, mivel a mérlegben állítólag hibák fordulnak elő. Hosszabb vita után a mérleg átvizsgálására bizottság választott s a gyűlés félbeszakított. A folyó évi május hó 24-én tartott folytatólagos gyűlésen a mérleg elfogadtatott és Korunka pénztárosnak a felmentvény megadatott. A választásnál Hampel Mihály elnöknek, Kowarik Károly Fülöp elnökhelyettesnek, Löwy Samu házfelügyelőnek, Korunka István pénztárosnak újra megválasztottak. Választmányi tagokul következő szaktársak választottak: Hamerl Gyula, Klimó János,** Beranek Ottó, Schmidt József, Spengler Károly, Bergmann Tivadar és Fischer József; póttagnak: Kozsich József és Hruby Antal. Számvizsgálóknak: Toma Sándor, Mayer Géza és Gröme Lajos; póttagnak: Novák József. Ezen gyűlésen a Schreiber-Wigand-alapítvány kezelésére is választott egy bizottság, melynek tagjai a következő szaktársak: Kowarik, Mayer, Fleischhacker, Görig, Hruby és Beranek.

A gyűlés végén Kowarik elnökhelyettes indítványozza, hogy az egyleti házon egy emléktábla helyeztessék el a következő magyar nyelvű felíráttal: „Pozsonyi Könyvnyomdászok és Betűöntők Egylete. Építetett 1896.“ Több egyleti belügy elintézése után a gyűlés véget ért.

Ezen gyűléssel kezdte meg a „Pozsonyi könyvnyomdászok és betűöntők egylete“ fennállásának huszonötödik évét. Minden, mi ezen időn belül az egylet keretében történt, jelen iratban

* 1903. évi augusztus havában lett jóváhagyva.

** Meghalt 1903. évi augusztus hó 16-án.

röviden összefoglaltatott, hogy a szaktársaknak és mindazoknak, kiket a könyvnyomdászok szervezkedése érdekel, emlékül szolgáljon a multa és a könyvnyomdászsegédek e nagy kultur-munkájára.

Ezen könyvben a pozsonyi könyvnyomdászoknak nemcsak huszonötéves szervezkedési munkája, hanem 35 évi működése is tárgyalatik. Az 1868-ik év óta, mikor szerény eszközökkel kezdődött a szervezkedés, egészen a mai napig pontosan kísértünk minden eseményt és azt találtuk, hogy mindaz, mi eddig történt és alkotva lett — lényegtelen segélyezésen kívül más oldalról — saját erőnkéből keletkezett.

Ami egyletünket előttünk a segélyezési pénztárakon kívül is becsessé teszi, az az önképző-osztály, mely huszonötéves fennállása óta 26,173 korona 75 fillért áldozott művelődési célokra és azonkívül a szaktársi közérzék fejlesztéséhez is nagyban hozzájárult, mi ismét a könyvnyomdászok anyagi viszonyaiknak javulására is nagy következménnyel volt.

A betegsegélyző pénztárnak ezen huszonöt évben 71,441 korona 80 fillér kiadása volt. Mennyi fájdalom talált ez által enyhülést? Mennyi gond háráttatott el a szűkölködőktől?

A rokkantak, özvegyek és árvák pénztára, mely az első segélyt Prohaszka szaktárs 1889-dik évben történt elhalálozása alkalmával fizette, eddig 20,108 korona 65 fillért adott ki. Ezen pénztár jelenleg 4 rokkant tagot és 5 árvát segélyez.

A munkanélküli és utassegély-pénztár az egylet kezdetétől 65,831 korona 99 fillért fizetett a segélyre szoruló szaktársaknak.

Az év végével az egyletnek 278 rendes és 7 tiszteletbeli tagja volt.

Az egylet fennállása óta ezideig összesen 182,801 korona 17 fillér segélyt fizetett. Ezen összeget csupán munkások gyűjtötték minden más hatalom hozzájárulása nélkül. Magunkból, saját erőnkéből hoztuk létre, hogy rokkantaink életestjét gondtalanná tegyük; hogy betegeink fájdalmát enyhítsük, hogy az özvegyeknek vigaszt és segélyt nyujthassunk, ezáltal tőlök a sors nehézségét legalább kezdetben elhárítandók; hogy az árvák támasza legyünk, azokat az emberi társadalom hasznos tagjaivá nevelendők; hogy a munkanélkülit a nyomor és inségtől,

valamint kétségbeeséstől megvédjük; hogy az utazónak utassegélyt adhassunk, őt ez által az elzülléstől és minden méltatlanságtól és igazságtalanságtól megóvándók.

Ezen az alapelveken áll egyesületünk és ezeken marad továbbra is, még azon esetben is, ha a „Pozsonyi könyvnyomdászok és betűöntők egylete“ létezni megszűnt és mi a „Magyarországi könyvnyomdászok és betűöntők egylet“-hez csatlakozunk; kötelességünk lesz akkor is a közérzületet ápolni, egymást a nyomorban és inségben segíyezni, hogy idegen segélyre ne szoruljunk.

„Tőlünk, általunk, érettünk!“ ez legyen jelszavunk.

Saját erőnkéből, idegen hozzájárulás nélkül akarunk jövőnkről magunk gondoskodni, nehogy adósaivá legyünk oly alamizsnának, mely bennünket a nyomortól meg nem óv!

* * *

Végre még azon férfiakról akarunk megemlékezni, kik az 1867-ik évben történt szervezkedésünk alapításánál segédkeztek és jelenleg is Pozsonyban élnek. Ezek: Eichleiter Ferdinand, a „Pressburger Zeitung“ tördelője; Kondosky János, rokkant; Resch Károly, városi hivatalnok; Promber Károly, a Wigand F. K. nyomda gépmestere és Zimmermann Ferenc, városi hivatalnok.

A Pozsonyi Könyvnyomdászok és Betűöntők Egyletének bevételei és kiadásai 1878. évtől 1902. évig.

É v	B e v é t e l e k										K i a d á s o k										
	Betegsegélyző
pénztár		Rokkantak,
özegek és
árva pénzátá		Utassegély-
és munkanél-
küliek pénzát.		Önképző
osztály		Összesen		Betegsegélyző
pénztár		Rokkantak,
özegek és
árva pénzátá		Utassegély-
és munkanél-
küliek pénzát.		Önképző
osztály		Összesen		
	K	f	K	f	K	f	K	f	K	f	K	f	K	f	K	f	K	f	K	f	
	1878	4273	40	3036	54	1929	96	1083	36	10323	26	1801	40	95	50	810	10	1021	92	3821	92
1879	4197	68	1084	98	938	16	816	—	7036	82	1395	68	74	90	60	679	60	716	92	2807	10
1880	1957	60	1066	68	919	24	759	44	4702	96	1586	36	78	36	98	748	98	682	12	3095	82
1881	1979	86	1252	16	849	08	704	02	4785	12	1214	88	96	12	36	693	36	828	88	2833	24
1882	2060	16	1398	48	960	—	953	—	5371	64	1046	84	63	22	42	801	42	828	36	2739	84
1883	1777	86	1528	46	1001	64	1019	80	5327	58	1464	78	398	08	28	772	28	1124	92	3760	06
1884	1717	64	1721	30	1116	10	1050	98	5606	02	1651	76	58	84	34	933	34	1114	98	3758	92
1885	1806	20	1908	36	1133	54	1119	04	5967	14	1831	96	65	24	84	844	84	1219	58	3961	62
1886	2141	70	2034	28	1116	54	981	54	6274	06	1729	68	64	62	62	1078	62	774	78	3147	70
1887	2368	58	2392	74	1067	72	997	08	6826	12	2020	08	79	02	42	1037	42	893	82	4030	34
1888	2069	94	1880	56	827	38	860	64	5738	52	1228	42	84	38	18	1357	18	802	90	3472	88
1889	2019	84	2034	10	968	46	832	78	5855	18	1009	18	221	18	76	901	76	879	74	3010	86
1890	1682	—	1831	32	724	20	747	48	4983	—	1608	84	97	64	44	1016	44	1019	26	3742	18
1891	2913	06	2353	—	1060	24	655	84	6082	14	2337	—	105	08	08	1075	08	525	44	4042	60
1892	4143	16	2355	44	2834	82	1018	40	10351	82	3588	42	465	20	24	4198	24	685	54	8937	40
1893	4000	38	2491	—	1642	20	1092	10	9225	68	3014	80	1805	96	20	2598	20	1106	68	8525	64
1894	4444	40	3481	60	1750	80	1240	40	10917	30	4308	—	1100	76	52	2614	52	1359	88	9381	16
1895	4375	40	2712	30	3275	48	1176	60	11539	78	4340	18	1541	68	68	2890	68	1400	64	10073	18
1896	4994	12	2176	86	3433	64	1104	92	11700	54	4957	14	822	40	20	2807	20	1245	—	9832	14
1897	4786	74	1873	58	3883	16	1627	52	12171	—	5279	28	1504	26	54	4314	54	1569	14	12667	22
1898	5321	66	2898	32	4330	42	1078	34	13628	74	5278	38	761	22	—	4710	—	1145	06	11134	66
1899	5245	86	3028	88	5047	86	1268	10	14590	70	4198	32	1668	76	66	5224	66	1666	46	12758	50
1900	4512	44	4059	66	6722	24	1421	54	16715	88	4365	13	2529	26	66	6678	66	1418	32	14991	37
1901	4772	90	3840	42	7972	60	1089	12	17675	04	5185	63	2851	52	32	8092	32	1137	96	17267	43
1902	5824	77	4759	64	8884	49	1332	50	20801	40	5013	66	3475	05	25	8952	25	1006	45	18447	41
	86387	21	59200	66	64489	97	26030	54	235108	44	71447	80	20108	65	65831	99	26173	75	182801	17	

Sociális törekvések.

pozsonyi könyvnyomdászok harmincötéves szervezkedési működésük alatt anyagi és társadalmi állásuk javításáról is gondoskodtak, mi olykor nehéz harcokba és súlyos veszteségekbe került, szellemük azonban nem hanyatlott és ily harcok után aránylag rövid idő múlva ismét munkánál látjuk helyzetük javításán.

A pozsonyi könyvnyomdászok szervezkedése kezdetén találkoztunk már árszabály-mozgalommal. Az akkori mozgalom, bár a segédek összes követelményei nem teljesítettek, mégis kedvezően végződött a szaktársak részére; csak a Wigand-féle nyomdában vált erélyes akció szükségessé, mely az ottani szaktársak solidaritása és a főnök engedékenysége következtében a szaktársak javára dőlt el. Habár ezen mozgalom alkalmával egységes árszabály mindhárom pozsonyi könyvnyomda részére keresztülvihető nem volt, ezzel általában 20%-os bérfelemelés éretett el.

A következő lépés, melyre vállalkoztak, a vasárnapi munkának beszüntetésére volt irányítva. Hosszabb vitatkozás után ez el is éretett és csak a napilapoknál maradt fenn a vasárnapi munka, miután a nagy városokat, mint Budapestet és Bécset, ebben nem akarták megelőzni.

A szövetkezési jog engedélyezése érdekében kérvény szerkesztetett az országgyűléshez, melynek benyújtásával Jókai Mór képviselő bizatott meg. Ezen petíció is az összes kérvények útján haladott, t. i. a ministeri papirkosárba.

Buzgalommal dolgoztak az akkori szomorú viszonyok* javításán és így jött létre az 1872-ik évi nagy árszabály-mozgalom, mely csak 1873-ik évben a segédek veszteségével végződött. Ezen mozgalomra még sok szaktárs fog visszaemlékezni, de mivel azt a fiatalabb generációval is meg akarjuk ismertetni, valamivel terjedelmesebben fogjuk tárgyalni.

* Határozottan jobb viszonyok voltak akkor mint a jelenlegiek, miután az akkori bér az olcsó élelmi szerek árával és a többi viszonyokkal sokkal előbb volt összhangba hozható, mint a mai.

Az 1872-ik évben új árszabály dolgoztatott ki és nyújtatott át a főnököknek elfogadás végett azon elhatározással, hogy a segédek annak feltétlenül érvényt szereznek.

Kivonatossan hozzuk a segédek akkori követeléseit: A számolás abc szerint 1000 betűért garmond és bourgeois 18 krajcár, kolonel, petit és cicero 19 krajcár, nonpareille és mitteltől fölfelé 23 krajcár, perl 24 krajcár. Napilapoknál 2 krajcárral magasabb a számolás. Ehhez jön még a különféle áremelés és általános határozatok.

A rendes vásár- és ünnepnap munkája nincs megengedve. Rendkívüli vásár- és ünnepnap munkája megengedése fölött a könyvnyomdász-egylet választmánya határoz.* A megengedett vásár- és ünnepnap munkánál a 2 forint kárpótláson kívül a szedés kétszeresen számítandó. A nyomók részére is állítottak fel egy árszabályt, mely azonban terjedelmessége folytán itt nem közölhető. Az általános határozatokból felemlítjük: A munkaidő tartama — a lapokat kivéve — 10 óra. A bizonyos pénz minimuma 10 forint. A jelenlegi 10 forinttól 15 forintig terjedő bizonyos pénz 20%-kal felemelendő.

Ezen árszabályhoz egy tanoncszabályzat is volt csatolva, mely szerint a tanonc felvételénél egy főnök és segédekből álló vegyes vizsgáló bizottság a tanonc képességéről meggyőződést volt hivatva szerezni, valamint arról is, hogy a tanoncok száma a segédek $\frac{1}{3}$ -át meg ne haladja.

Ezen követelések terjedelmes memorandum kíséretében lettek a főnököknek átadva. Az árszabály egész terjedelmében a tanoncszabályzattal együtt azonban csak Nirschy Ferenc úr, akkori könyvnyomdatulajdonos által lett elfogadva és aláírva, míg a többi főnök beleegyezését megtagadta és azon nagy javításokat eszközölt. Így a főnökök a tanoncszabályzatról tudni sem akartak, miért is ez teljesen törölve lett. A lapszedés csak 1 krajcárral számolható magasabban mint a műszedés. A bizonyos pénz minimuma megszabott ne legyen, hanem közös megegyezés tárgyát képezze, továbbá a már fennálló bizonyos pénz után csak 10%-os felemelés fizetendő. Ezen oly nagyon megcsonkított árszabály pedig 1872. évi július hó 1-jével lépjen életbe.

Az első pillanatra lesújtólag hatott ez a segédekre, de bele nyugodtak sorsukba, miután az idő kedvezőtlenége kényszerítette őket a főnökök ajánlatát elfogadni. Az 1873-iki bécsi világkiállítás alkalmával azonban követeléseikkel ismét a főnökök elé álltak és ekkor munkabeszüntetésre került a sor, mivel a főnökök a segédek követeléseit egyszerűen elutasították. A segédek ezen eljárása a főnökökre nemcsak kellemetlenül, hanem józanítólag is hatott, mert a pozsonyi

* Ugyanez az „Északnyugat-magyarországi könyvnyomdászok, betűöntők és nyomók egylete”-nek alapszabályaiban is foglaltatott. Sajna, ezen alapszabályok jóváhagyást nem nyertek.

segédek ezen erélyes fellépése váratlan időben lepte meg őket. Angermayer Károly könyvnyomdatulajdonos úr az árszabályt aláírta, segédei tehát felvették a munkát és hetenkint 1 forintot adtak sztrájkoló szaktársaiknak, kik a külföldről is bőven segélyeztettek. A hangulat a segédek közt a lehető legkedvezőbb volt, mivel csak kevés sztrájkoló találkozott a pozsonyi könyvnyomdászsegédekkel, így volt volna a győzelem, ha nem következett volna egy oly esemény, mely számos vállalkozót és mindennemű vállalatot tönkre tett, tudniillik a „krach”. A tőzsdén üzérkedő agynak e szörnyszülöttje nemcsak az üzérködőket, hanem az összes üzletágakat is a mélységbe rántotta és csak nagy erőlkedéssel bírtak egyes üzlettulajdonosok a víz felszínén maradni. Mindez a könyvnyomdászati iparban is érezhető volt a nagy munkapángás által, mely a pozsonyi könyvnyomdász-segédek kényszerítette a munkát — 4 hónapi sztrájk után — ismét felvenni, mert ellenesetben a főnökök idegen segédek által töltötték volna be a helyeket. Most következett a gazdasági pangás ideje. Segédek, kik a sztrájk előtt magasabb bérviszonyban álltak, keresetükből levonásban részesítettek, újonnan felvett vagy felszabadult segédek pedig a főnökök vagy üzletvezetők tetszése szerint fizettettek. Bár az 1882-ik évben a napilapoknál a vasárnapi munkaszünet kieszközöltetett, más tekintetben mégis csak 1892-ik évben lett a budapesti központ kezdeményezésére valami a segédek javára alkotva. A betérjesztendő árszabály az 1891-92-iki év sylvester-éjjelén lett két áldozatkész szaktárs által az akkori Brég-nyomdában előállítva és beható tanácskozás után a főnököknek átadva. Habár a segédek teljes követelményei érvényre nem jutottak, az első lépés az előrehaladásra mégis megtétetett, miután ezen árszabályon a továbbbépítés a jövőre nézve biztosítva volt. Ezen árszabály 1892-ik évi február 15-én lépett életbe; a minimum 9 forint, a napilapoknál pedig 10 forint volt. A 9 órai munkaidő, sajna, keresztülvihető nem volt.

Az 1895. évi január hó 28-án a főnökök és segédek közös részvétele mellett tartott bizottsági ülésen egy új árszabály fogadtatott el. Az akció ezen árszabály keresztülvitele érdekében már élesebb volt, mint az 1892-ik évben, minek következménye a 9 órai munkaidő* kivívása és a minimumnak 9 frtról 10 forintra való emelése. A napilapoknál a minimum 12 forint és a munkaidő 9¹/₂ órai volt.

Az árszabály ellenőrzésére minden egyes nyomda bizalmi férfit választott, kiknek azonban árszabályi ügyekben való közbenjárásra alkalmuk nem volt. Az árszabály 1895. évi február hó 18-án áldozat árán lépett életbe, mivel két szaktárs megrendszabályoztatott. Az 1899-dik évben a segédek ismét árszabály-revisióhoz fogtak és a

* Az Eder-féle nyomdában már egy évvel előbb lett a 9¹/₂ órai munkaidő bevezetve.

főnököknek az 1895. évi február hó 18-án elfogadott árszabályt felmondták. Az újonnan kidolgozott árszabály a munkabér felemelésével és a tanonckérdéssel foglalkozott. Miután a segédek meggyőződést szereztek arról, hogy a főnökök a minimumot maximumnak tartják, ezen árszabály-tervezetben a minimum meglehetősen magasra vétetett és pedig 13 forintra. A tárgyalásoknál azonban a főnökök arra utaltak, hogy egy használható és jó szedő vagy gépmester a minimumért úgysem dolgozik, minek következtében a minimum csak 10 forintban lett meghatározva. Napilapoknál a minimum 13 forint, a munkaidő pedig a régi maradt. Az árszabálylyal együtt beterjesztett tanonczszabályzat két semmit mondó pontra zsugorodott össze. Új az árszabály-bizottság, mely Angermayer Károly, Eder István és mint póttag Alkalay Adolf főnökökből, továbbá Kowarik, Löwy és Hampel szaktársakból áll. Az árszabály-bizottság teendője az árszabály pontos betartását ellenőrizni. Ezenkívül a bizalmi férfiúi rendszer is fennáll.

Közösen a főnökökkel kérvény dolgoztatott ki a ministerium-hoz, az ipartörvény revisiója érdekében és körirat alakjában megküldetett az összes kereskedelmi kamarák, könyvnyomdák és könyvnyomdász-testületeknek támogatás végett. Egyes kereskedelmi kamarák a petitio támogatását levélileg megígérték, de a magyarországi könyvnyomdatulajdonosok és segédek legnagyobb része sajna figyelemre sem méltatta, minek következtében ezen petitio eredményre nem vezetett.

1901. évi december hó 1-jén Sopron, Szombathely, Győr, Magyar-Óvár, Nagyszombat, Nyitra, Trencsén és Turócz-Szt.-Márton képviselőivel értekezés tartatott, melyen Peidl Gyula és Wagner Károly budapesti szaktársak is részt vettek. Ezen értekezésen azon kíváнат nyert kifejezést, hogy a vidék számára a viszonyoknak megfelelő árszabály dolgoztassék ki és hozassék érvénybe, mely árszabály kidolgozásával és keresztülvitelével a pozsonyi árszabály-bizottság lett megbízva. Nagyszombatban az árszabály tényleg be is terjesztetett, de az ottani főnökök nembánomsága és a segédek félelme annak érvényesítését egyelőre illusoriussá tették; remény van azonban arra, hogy az árszabály még ez év folyamán életbe fog lépni.

Rendezett viszonyokkal Győr, Sopron, Trencsén, Turócz-Szt.-Márton és Nyitra városok birnak.

Május elseje mint munkásünnep az összes pozsonyi könyvnyomdák által az 1890-ik évben lett először megtartva; míg a következő évben csak a „Westungarischer Grenzbote“ nyomdájában ünnepeltetett, hol Simonyi Iván főnök ezen napot egyszersmindenkorra szabaddá adta. A következő években csak a fél nap ünneplése volt kivívható, a mult évtől kezdve azonban az összes pozsonyi nyomdákban szünetel a munka május 1-jén.

A pozsonyi szaktársak az 1867-ik évtől kezdve bérharcokra több mint 12,000 koronát gyűjtöttek. Bár ezen összeg az első pillanatra kicsinynek látszik, de ha tekintetbe vesszük a pozsonyi segédek csekély számát, szép eredménynek mondható.

Ezzel röviden körvonaloztuk a segédek sociális törekvéseit, azon kellemes reményben, hogy a már megkezdett előrehaladás nemcsak hogy meg nem akad, hanem hogy a könyvnyomdászok végre céljukat elérik, amely már évek hosszú során át szemük előtt lebeg.

A pozsonyi könyvnyomdász-segédek három bérmozgalmat vittek keresztül csendben és békésen a főnökökkel egyetemben és azon erős meggyőződésben élnek, hogy ez a jövőben is így lesz, annál is inkább, mivel főnökeink a segédek jogos követelményeit még mindenkor meghallgatták. A segédek kötelessége azonban volt és lesz a jövőben is, magukat mindenkor és mindenhol könyvnyomdászoknak érezni és az összességgel szemben mindig igaz és őszinte szaktársakhoz illően cselekedni. Kötelességünk hivatásunk, saját személyünk és az összes könyvnyomdászok érdekében, minden tőlünk követelt áldozatot meghozni. Mert csak ott, hol áldozatkészség van, hol igaz és őszinte szaktársi érzet uralkodik, találunk egyetértésre. És egyetértésre szükségünk van előretörekvésünknel a jövőben is, mert nem mindig lehetséges „elválva indulni és egyesülve harcolni“.

Minden egyes pozsonyi vagy vidéki szaktársnak szent kötelessége szaktársi követelményeinek eleget tenni, miáltal nemsokára elérhetjük azt, mit mostan csak nagyon gyéren találunk, t. i. rendezett munkaviszonyokat. Mert nem mindig a főnökök voltak azok, kik túrhetetlenné tették az állapotokat, hanem legtöbb esetben a segédek, kik bátortalanságuk és indolenciájuk által szent ügyüket maguk veszélyeztették.

Szaktársak! Intelligenciánknál fogva kötelességünk embertársainkról, munkástársainkról is gondoskodni; kötelességünk követelményeiket minden tekintetben támogatni.

Szaktársak! Mi is azon hatalmas tömeghez tartozunk, amely csak kötelességeket, de jogokat nem ismer, minket sem tartanak egyértékű embereknek, miért is kötelességünk a munkások általános törekvéséhez csatlakozni és az emberi méltóság, jog és igazság érdekében folyó harcban részt venni.

Tüntessünk mi könyvnyomdászok is a politikai jogok elnyerése mellett, hadd hallják a mi szavunkat is, nemcsak saját érdekünkben, hanem a könyvnyomdászati művészet érdekében is. Mert csak ott, hol a lakosság a politikai jogok általános birtokában van, virágozhat Gutenberg nagymesterünk művészete. Hol valódi igazság párosulva felebaráti szeretettel a szépet és magasztosat előmozdítja, ott legnagyobb a művészetünk! Hangoztassuk tehát mi is e szózatot: „Szabadság, egyenlőség és testvériség!“

A Pozsonyi Könyvnyomdászok és Betűöntők Egyletének tagjai

az 1903. év kezdetén.

TISZTELETBELI TAGOK:

Angermayer Károly	Eder István	Wigand Mór
Alkalay Adolf	Simonyi Iván	Hubert Ferenc
	Stromszky Emil	

RENDES TAGOK:

Pozsony.			
Achs Adolf	Hrachy Béla	Marek Jenő	Schier Károly
Achs Nándor	Hegyi Ernő	Machats Ferenc	Schmidt József
Anwander András	Holzmann Rezső	Mayer Győző	Schuster József
Bader Géza	Horváth Gábor	Markus Jenő	Tóth Ferenc
Bednarz Henrik	Hron Ferenc	Mallaschitz Ferenc	Toma Sándor
Beranek Ottó	Huber Ágost	Möser Ede	Tribusz Lipót
Bergmann Tódor	Hruby Antal	Mulik János	Trunner Antal
Bergman Dezső	Hynst József	Neffe József	Turkovits Dezső
Berger Dezső	Jurda Ottó	Nikolaus Frigyes	Völkel Mihály
Brusperszky J.	Kalmár Henrik	Nitsche Manó	Weppner Ágost
Czwach Lajos	Karner Károly	Novák József	Weber Alfons
Chodera Győző	Kalteisz József	Oszeszla József	Weintraub L.
Dirmeier Nándor	Klimo János	Pratsch Nándor	Wolleitner Rezső
Dirmeier Károly	Koller Károly	Pasztirik György	Zelenszky Ferenc
Denk János	Kondosky János	Perl Adolf	Ziegler Károly
Dörre Ernő	Korunka István	Prokop Károly	Zindl József
Eichleiter Nándor	Kowarik Károly	Promber Károly	
Fischer József	Kozsich József	Röhrich Ferenc	Sopron.
Fleischhacker M.	Knotz Rezső	Ruttner Károly	Balauf Kálmán
Földes Béla	Krotto Ignác	Rott Mór	Berzeller Adolf
Grömme Lajos	Krizsán Sándor	Sales Károly	Berkes Károly
Grün Ferenc	Kugelmann Gyula	Szavara Lajos	Brandstädter A.
Görig József	Kuhna Pál	Sladek Pál	ilj. Berghofer J
Hammerl Gyula	Lang János	Spanik János	Beer Mór
Hampel Mihály	Lappi Győző	Simon András	Bohás János
Hampel Antal	Lerchner Ágost	Spengler Károly	Czech Elemér
Hargas Pál	Löwy Samu	Spindler Károly	Coriary Gyula
Hauer Ede	Marinzi Rezső	Strizs Gyula	Divós Ferenc
Hackler Károly	Martischka G.	Stenta Antal	Fürész Gyula

Forberger Pál
 Gyöngyössi J.
 Hauser Samu
 Horváth Ödön
 Juricza János
 Krausz József
 Klaber Siegfried
 Kandian István
 Küszling Lajos
 Koór József
 Köhalmi Béla
 Koth Ágost
 Kremszner K.
 Laczay Károly
 Laiszky Jenő
 Mikulik György
 Márton Károly
 Nedwig Viktor
 Offenbeck Károly
 ifj. Pawlik Károly
 Paintner Arthur
 Paukovits Lajos
 Pfeiffer János
 Rigler Lipót
 Röttig Gusztáv
 Schwarz Vilmos
 Székely G. Antal
 Soós Jakab
 Steiner Géza
 Szabó László
 Schranz János
 Schwarz József
 Schekulin J.
 Treutner Ferenc
 Tremmel Mihály
 Török Kálmán
 Veronits József
 Vitriol Adolf
 Weinberger O.
 Zettel István
 Zollner Dezső
 Zsigmondy Lajos

Győr.

Becker István
 Bors Imre
 Blau Mór
 Bíró Elek
 Berger Hermann

Csöngey Ferenc
 Czech Henrik
 Fadgyos József
 Flock Mihály
 Flock Sándor
 Feigl Elemér
 Fekete Pál
 Gróf Gyula
 Guera József
 Jandek Gusztáv
 Hemmler Sándor
 Krumpeck Sándor
 Kuszter Nándor
 Kreskay Imre
 Kohn Árpád
 Kovacsics Imre
 Krausz Miksa
 Linthaler Jenő
 Ligeti István
 Makkó János
 Németh Kálmán I.
 Németh Kálmán II.
 Rudas (Pereles) S.
 Pollák Sándor
 Ress István
 Reinthaler Ernő
 Reinthaler Antal
 Rohrmayer József
 Singer Zsigmond
 Szabó Béla
 Szabó Károly
 Szabó Lajos
 Szigeti Gyula
 Toman Nándor
 Uzsali István
 Walter János
 Weiss Dezső
 Wunder József

Turóc-Szt.-Márton.

Ander Ferenc
 Braneczky Gyula
 Kmet József
 Martiny Alajos
 Mitrovsky Rezső
 Novák Antal
 Schultz Ferenc
 Strobl János
 Swchla Pál

Turzó József
 Turzó Gedeon
 Wyhniss Venczel

Ó-Széplak.

Novák József

Szombathely.

Bendli Gyula
 Bendli János
 Bodiss Sándor
 Butkovszky Bert
 Csonka János
 Königsheim K.
 Kohn Sándor
 Kiss János
 Matusics Jenő
 Mausz Rezső
 Maitz Ferencz
 Pauly Károly
 Szakály István
 Völfer István
 Tubán Gyula

Nyitra.

Bauer Ágost
 Fekecs János
 Hradeczky János
 Jerett Mór
 Krámár Vilmos
 Lampelmayer J.
 Lázár József
 Lencse Antal
 Megó János
 Obert József
 Plesz Vilmos
 Riednyovszky J.
 Schwach Róbert
 Wellisch Simon
 Weisz Ignác
 Zságar József

Csorna.

Klein Samu

Körmend.

Bartunek Béla
 Henter Gyula
 Otto Adolf

Felső-Eőr.

Ehrenwerth Hugó
 Kohn Jakab
 Tomasits Ferenc
 Weyser Ernő

Kőszeg.

Maitz József

Kapuvár.

Burger Dezső

Magyar-Óvár.

Miller Ferenc
 Raninger Károly
 Suszmann Adolf
 Vida Ödön

Nagyszombat.

Elbert Izidor
 Fröhlich Ede
 Soltész József
 Schmack Vincze
 Wetzler Károly

Szent-Gotthárd.

Gergó Antal
 Koczor János
 Németh Vilmos

Szakolcza.

Migl Nándor
 Tyrschel Lajos
 Duroska Pál

Trencsén.

Dobos Károly
 Keresztessy Imre
 Löwy Adolf
 Pick Béla
 Szalava Károly
 Weinberger Adolf

Galgóc.

Tursits Imre

Zsolna.

Zsabka Andor
 Schwarz Samu
 Rosenzweig M.

FÜNFUNDZWANZIG JAHRE

GESCHICHTE DES VEREINES DER BUCHDRUCKER UND SCHRIFTGIESSER ~~~~~ PRESSBURGS ~~~~~

IM AUFTRAGE DES VEREINES VERFASST

~~~~~ VON ~~~~~

KARL PHILIPP KOWARIK

~~~~~ VIZEVORSTAND DES VEREINES ~~~~~

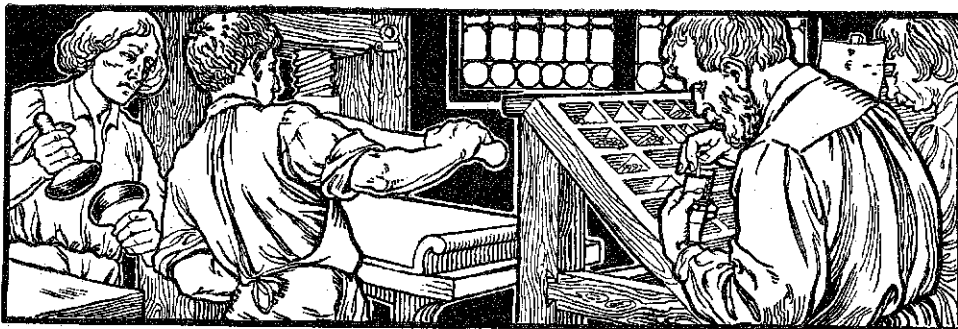

~~~~~ POZSONY-PRESSBURG, 1903 ~~~~~

IM VERLAGE DES VEREINES DER BUCHDRUCKER UND SCHRIFTGIESSER PRESSBURGS

BUCHDRUCKEREI CARL. ANGERMAYER, PRESSBURG

Országos Széchényi Könyvtár

VORWORT.

Mit Freuden bin ich an die Erledigung des mir zu teil gewordenen Auftrages gegangen, die Geschichte unseres Vereines zu schreiben und war mir anfangs schon meiner schweren Aufgabe bewusst. Doch Liebe zur Sache und Arbeitslust halfen mir über manch' schweres Hindernis hinweg. Zwar entspricht das Buch nicht der anfänglich geplanten Form, denn nur mit Mühe ist es mir gelungen, die wenigen Daten, welche ausser den Protokollen zur Verfügung standen, zu Gunsten der nun vorliegenden Geschichte des „Vereines der Buchdrucker und Schriftgiesser Pressburgs“ zu verwerten. Auf der Suche nach Daten führte mich der Weg zu manchem älteren Kollegen, der mir freundlichst Auskünfte und Erklärungen erteilte, ferner stellte der „Fachverein der Buchdrucker und Schriftgiesser Ungarns“ zehn Jahrgänge der Fachschrift „Typographia“ und die löbliche Redaktion des Fachblattes „Vorwärts!“ zehn Jahrgänge zur Verfügung, wofür den oberwähnten an dieser Stelle gedankt sei.

Die Uebersichtstabelle über die Kassagebahrung des Vereines vom Jahre 1878 bis 1902 hat mir Kollege Samuel Löwy, der derzeitige Administrator des Vereinshauses, in zuvorkommender Weise zusammengestellt.

Was die Bildnisse der Vorstände betrifft, so habe ich mir erlaubt, die wichtigsten Abschnitte unserer Organisierung damit zu markieren: Eichleiter als erster Vorstand der Buchdruckerorganisierung, Schweitzer in Bezug zum Hausbaue und Hampel als den Vorstand im Jubeljahre.

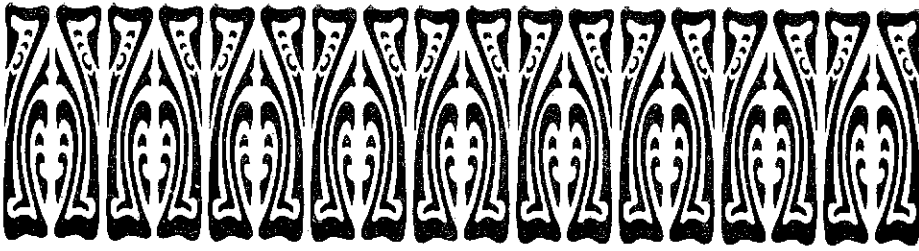
Der Buchdruckerei Karl Angermayer sei an dieser Stelle für die musterhafte und gediegene Ausstattung des vorliegenden Werkes der Dank ausgesprochen.

Indem ich nun dieses Buch den Kollegen übergebe, ersuche ich sie, an dasselbe den Masstab der Kritik nicht zu stark anzulegen, denn was sie vor sich haben, ist die geopferte freie Zeit eines Kollegen.

Mit kollegialem Grusse

Pressburg, im September 1903.

Karl Philipp Kowarik.

Einleitung.

Im Jahre 1450 wurde in Mainz die Buchdruckerkunst von JOHANNES GUTENBERG erfunden und schon nach 23 Jahren, also im Jahre 1473, finden wir in Ungarn eine Druckerei, und zwar zu Ofen (Buda), wo auf Befehl und Kosten des König Mathias des Gerechten der Buchdrucker Andreas Hess die „Chronica Hungarorum“ druckte. Im Jahre 1533 finden wir in der Geschichte eine Druckerei in Kronstadt (Brassó) und 1550 eine solche in Klausenburg (Kolozsvár), endlich im Jahre 1604 weist die Geschichte eine Druckerei in Pressburg auf. Als ganz autenthisch können diese Zahlen nicht angenommen werden, denn schon im Jahre 1594 hielt sich in Pressburg ein Wander-Buchdrucker, namens Johann Walter auf und druckte hier ein vollständiges Werk.

Nach Pressburg folgen in kurzen Zeiträumen die Städte: Leutschau (Lőcse) 1617, Kaschau (Kassa) 1620, Tyrnau (Nagyszombat) 1626, Oedenburg (Sopron) 1627, Hermannstadt (Nagyszeben) 1670. Nun haltet die Verbreitung der Buchdruckerkunst beinahe ein Jahrhundert inne. Erst im Jahre 1756 wird die Errichtung einer Buchdruckerei in Debresin (Debreczen) erwähnt, hierauf folgen die Städte: Pest 1763, Steinamanger (Szombathely) 1776, Stuhlweissenburg (Székesfehérvár) 1785, Neuhausel (Érsekújvár) 1790 und Schemnitz (Selmeczbánya) 1796.

Wie die vorhergehend angeführten Daten beweisen, war Ungarn keines von den letzten und bot schon frühe eine Heimat der Kunst Gutenbergs. Doch dürfen und können wir die an-

geführten Jahreszahlen, mit Ausnahme von Ofen, nicht als vollkommen glaubwürdig annehmen, denn das Druckereigewerbe war zur damaligen Zeit grösstenteils königliches Privileg und hatte mit den Städteverwaltungen nichts zu tun, höchstens wenn irgend ein Streitfall zu schlichten war, ist es der Stadtverwaltung möglich geworden eine Eintragung des Streitfalles in das Protokoll vorzunehmen und erst dadurch erfahren wir, dass eine Druckerei am Platze war, oder aber auch durch ein Werk, das in einer der Städte gedruckt wurde.

Nun ist es aber als gewiss anzunehmen, dass im ersten Jahre nach den damaligen primitiven Einrichtungen einer Buchdruckerei selten ein Werk vollendet wurde und am wenigsten ist daran zu denken, dass der Eigentümer einer Druckerei gleich zu Beginn seiner Geschäftstätigkeit mit einem seiner Mitbürger einen Rechtsstreit bei der Behörde zu ordnen hatte. Dies trifft in Pressburg am Bestimmtesten zu.

Dem XIX. Jahrhundert, und besonders der zweiten Hälfte desselben, ist es gelungen, der Buchdruckerkunst in Ungarn allgemeine Verbreitung zu verschaffen, was wohl zum grossen Teile den Freiheitsbestrebungen der Ungarn und der freiheitlichen Gesetze derselben, sowie der Erfindung der Schnellpresse durch Friedrich König im Jahre 1813 zu danken ist.

Einen entschiedenen Aufschwung erzielte in Ungarn die Buchdruckerkunst in Folge des freien Gewerbegesetzes (wonach auch ein Nichtgelernter ein Gewerbe betreiben kann) und der Pressfreiheit. Es wurden Zeitungsunternehmen gegründet, die ihre Wirkung zur noch grösseren Verbreitung der edlen Kunst Gutenbergs nicht wenig geltend machen. Und so wäre es ja ganz schön und artig bestellt um die Kunst und ihre Jünger, wenn nicht schon eine neue Erfindung in der Technik mächtig vorwärtsschreiten würde. — Die Setzmaschine! Ein Ding, das wirklich sehenswert. Im Pressburger Vereinsgebiet befinden sich derzeit zwei Setzmaschinen im Betrieb, und zwar in Pressburg und Raab.

Nachdem die vorliegende Schrift nicht die Aufgabe hat, eine Geschichte der Buchdruckerkunst zu bilden, sondern das Wirken und Streben eines Vereines klar zu legen, sei es gestattet, auf den eigentlichen Zweck des Werkchens einzugehen.

Im XVI. Jahrhundert, so lesen wir in Faulmanns „Geschichte der Buchdruckerkunst“, gab es noch keine eigenen Buchdrucker-Innungen und der Rat der Stadt Strassburg verfügte, dass die Buchdrucker der Zunft „zur Stelze“ dienen mussten; es war dies die Zunft der Goldschmiede, die auch noch andere, weniger verbreitete Gewerbe umfasste. Die Zünfte wurden zur Verteidigung der Städte herangezogen, doch mit der Ausbreitung der Fürstenmacht wurde dies immer seltener, bis es endlich ganz aufhörte und die Zünfte nur in wirtschaftlichen Fragen ihres Gewerbes tätig waren.

Im XVII. Jahrhundert finden wir schon Buchdrucker-Innungen, deren Hauptaufgabe es war dafür zu sorgen, bei Krankheits- und Unglücksfällen Unterstützungen zu erteilen, ferner ein feierliches Begräbnis zu besorgen. Nach der damaligen Frankfurter Ordnung hatte jeder Druckherr von jeder Presse, die er beschäftigte, wöchentlich vier Pfennige und jeder Geselle wöchentlich zwei Pfennige zu zahlen. Gesellen, welche ihr Geld lüderlich vertaten, feierten und borgten, wurden aus der Lade nicht unterstützt. — In Nürnberg wurde das Doppelte gezahlt und musste jeder fremde Geselle, der Arbeit bekam, einen halben Gulden einzahlen. Die Leipziger Ordnung bestimmte, dass, wenn jemand starb, die Herren, Gesellen, Weiber, Kinder, Jungen, Mägde, alle die Leiche bis zum Grabe und die Trauernden nach Hause begleiten, bei Strafe von 3 Gulden.

Auch im XVIII. Jahrhundert erhalten sich die Verhältnisse unverändert. Zur Charakterisierung der Zeit sei hier die Buchdrucker-Ordnung des Rates der Stadt Augsburg vom Jahre 1713 der Geschichte entnommen. Dieselbe lautete:

„Es sollen zwei Buchdrucker zu Vorgehern und zwei Gesellen zu Assessoren erwählt werden und zur Confirmation den vier Censoren vorgeschlagen werden. Aus den Vorgehern wird der älteste den Vorsitz und die Kasse, der jüngere das Protokoll führen, der ältere Geselle als Referendar, der jüngere als Kassier dienen, daher letzterer nebst dem älteren Vorgeher (Vorsteher) einen Schlüssel zur Kasse habe.

„In die Kasse soll von jedem Einschreiben und Lossprechen eines Lehrjungen 30 Kreuzer, von jedem Postulat (Bedingung,

unter welcher der Lehrling freigesprochen wurde) 2 Gulden, dann jede Messe (Markt) oder das halbe Jahr von einem Buchdrucker 30 Kreuzer, von einem Gesellen 20 Kreuzer, von einem Cornut (Freiwerdenden) 40 Kreuzer bezahlt werden. Unter den Gesellen soll der neuerlich eingeführte Missbrauch der Braut- und Kinderverschwendung u. dgl. bei Strafe von 1 Gulden verboten sein.

Wenn ein Cornut bei einem Buchdrucker steht, der keine Gesellen hat, so wird derselbe sein Cornutengeld bei jeder Messe, und zwar in solchem Falle 1 Gulden in die Kasse, die übrigen 2 Gulden aber einer ganzen Gesellschaft, wenn solche beisammen, zu geben haben. Es kann auch ein besonderes Matrikel aufgerichtet werden, in dem die ankommenden und allhier in Kondizion tretenden Gehilfen und Cornuten eingeschrieben und immatrikulirt werden mögen, wesswegen jene 10, diese aber 20 Kreuzer in die Kasse zu erlegen haben, wie denn nicht weniger ein jeder Buchdrucker, wenn er zu solcher Kondizion und eigener Druckerei gelangt, 4 Gulden, und ein Faktor 3 Gulden in die Kasse gebe, hiemit aber alle weitere Diskrezion aufgehoben werden soll.

„Aus dieser Kasse wird denjenigen, welche unverschuldet in Not geraten, theils umsonst, theils gegen Pfand oder andere Versicherung mit einem Kleinen unter die Arme gegriffen.

„Damit bessere Ordnung bei Zusammenkünften gehalten werde, dürfen weder Buchdrucker noch Gesellen ausbleiben, so dass derjenige, welcher zu angerichter Zeit oder zu angesetzter Stunde nicht erscheint, sondern über solche länger als eine Viertelstunde ausbleibt und zu spät kommt, jedesmal unnachlässig 15 Kreuzer Strafe zu bezahlen schuldig sein soll.

„An die Vorgeher werden auch die Postulierenden gewiesen und haben nebst dem Deputat, welches von jedem Postulierenden mit Einschluss der 2 Gulden, welche in die Kasse gehören, 24 Gulden betrifft, den gewöhnlichen Fordertaler der Gesellschaft zu erlegen.

„Kein Lehrjunge soll weniger als 4 Jahre lernen, aber dem Buchdrucker steht es frei, seinem Jungen, wenn er es verdient, ein Vierteljahr, aber mehr nicht, zu schenken. Eine grosse,

erwachsene, oder die Schule absolvierte Person kann in Ansehung ihrer Grösse, Jahre, Verstand und Studien auf viertelhalb Jahren eingeschrieben werden, doch mit Wissen der beiden Vorgeher.“

*   *   *

Die vorstehende Buchdruckerordnung der Stadt Augsburg ist gewiss interessant und konnte nicht umgangen werden, denn das XIX. Jahrhundert rückt an und mit ihm unsere heutige Organisationsion.

Technische und politische Verhältnisse bilden in diesem Jahrhundert den Hauptmoment und der Fortschritt des Geistes zertrümmert das Alte und neu erstet das soziale Leben der Völker. Im XIX. Jahrhundert sehen wir die gewaltige humanitäre Organisationsion der Buchdruckergehilfen entstehen. Die Zunft des Mittelalters war, als nicht dem Zeitgeist entsprechend, sowol den Buchdruckereibesitzern als auch den Buchdruckergehilfen hindernd in ihren Bestrebungen und an Stelle der Innungen treten die Unterstützungsvereine der Buchdruckergehilfen. Es war zwar ein harter Kampf, aber es musste geschehen. Und so sehen wir denn im Jahre 1842 die Gründung des „Niederösterreichischen Buchdrucker- und Schriftgiesser-Vereines“, dessen Geschichte uns Karl Höger in „Aus eigener Kraft“ meisterhaft schildert und schon im Jahre 1862 wurde der „Unterstützungsverein der Buchdrucker und Schriftgiesser Ungarns“ gegründet; hierauf folgen Vereine auf Vereine und jeder hat die gleichen Prinzipien, die gleichen Tendenzen. Im Jahre 1866 wurde der „Verband der deutschen Buchdrucker“ gegründet; derselbe weist heute eine Mitgliederanzahl von 31,731 auf. Und auch in Pressburg beginnt es zu dämmern. Es war im Jahre 1867.

Unterstützungsverein der Buchdrucker Pressburgs.

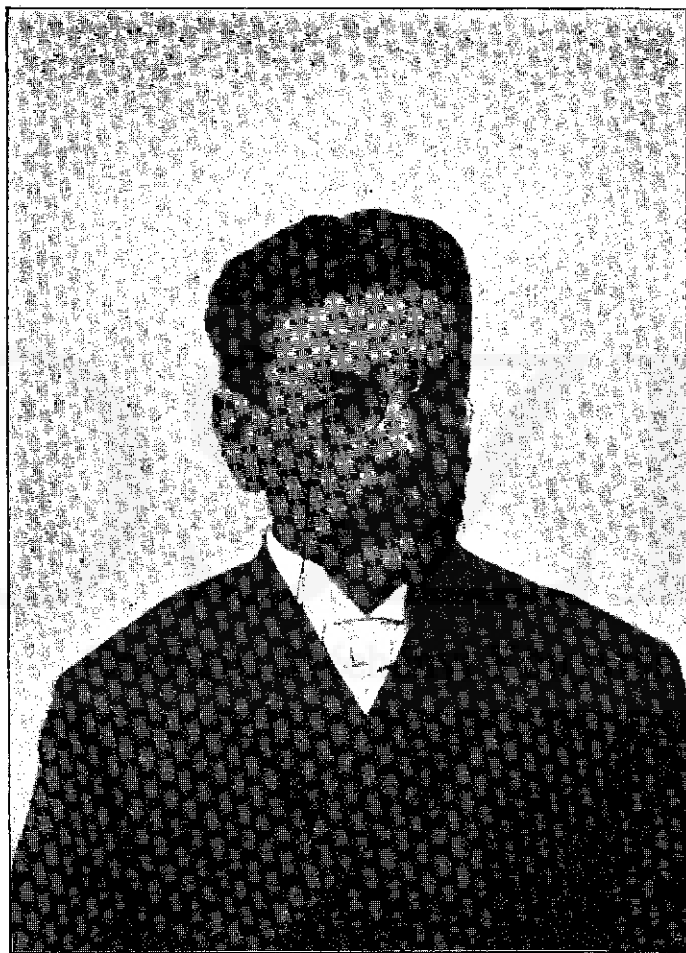
is zum Jahre 1867, resp. 1868, waren die Pressburger Buchdruckergehilfen in Krankheitsfällen und Arbeitslosigkeit der bittersten Noth ausgesetzt und wenn je einen Kollegen ein solcher Schicksalsschlag traf, so war er auf jene Hilfe angewiesen, die ihm mitunter in Form einer Kollekte unter den hiesigen Prinzipalen und Gehilfen, bei der damals geringen Anzahl von konditionierenden Kollegen in oft sehr minimaler Weise zuteil wurde. Diese Verhältnisse, die auf die Dauer nicht mehr zu halten waren, änderten sich mit einem Schlage.

Im Jahre 1867 traten einige strebsame Kollegen, an der Spitze Heinrich Faubel (gegenwärtig in Wien in Kondizion), Johann Kaminsky (verschollen) und Stefan Trilofszky (gegenwärtig in Sachsen-Altenburg konditionierend), zusammen, um vorläufig eine Kranken- und Reiseunterstützungs-Kassa ins Leben zu rufen.

Die erste diesbezügliche Vollversammlung der damaligen Buchdruckergehilfen Pressburgs fand im Juni 1867 in Effenbergers* Restauration in der Lorenzertorgasse (jetzige Hausnummer 24) statt. In dieser Versammlung wurde ein provisorischer Ausschuss mit Heinrich Faubel als Vorstand gewählt, der die

* Johann Effenberger, der damalige Vereinswirt, ist derzeitig Cafétier.

Vorarbeiten vorzunehmen und einen Statutenentwurf auszuarbeiten hatte. Das Comité entledigte sich seiner Aufgabe innerhalb sehr kurzer Zeit, u. zw. in der Weise, dass die Statuten, die dann später in einer Versammlung durchberaten, angenommen und

FERDINAND EICHLEITER

beim Ministerium eingereicht wurden, der Versammlung nicht viel Arbeit verursachten.

Nun glaubte man, es wäre alles in der schönsten Ordnung und der junge Verein würde bald seine Tätigkeit beginnen können. Da erhielt der Vorstand Eichleiter (Eichleiter wurde in

einer der Vorversammlungen an Stelle Faubels zum provisorischen Vorstand gewählt) durch Vermittlung des damaligen Bürgermeisters Justi folgende deutsche Uebersetzung einer ministeriellen Zuschrift:

Ministerium für Ackerbau, Handel und Industrie.

Zahl 16,780.

An die Stadtgemeinde der königl. Freistadt Presburg.

Bezugnehmend auf den an das königl. ung. Ministerium des Innern unterm 7-ten Oktober l. J. Zahl 6101 geleiteten Bericht, womit der Statutenentwurf des in Presburg zu gründen beabsichtigten Buchdruckergehilfen-Vereines fürwörtlich unterbreitet wurde, finde ich der Stadtgemeinde Nachstehendes zu eröffnen:

Gegen die Gründung des Vereines habe ich mit Rücksicht auf den wohlthätigen und nützlichen Zweck desselben zwar Nichts zu bemerken, dagegen fordert der unterbreitete Statutenentwurf vor Allem folgende wesentliche Modificationen:

Die in dem besagten Entwürfe enthaltenen sämtlichen Verfügungen beruhen auf jener in dem ersten und zweiten Abschnitte desselben aufgestellten Bestimmung, wornach jeder in Presburg ubicirende Buchdrucker in den zu gründen beabsichtigten Vereine beizutreten und die statutenmässigen Verpflichtungen zu übernehmen habe.

Nachdem jedoch unsere vaterländischen Gesetze Niemanden derlei Verpflichtungen auferlegen und es dem freien Willen eines jeden Staatsbürgers anheimgestellt ist, ob er diesem oder jenem Vereine beizutreten Willens sei oder nicht, so wird die nothwendig gewordene Modification dieses wesentlichen Punktes der Statuten, auch eine Abänderung der übrigen hierauf basirten Verfügungen in Gefolge ziehen.

Was die sogenannte Reiseunterstützungskassa betrifft, so ist das hiefür laut §. 19. Punkt a) zu schaffende Fondskapital ein so geringes, dass es dem angestrebten Zwecke kaum entsprechen dürfte; wesshalb ich wünschenswerth fände, wenn durch obige Kassa ergiebigere Unterstützungen verabreicht werden könnten, obschon ich die diesbezügliche Verfügung vollkommen der freien Bestimmung der Vereinsmitglieder überlasse, und auch gegen die Belassung des bezüglichen Passus der Statuten in seiner jetzigen Textirung Nichts zu erinnern finde.

Ich fordere demnach die Stadtgemeinde der königlichen Freistadt Presburg hiemit auf, hievon die Gründer des Vereines mit dem Bemerken zu verständigen, dass der Statutenentwurf entsprechend zu

modificiren, hiernach eine Gründungs-Generalversammlung abzuhalten sei, und die bei dieser Gelegenheit definitiv festzustellenden Statuten in drei gehörig paraphirten mit den nöthigen Unterschriften, und Siegel versehenen Exemplaren im Geleite des Generalversammlungs-Protokolles zur Vorlage zu bringen haben.

Pest, am 11. November 1868.

In Stellvertretung des Ministers, der Staatssecretair:

Emerich Fest m. p.

7328.

Gegenwärtige deutsche Uebersetzung des herabgelangten hohen Ministerial-Erlasses wird Hr. F. Eichleiter als provisorischen Vorstand des Presburger Buchdruckergehilfen-Vereines zur Wissenschaft und Darnachachtung mitgetheilt.

Presburg, am 18. November 1868.

Der Bürgermeister:

Justi.

Diese Zuschrift berührte die Gründer zwar nicht angenehm, doch liessen sie den Mut nicht sinken und schon am 23. November 1868 sehen wir sie versammelt und der Vorsitzende Eichleiter erklärt, dass das Provisorium des Vereines aufgehört und die nun tagende Versammlung als definitive Gründungsversammlung zu gelten habe. Aus dieser Versammlung ging folgender Protokollauszug an das Ministerium:

Protokoll-Auszug des Pressburger Buchdrucker-Unterstützungs-Vereines von der am 23. November 1868 stattgehabten konstituierenden General-Versammlung.

Anwesend: 18 Mitglieder.

Nachdem sich die Versammlung als konstituierender Verein erklärte und der interimistische Ausschuss, bestehend aus den Herren: Ferdinand Eichleiter, Vorstand; Josef Squarenina, Kassier; Martin Popius und Alois Kulitzka, Ersatz-Mitglieder, — als definitiv gewählt erscheinen; wird das vom hohen Ackerbau-, Gewerbe- und Handels-Ministerium sub Zahl 16,780 erschienene Intimat zur Kenntniss genommen, wurden die nach dieser Verordnung modifizierten Statuten nach kurzer Beratung im Allgemeinen angenommen; beziehend auf die Viatikums-Kasse, bei welcher das hohe Ministerium das vorhandene Kapital für so gering erklärte, dass es seinem Zwecke nicht entsprechen

werde können, bemerkt Vorstand, dass berücksichtigend die geringe Anzahl der Reisenden die Unterstützungen nicht von den Zinsen des Kapitals geleistet werden, sondern von den einlaufenden Einnahmen und überhaupt von dem in der Kasse vorhandenen Gelde bestritten werden, im Falle die Kasse durch vermehrte Inanspruchnahme seitens der Reisenden erschöpft werde.

In dieser Hinsicht erklären sich sämtliche Anwesende einverstanden und beschliessen eine ausser statutarische freiwillige Zeichnung von 20 fl 10 kr als Gründungs-Summe, sowie dem Beitritt zu dem Vereine.

Zum Schlusse wird Buchdruckereibesitzer Hr. Franz Mayer zum Manipulanten des Vereins-Vermögens gewählt und die Sitzung mit dem allgemeinen Wunsche geschlossen, dass die Kassen ehestens ins Leben treten mögen.

Pressburg, am 23. November 1868.

Alois Kulitzka,
Schriftführer.

Ferdinand Eichleiter,
Vorstand.

Diesem Protokollauszuge wurden die modifizierten Statuten beigegeben und abermals eingereicht.

Wegen dem allgemeinen Interesse, welches die Statuten erwecken dürften, lassen wir dieselben wörtlich sammt der Genehmigungsklausel hier folgen:

Statuten der Pressburger Kranken-Unterstützungs- und Viatikums-Kassa.

I. Allgemeine Bestimmungen.

§ 1.

Die Buchdrucker gründen einen Unterstützungs-Verein, zu deren Kassen auch die Prinzipale beitragen, dessen Zweck ist: die kranken Mitglieder zu unterstützen, zu den Beerdigungs-Kosten einen Beitrag zu leisten, sowie die fremden, durchreisenden Buchdrucker zu unterstützen.

§ 2.

Der Verein besteht aus wirklichen und Ehrenmitgliedern. Wirkliches Mitglied kann jeder in Pressburg konditionirende Buchdrucker sein, Ehrenmitglieder hingegen jene in dieser Eigenschaft eintretenden Prinzipale, welche im Sinne der §§ 11 und 19 die auf sie entfallenden Beiträge leisten, sowie laut Punkt a) derselben §§ den Gründungs-

Beitrag erlegen, wie auch jene, welche durch besonders hervorragende Taten, Geschenke oder dergleichen sich Verdienste um den Verein erworben.

§ 3.

Die Kassa führt ein Ausschuss, der, aus der Mitte der Buchdrucker gewählt, aus einem Vorstand, einem Kassier und zwei Ersatzmitgliedern besteht. Dieser Ausschuss tritt jährlich ab, kann jedoch wiedergewählt werden. Die Wahl des Ausschusses geschieht in einer jährlich abzuhaltenden ordentlichen General-Versammlung.

§ 4.

Es ist Pflicht des Kassiers, über jede Kassa separat Buch zu führen, sowie vierteljährlich einen Kassa-Ausweis in den einzelnen Druckereien zirkulieren zu lassen. Weiters über jede einzelne Ausgabe Belege zu liefern und schliesslich in der ordentlichen General-Versammlung über die Kassa-Gebahrung Bericht zu erstatten.

§ 5.

Die Pflicht der 2 Ersatzmitglieder ist, die Kassen vierteljährlich zu überprüfen und jeden Ueberschuss von 30 fl. des Baargeldes dem hiezu nominirten Prinzipale mit der Bitte zu überreichen, dass er dies nutzbringend anlege und die Wertpapiere, Schuldscheine, Lose oder Sparkassen-Bücher in sichere Verwahrung nehme.

Im Falle es die Not erfordert, dass das hinterlegte Kapital zu irgend einem Unterstützungszwecke benötigt wird, so kann es der betreffende Prinzipal nur auf persönliches Ansuchen von 3 Ausschussmitgliedern ausfolgen.

§ 6.

In jeder Buchdruckerei existirt ein Offizins Kassier, der jeden Montag die einkassierten Beiträge gegen Quittung dem Haupt-Kassiere abgeliefert.

§ 7.

Die Kassen beruhen auf Gegenseitigkeit und auf dem Principe der Freizügigkeit, folgedessen nur jene neu eintretenden Mitglieder in jede einzelne Kasse 50 Kreuzer Einschreibgebühr zahlen, welche noch keiner Kasse angehörten.

§ 8.

Restanten werden nicht geduldet und zieht eine 3-wöchentliche Restirung vollständigen Ausschluss nach sich.

§ 9.

Bei eventueller Auflösung der Kassa wird der vorhandene Betrag einem durch die General-Versammlung zu bestimmenden Wohltätigkeits-Institute zugewiesen.

§ 10.

Diese Statuten können nur bei Anwesenheit von $\frac{2}{3}$ der Mitglieder modifiziert werden, jedoch mit Genehmigung der Regierung.

II. Kranken-Unterstützungs-Kassa.

§ 11.

Diese Kasse besteht aus folgenden Einnahmen:

- a) einem, bei der Gründung von den Herren Prinzipalen freiwillig gegebenen Gründungs-Beitrag;
- b) einem Beitrag von 50 Kreuzer, welchen jedes neu eintretende Mitglied als Einschreibgebühr zu leisten hat;
- c) einem wöchentlichen Beitrag von den dem Vereine beitretenen Prinzipalen, welcher mit deren Einverständniss auf 30 kr. festgesetzt wird;
- d) einem von jedem Mitgliede zu leistenden Wochenbeitrag von 10 Kreuzer;
- e) dem Beitrag der Lehrjungen, welche bei der schriftlichen Aufnahme 1 fl., bei dem Freisprechen 2 fl. 50 kr zahlen. Praktikanten zahlen das dreifache, d. i. 3 fl. Aufnahms- und 7 fl. 50 kr. Freisprechungs Gebühr. Die Freigesprochenen können ohne jeder weiteren Zahlung dem Vereine beitreten;
- f) ausserordentlichen Beiträgen.

§ 12.

Die Unterstützung dieser Kasse genießt jedes Mitglied, das nach Erkrankung hievon den Vorstand verständigt, sowie die tatsächliche Erkrankung nachweist. Neu eintretende Mitglieder sind erst nach einem 4-wöchentlichen Beitrag genussberechtigt.

§ 13

Jeder Kranke genießt eine Unterstützung von 3 fl. wöchentlich. Die Unterstützung kann jedoch mit Generalversammlungs-Beschluss auch erhöht werden.

§ 14.

Unter drei Tage wird keine Unterstützung gegeben; über 3 bis 7 Tage werden als eine Woche gerechnet.

§ 15.

Im Falle die Krankheit über 12 Wochen dauert, so kann die nächsten 12 Wochen bloß die Hälfte der Unterstützung gegeben werden; tritt jedoch auch bis dahin keine Besserung ein, so kann keine weitere Unterstützung verabfolgt werden

§ 16.

Die Unterstützung überbringt ein Ausschussmitglied, das sich zugleich über den Zustand des Kranken überzeugt.

§ 17.

Im Falle ein Mitglied stirbt, so erhalten dessen Angehörige einen Beitrag von 10 fl.

§ 18.

Die Statuten dieser Kasse treten an dem ersten Samstag nach Genehmigung in Kraft, — die Auszahlungen der Unterstützungen beginnen jedoch erst am 1. Mai 1869.

III. Viatikums-Kassa.

§ 19.

Die Einnahmen dieser Kassa bestehen aus:

- a) einem, bei der Gründung von den Herren Prinzipalen freiwillig gegebenen Gründungs-Beitrag;
- b) einem Beitrag von 50 kr., welchen jedes neu eintretende Mitglied als Einschreibgebühr zu leisten hat;
- c) einem wöchentlichen Beitrag von den, dem Vereine angehörnden Prinzipalen;
- d) von einem jeden Mitglied zu leistenden Wochenbeitrag von 5 kr.
- e) dem Beitrage der Lehrlingen, die bei der schriftlichen Aufnahme 1 fl., bei dem Freisprechen 2 fl. 50 kr. zahlen. Praktikanten zahlen das dreifache, d. i. 3 fl. Aufnahme- und 7 fl. 50 kr. Freisprechungs-Gebühr. Die Freigesprochenen können ohne jeder weiteren Zahlung dem Vereine beitreten;
- f) ausserordentlichen Beiträgen.

§ 20.

Auf Unterstützung können alle jene reisenden Buchdrucker reflektiren, die nachweisen können, dass sie in ihrem letzten Conditions-Orte ihren Kassen-Pflichten Genüge getan, in Pressburg Arbeit suchten, jedoch keine fanden. Jenen Reisenden, welche die Annahme einer angebotenen Arbeit verweigern, wird keine Unterstützung verabfolgt.

§ 21.

Die Höhe der Unterstützungen richtet sich nach der Reisedauer, sie beträgt bei einer Reisedauer unter 6 Wochen 60 kr., über 6 Wochen 80 kr., in Ausnahmefällen auch 1 fl. Diese Unterstützungen können mit Generalversammlungs-Beschluss auf bestimmte Zeit auch erhöht werden.

§ 22.

Jeder Reisende kann innerhalb 6 Monaten nur einmal Unterstützung beanspruchen.

§ 23.

Die gedruckte Anweisung auf das Viatikum erhält der Reisende in einer zu bestimmenden Druckerei, welche jährlich wechselt, wird jedoch in jener Druckerei ausbezahlt, in der der Kassier steht.

§ 24.

Die Statuten dieser Kassa treten an dem ersten Samstag nach Genehmigung in Kraft.

Der Ausschuss des Pressburger Buchdrucker-Unterstützungs-Vereines:

Martin Popius,

Ferdinand Eichleiter,

Vorstand.

Alois Kulitzka,

Josef Squarenina,

Ersatz-Mitglieder.

Kassier.

Nr. 20,068.

Die Statuten wurden dem Ackerbau-, Industrie- und Handels-Ministerium laut Gesetz vorgelegt.

Budapest, am 13. Jänner 1869.

Stefan Gorove m. p.

In der obenangeführten Versammlung wurde der provisorische Ausschuss als definitiv gewählt und zwar: Vorstand Ferd. Eichleiter, Kassier Josef Squarenina und sechs Ausschussmitglieder, die jedoch nicht namentlich angeführt zu finden sind. Der Buchdruckereibesitzer (war eigentlich nur Pächter der Siebers Erben'schen Buchdruckerei) Franz Mayer wurde zum Kassendepositeur und der damalige Faktor Karl Angermayer (jetzt Buchdruckereibesitzer) zum Viatikumszettel-Aussteller erwählt.

An die drei Pressburger Prinzipale Alois Schreiber, Karl Friedrich Wigand und H. Siebers Erben wurde mit der Bitte um einen entsprechenden Gründungsbeitrag herangetreten und wurde derselbe in dem Masse gewährt, als Jeder 25 Gulden für die Krankenkassa und 10 Gulden für die Viatikums-kassa spendete und zugleich sich erbieten, wöchentlich einen Beitrag zu leisten. Die Mitglieder entrichteten 3 Gulden Einschreib-

gebühr und einen Wochenbeitrag von 15 Kreuzer, wovon 12 Kreuzer auf die Krankenkassa und 3 Kreuzer auf die Viatikums-kassa entfielen.

Am Schlusse des eigentlichen Protokolls finden wir folgende Unterschriften: F. Eichleiter, Vorstand, Josef Squarenina, Kassier, J. Maudry, Schriftführer, M. A. Popius, A. Kulitzka, Johann Anderthalb, E. Frankl, J. Griesz, S. Trilofszky, Joh. Kondosky, Fr. Langenthal, L. Benyács, K. Promber, E. Karl und Josef Farkas.

Nun hatte der Verein seine Gründung vollendet und emsig sehen wir die Mitglieder schaffen, um das Gedeihen desselben zu beschleunigen. Die Kassa selbst begann ihre Tätigkeit erst ein Jahr später. Es war zwar nur ein kleines Kapital vorhanden, doch nichtsdestoweniger beschloss man, trotzdem im Statut nur 3 Gulden Unterstützung ausgesprochen war, 4 Gulden zu gewähren.

Ein Versammlungs-Protokoll vom 1. Mai 1869 sagt uns, dass ein kleiner Zwist unter den Kollegen ausgebrochen und zu dessen Schlichtung zwei „aussergewöhnliche“ Versammlungen, u. zw. am 1. und 8. Mai einberufen wurden und der Streit, der übrigens nur durch ein Missverständnis zum Ausbruche kam, wurde friedlich beigelegt.

Am 29. Mai fand abermals eine Versammlung statt. In derselben wurde beschlossen, eine Geschäftsordnung einzuführen und wurde selbe auch verlesen; leider ist diese im Archiv nicht mehr zu finden.

Zu dem damaligen Buchdruckertage in Wien wurde Kollege Squarenina delegirt und erhielt auf Antrag des Kollegen Joh. Maudry 13 Gulden 40 Kreuzer Diäten, welche durch eine Extra-steuer von wöchentlich 10 Kreuzer aufgebracht wurden.

Vorstand Eichleiter stellte den Antrag, eine wöchentliche freiwillige Separatsteuer von 5 Kreuzer einzuführen, welche zu Agitationszwecken oder sonstigen Nebenauslagen verwendet werden soll und schon nächste Woche in Kraft zu treten hatte. Dieser Antrag wurde einstimmig zum Beschlusse erhoben.

Auch lag in dieser Versammlung der Antrag vor, einen neuen Kassendepositeur zu wählen, doch wurde hievon Abstand

genommen, da laut Statut derselbe nur jedes Jahr neu zu wählen sei und überdies Mayer versprach, das ausgeliehene Geld in die Sparkassa zu legen, somit verblieb der alte Kassendepositeur.

Am 14. Februar 1870 fand die erste ordentliche Generalversammlung statt. Nachdem der Vorsitzende Eichleiter die Versammlung begrüsst hatte, verlas er folgenden interessanten Jahresbericht:

Löbliche Generalversammlung!

Mehr als zwanzig Jahre sind verflossen, seit die Buchdrucker Pressburgs das Recht der freien Versammlung teils nicht ausüben durften, teils nicht ausüben wollten, überhaupt seit sie einen Verein besaßen, der ihren Bestrebungen sowol in wohlthätiger, resp. unterstützender, als liberaler Weise Rechnung trug. Von denjenigen Kollegen, welche das Vereinsleben der Pressburger Buchdrucker vor den 48-er Jahren kennen, sind nur mehr zwei in unserer Mitte; sie können wohl bestätigen, dass es damals der materiellen Sorgen nicht so viele gab, als heutzutage, sie können bestätigen, dass die damalige billige Lebensweise sogar bei geringem Verdienste ein ungleich besseres Dasein sicherte, als heute mit bevorzugterem Gehalte; ich will hier nicht die Vorteile alle aufzählen, welche die Setzer in früheren Jahren hatten, aber nur das eine möchte ich erwähnen, dass dem ruhigen, sogenannten gemüthlichen Arbeiten durch die modernen Nimmersatte und durch die Schmutzkonzurrenz eine solche Hetzjagd und Ausnützung der uns so nicht verschwenderisch verliehenen Kräfte folgte, die uns mit Dampf, resp. in den schönsten Jahren dahin befördert, wo man keine Rache kennt. Dazumal kam nun auch das Gefühl der Vereinigung der Buchdrucker nicht in der Masse zur Geltung, wie es seit der Zeit zu Tage tritt, wo die welterschütternden Bewegungen des Jahres 1848 und die Ereignisse des Jahres 1866 unter der arbeitenden Klasse den Gedanken der Assoziation befruchteten und die Lehre adoptierten: „die soziale Reform bilde im Bunde mit dem geistigen Fortschritt die Initiative zu der Stellung, welche den Arbeitern in der menschlichen Gesellschaft einzunehmen gebührt“.

Diesen Grundsatz fassten nun auch in neuerer Zeit die Pressburger Buchdrucker in's Auge und suchten sich vor Allem durch Errichtung von Unterstützungskassen in Krankheitsfällen vor der grössten Not in Etwas zu schützen. Allmählig fühlte man das Bedürfnis der Vereinigung in immer grösserem Masstabe, denn es handelte sich nicht nur um Kranken- und Reiseunterstützung, sondern auch um Hebung und Förderung der geistigen und technischen Ausbildung,

sowie Besserung der materiellen Verhältnisse. Auf dieser Basis nun gründete sich unser Verein und es folgt nun hier die Geschichte unseres Vereins und dessen Wirksamkeit.

*   *   *

Den Gedanken zu einer Vereinigung der Buchdrucker in der österr.-ungar. Monarchie fasste im Jahre 1868 der Wiener Fortbildungs-Verein, indem er mittels Circular im Mai desselben Jahres alle Kollegen des ganzen Landes einlud, sich an den zu gründenden österreichischen Buchdruckerverband anzuschliessen und den ersten Buchdruckertag durch Delegierte zu beschicken. Einer Einladung der Wigand'schen Kollegen zufolge fand am 6. Juni 1868 die erste Versammlung der Pressburger Buchdrucker statt, in welcher der Anschluss an den Verband und zugleich die Errichtung einer Viatikums-kassa beschlossen wurde. Die zweite Versammlung am 13. Juni hielt darüber Beratung, ob nicht ein Anschluss an die Wiener Unterstützungskassen möglich sei, welche Frage jedoch in Berücksichtigung der ungünstigen Aussicht auf Erfolg durch den Antrag, in Pressburg eine selbständige Kranken- und Viatikumskassa zu gründen, in den Hintergrund gedrängt und der Antrag zum Beschlusse erhoben wurde.

In den weiteren Versammlungen wurden nun neben verschiedenen diversen Erledigungen die Statuten beraten und angenommen, sodann am 13. September desselben Jahres den Prinzipalen mit einem Gesuche überreicht, dieselben zu unterzeichnen und mit einem Gründungsbeitrag den Kassen auf die Füße zu helfen. Die Prinzipale anerkannten unsere Bestrebungen, ohne eine Silbe daran zu ändern und zeichnete jeder 25 fl. zur Kranken- und 10 fl. zur Viatikumskassa als Gründungsfond.

Die Statuten wurden nun zur Sanktionierung durch das Ministerium am 30. September 1868 beim Magistrate eingereicht und kamen von ihrer Reise nach Pest erst am 14. November 1868 zurück mit der Bemerkung von ministerieller Seite, dass daran einige Modifikationen vorgenommen werden müssen, sodann eine konstituierende Generalversammlung abzuhalten sei und die modifizierten Statuten mit einem Protokolls-Auszuge in ungarischer Sprache an das Ministerium in drei Exemplaren abzusenden sind. Die Uebersetzung der Statuten besorgte in unentgeltlicher Weise Herr Advokat Ejury jun.

In dieser konstituierenden Generalversammlung wurde auch der prov. Ausschuss, bestehend aus den Herren Eichleiter, Squarenina, Popius und Kulitzka als definitiv bestätigt, Herr Prinzipal Mayer als Vereinsvermögen-Verwalter und Herr Angermayer als Viatikumszettel-Aussteller bestimmt.

Die nächststattfindende Versammlung galt der Feststellung eines neuen Preistarifes und erhielt eine hiezu gewählte, aus 6 Mitgliedern bestehende Kommission den Auftrag, einen den Verhältnissen entsprechenden Tarif auszuarbeiten. Dieser Tarif wurde ohne wesentliche Aenderungen von der Versammlung akzeptiert und den Prinzipalen mit einem Memorandum durch eine Deputation überreicht. Nachdem nun Herr Prinzipal Mayer denselben sofort anerkannte und Herr Schreiber sich auch im Prinzipie damit einverstanden erklärte und zugleich bemerkte, dass es bedauerlich sei, in dieser Angelegenheit unter den drei hiesigen Buchdruckereibesitzern keine Einigkeit zu erzielen, stiess der Tarif nur in der Wigand'schen Druckerei auf einigen Widerstand, welcher jedoch durch das solidarische Vorgehen der dortselbst stehenden Kollegen in der Hauptsache überwunden wurde. Ist nun auch ein für alle drei Druckereien Pressburgs nicht vollständig gleicher Tarif erzielt worden, so ist doch als Resultat der damaligen Preisbewegung eine auf gütlichem Wege erreichte 20%-ige Lohnerhöhung zu registrieren. Doch wie bei allen Vereinen, in welchen Debatten geführt und Meinungs Austausch stattfinden müssen, zeigte sich auch in unserem Vereine eine Oppositionspartei, die sich stark zur äussersten Linken bekannte, jedoch keine besonders triftigen Gründe zum opponieren herausfinden konnte und die ganze Geschichte keinen richtigen Unterbau hatte, da das Ganze mit unnützem Tratsch durchschossen war. Nach erlangter Verständigung und Debatte wurde beschlossen, regelmässige Monatsversammlungen einzuführen und eine diesbezügliche bindende Kraft in Form einer Geschäfts-Ordnung aufzustellen, bis einmal die Idee der gleichmässigen Organisation der Vereine der Monarchie sich verwirklicht. Eine Wochensteuer von 5 kr. sollte als Deckung für diverse Ausgaben, besonders Agitations-Unterstützungen, Fachblätter-Pränumeration u. s. w. dienen. Es bekam durch diesen Beschluss der Verein gewissermassen den Anstrich eines Fortbildungsvereines, indem er so ziemlich dieselben Zwecke verfolgt und bis heute sich getreulich an die vorgeschriebene Geschäfts-Ordnung hält.

Inzwischen vermehrte sich auch die Zahl der Prinzipale in Pressburg durch Herrn Angermayer, welcher als Kompagnon in das Schreiber'sche Geschäft trat und aus diesem Anlasse den Kassen 35 fl. spendete.

Zu dem im Juni v. J. stattfindenden Buchdruckertage wurde abermals ein Delegierter auf Vereinskosten abgesendet.

Ferner wurde ein zwar nicht nach den Regeln der Kunst ausgebildeter Drucker in den Kollegenkreis durch Beschluss aufgenommen.

In dieselbe Zeit fielen auch Preisdifferenzen in der Mayer'schen Druckerei, die jedoch wieder zu Gunsten der Gehilfen geschlichtet

wurden und nur einige Renkontres wegen unkollegialischem Verhaltens von zwei Kollegen zu schlichten waren und auch geschlichtet wurden, nachdem die Sache für viele eine heilsame Lehre sein mochte.

Auch das Kapitel der Sonntagsarbeit kam an die Reihe und wurde durch ein Memorandum an die Prinzipale ventiliert; das Resultat war wieder ein für die Gehilfen günstiges.

Eine Petition um Einführung der Koalitionsfreiheit wurde an den Reichstag verfasst und der Abgeordnete Jókai um die Ueberreichung daselbst gebeten.

Im Ganzen wurden seit Anfang der Vereinigung 19 Versammlungen abgehalten.

An Vereins-Korrespondenzen sind zu verzeichnen: ein Zustimmungsschreiben an den Brünner Fortbildungsverein wegen des von demselben ausgearbeiteten Lehrlingsregulatives. Ferner wurden die von der Verbands-Kommission eingesendeten Blanquette zur Herstellung einer Statistik ausgefüllt und abgesendet. Ausserdem gingen auch zwei Telegramme nach Wien ab, eines zum Buchdruckertag und eines bei Gelegenheit einer Versammlung betreff Aufhebung der Sonntagsarbeit bei den Zeitungssetzern.

An eingelaufenen Korrespondenzen sind bemerkenswert: ein Schreiben des Brünner Fortbildungsvereins als Aufmunterung in der Preisbewegung, die Einladungen zum Buchdruckertag vom Wiener Fortbildungsverein und Gesangsverein „Gutenberg“, von Pest wegen Abfassung einer Petition an den Reichstag, von den Kollegen Hackenschmidt, Sauter und Trilofsky.

Auch besitzt unser Verein ausser den Prinzipalen noch ein Ehrenmitglied in der Person des Herrn Csillag, welcher ein Hauptbuch spendete und ausserdem einen Monatsbeitrag von 1 fl. zu bezahlen sich bereit erklärte.

An Unterstützungen aus der diversen Kassa wurden bis heute ebenfalls eine nicht unbedeutende Summe verausgabt, darunter an den gemassregelten Maschinenmeister Heidenreich in Teschen 3 fl., an die Pester Kollegen 30 fl. und an den durchreisenden, bedürftigen und alten Drucker Feigl, welcher in einer Pressburger Druckerei lernte, 2 fl.

Und so habe ich nur noch zu registrieren, dass unsere Kassen in diesem ersten Vereinsjahre in keinem günstigeren Stande sich befinden können, als sie sich wirklich befinden, dass die Ausgaben für die Viatikumskassa geringe waren und betreffs der Krankenkassa die Ausgaben-Rubrik gewiss hinlänglich bestätigt, dass die Pressburger Buchdrucker nicht gerne ans Sterben denken.

Infolge dieses günstigen Ergebnisses nun wurde beschlossen, ein Gründungsfest zu veranstalten, welches wider unser Aller Erwarten so grossartig und schön ausfiel, dass dadurch unser Verein gewiss

auch in weiteren Kreisen die vollste Anerkennung fand. Die ziemlich hohen Kosten des Festes wurden durch die Juxlotterie und durch Spenden gedeckt. Begrüssungstelegramme sendeten die Brüner, Wiener und Fünfkirchner Kollegen.

*   *   *

Ich glaube, durch das Vorstehende ein Bild der einjährigen Tätigkeit unseres Vereines entworfen zu haben.

Jeder Kollege mache es sich zur Gewissenssache, dem Verein nicht bloß physisch, sondern auch moralisch anzugehören, denn nur auf diese Weise ist es möglich, in allen ernsten Fragen einig vorzugehen.

Unser Aller materielles Wohl und Wehe kann nur in dem Vereine einen Anwalt finden. „Mit vereinten Kräften vorwärts!“ sei die Losung.

Gott grüsse und schütze die Kunst!

Der Bericht wurde mit grossem Beifalle aufgenommen und folgte hierauf die Kassalegung; aus derselben geht hervor, dass die Krankenkassa einen Barfond von 331 Gulden 69 Kreuzer aufweist, die Viatikumskasse einen solchen von 154 Gulden 45 Kreuzer; der Verein verfügte also über ein Barvermögen von 486 Gulden und 14 Kreuzer. Die Kassa für Diverse hatte, nachdem sie ziemlich stark in Anspruch genommen wurde, 10 Gulden Defizit.

Auf Antrag des Kollegen Langenthal wurde beschlossen, dass alle durchreisenden Schriftgiesser, wenn selbe Angehörige einer Unterstützungskassa sein sollten, Viatikum erhalten. Die Reiseunterstützung wurde von 60 auf 80 Kreuzer unter 6 Wochen, über 6 Wochen auf 1 Gulden erhöht und im Notfalle sollte 1 Gulden 50 Kreuzer ausbezahlt werden.

Hierauf dankte der Vorstand Eichleiter im Namen des Ausschusses für das geschenkte Vertrauen. Die Neuwahl ergab folgendes Resultat: Eichleiter, Vorstand; Squarenina, Kassier; Josef Griess, Schriftführer; Popius und Zimmermann Ausschussmitglieder. Als Kassadepositeur wurde Mayer mit Stimmen-einheit wiedergewählt und zum Viatikumzettelaussteller wurde Zimmermann ernannt.

Dies wäre in Kürze der Verlauf der ersten Generalversammlung, die wohl mit Recht hier so ausführlich behandelt wurde, als Spiegelbild für heute und für die Zukunft.

Der Verein gedieh. Die Kassa stand vortrefflich. Da dieselbe sehr wenig in Anspruch genommen wurde, erreichte sie bald die Höhe von über 500 Gulden.

Doch nicht lange sollte die Freude der Mitglieder an dem Aufblühen ihrer Organisation ungetrübt bleiben, denn — — eines schönen Tages war der Kassendepositeur verschwunden und mit ihm das Geld des Vereines.

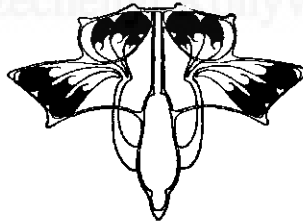
Nun ergriff allgemeine Bestürzung die Mitglieder und man beschuldigte den Ausschuss, dass er nicht vorsichtiger gewesen in der Wahl des Depositeurs, doch es wurde hingewiesen, dass Mayer das Vertrauen der gesamten Mitglieder besass, da er in der Generalversammlung gewählt wurde. Es wurden Schritte unternommen, um das defraudierte Geld wieder zu bekommen, doch umsonst. Mayer und Kassa sah man nie mehr wieder. Man verfolgte den Defraudanten in den Fachblättern, um ihn so zu zwingen, das veruntreute Eigentum dem Vereine zurückzuerstatten. Doch vergeblich. Obwohl man den Aufenthalt Mayers genau wusste — er hielt sich in Wien auf — wurde von einer gerichtlichen Verfolgung auf Ersuchen des damaligen Bürgermeister Gottl, dessen Sohn Mayers Schwiegersohn war, Abstand genommen, umsomehr, als Gottl versprach, dem Vereine zu seinem Gelde zu verhelfen und ausserdem durch seinen Einfluss Unterstützungen demselben zuzuwenden. Tatsächlich erhielt der Verein durch den Magistrat 100 Gulden aus der Schreiber'schen Stiftung. Am 3. September 1870 veranstaltete der Verein ein grosses Gartenfest im „Pálffygarten“, wozu die Stadt die Zufuhren und diverses andere gratis besorgte. Es wurde ein schönes Reinerträgnis erzielt und dadurch der Schaden einigermaßen gutgemacht.

In der am 23. Jänner 1871 tagenden Generalversammlung gab es noch einen gewaltigen Sturm wegen dieser Affaire und es wurde ein neuer Ausschuss mit Zech als Vorstand, Frankel, Kassier und Hackenschmidt, Schriftführer, sowie Buchdruckereibesitzer C. F. Wigand als Kassendepositeur gewählt. Ferner wurde in dieser Versammlung ein Antrag auf Revidierung und Aenderung der Statuten eingebracht. Eichleiter bringt sogar einen Statutenentwurf zur Verlesung. Das Statut war mit dem

damaligen Pester Vereinsstatut sehr nahe verwandt. Nach der Verlesung wurde eine Kommission, und zwar Zech, Frankel und Eichleiter, gewählt. Diese Kommission hatte die Aufgabe, das Statut vollständig zu revidieren und nachher einer ausserordentlichen Generalversammlung zu unterbreiten.

Leider ist das Vorhergehende die letzte protokollarische Aufzeichnung, welche vom „Unterstützungsverein für Buchdrucker Pressburgs“ zur Verfügung steht und infolge dessen ist es nicht möglich bestimmt zu sagen, wann die Modifikation des Statuts stattgefunden. Doch eines ist sicher! Ruhe gönnten sich unsere Vorfahren nicht, unermüdlich bauten sie an der Organisation.

So sehen wir im Jahre 1872 die Gründung des Buchdrucker-gesangsvereins „Typographenbund“, der zur damaligen Zeit vieles zum Vorwärtstreben und zur Hebung der Kollegialität beitrug. Der „Typographenbund“ war sozusagen das „Animierfräulein“ und berufen, den Eifer zur Organisation noch mehr zu heben.

Verein der Buchdrucker, Schriftgiesser und Lithographen des nordwestlichen Ungarns.

Umfasst die Komitate Pressburg, Neutra, Turócz, Trencsin,
Wieselburg, Oedenburg, Veszprim und Eisenburg.

Dieser Verein erlangte seine Genehmigung nicht und bestand nur provisorisch. Aus dem vorliegenden, umfangreichen Statute entnehmen wir, dass der Verein aus einer Unterstützungssektion und einer Fortbildungssektion bestehen sollte.

Die Unterstützungssektion verfolgte folgende Zwecke:

1. Die Unterstützung Erkrankter, sowie die Leistung eines Beerdigungsbeitrages;
2. die Unterstützung der invaliden und Erteilung einer Pension an greise Mitglieder;
3. die Unterstützung der Witwen verstorbener Mitglieder;
4. die Unterstützung der Waisen verstorbener Mitglieder;
5. die Erteilung von Viatikum an Durchreisende.

Die Fortbildungssektion hatte die Aufgabe:

1. Die Hebung der geistigen und fachlichen Ausbildung der Mitglieder;
2. die Ueberwachung der Einhaltung der zeitweilig durch Uebereinkommen zwischen Prinzipalen und Gehilfen festgestellten Lohnsätze und Arbeitszeit, sowie wenn nötig Revision derselben durch friedliche Vereinbarung;
3. die Unterstützung konditionsloser Mitglieder.

Als Mittel zur Erreichung oben angeführter Zwecke sollte Nachstehendes dienen :

1. Wöchentliche Beiträge, sowie Einschreibgebühren der Mitglieder ;
2. wöchentliche Beiträge der Prinzipale zur Unterstützungskassa ;
3. Erträgnisse zu veranstaltender Feste ;
4. zufällige Einnahmen, wie: Vermächnisse, Geschenke etc ;
5. technische und wissenschaftliche Vorträge mit Ausschluss von Politik und Religion ;
6. sprachliche etc. Unterrichtsstunden ;
7. Benützung der Vereinsbibliothek und des Lesezirkels ;
8. unentgeltliche Kondizionsvermittlung ;
9. Wahl von Schiedsgerichten.

Im Paragraph 5 ist der Beitrag der Mitglieder fixiert, derselbe betrug 45 Kreuzer, hievon entfielen in die Kranken-, Invaliden-, Witwen- und Viatikumskasse 25 Kreuzer, in die Kasse der Fortbildungssektion 20 Kreuzer. Die Prinzipale, welche als Ehrenmitglieder gelten sollten, hatten nach jedem bei ihnen konditionierenden Vereinsmitgliede wöchentlich 6 Kreuzer zu entrichten.

Als Einschreibgebühr hatten jene, welche sich in den ersten 6 Wochen ihrer Kondition zur Aufnahme meldeten, 1 Gulden, jene, welche sich später meldeten, 10 Gulden zu entrichten. Befreit von der Einschreibgebühr waren Zugereiste, welche schon Mitglieder eines gleichartigen Vereines waren und auch solche, welche aus einem Druckorte zugereist kamen, wo noch kein Verein existierte, aber früher einmal bei einem solchen waren, wenn sie sich gehörig legitimieren konnten. Jedes Mitglied erhielt ein Fachblatt unentgeltlich zugestellt.

Die Unterstützungen waren: Krankengeld wöchentlich 6 Gulden 52 Wochen hindurch. Bei Todesfällen sollte ein Leichenbeitrag von 30 Gulden geleistet werden. Auf Invaliden-Unterstützung sollte schon nach fünfjähriger Einzahlung das Mitglied anspruch haben. Pension sollte jenes bezugsberechtigte Mitglied erhalten, welches das 65. Lebensjahr überschritten hatte, ob es arbeitsfähig oder nicht. Die Höhe der Unterstützung war mit 3 Gulden

wöchentlich in Aussicht genommen. Die Witwen-Unterstützung sollte ebenfalls nach fünfjähriger Mitgliedschaft ausgefolgt werden und zwar in der Höhe von 100 Gulden. Die Waisen-Unterstützung bedingte ebenfalls nur eine fünfjährige Einzahlung und betrug per Monat und Kind 2 Gulden bis zum vollendeten 14. Lebensjahre der Waisen. Die drei letzten Unterstützungen würden auch dann ausbezahlt werden, wenn das Mitglied nach einer fünfjährigen Beitragsleistung der allgemeinen Wehrpflicht genüge geleistet und hiebei invalid oder getötet worden wäre. Als Reiseunterstützung wurde unter einer 6-wöchentlichen Reisedauer 1 Gulden, über 6 Wochen 1 Gulden 50 Kreuzer ausbezahlt. Aus der Fortbildungssektion wurden die Kondizionslosen unterstützt, u. zw. war für ledige 4 Gulden, für verheiratete 6 Gulden in der Dauer von 5 Wochen projektiert. Zu dieser Unterstützung berechnete eine Mitgliedschaft von 6 Monaten.

Ein grosses Humanitätsgefühl musste bei der Ausarbeitung dieses Statuts unsere damaligen Kollegen übermannt haben. Sie gaben ein gewagtes Versprechen, und obwohl im Statut vorgesehen für etwaige Erhöhungen der Beiträge und Herabminderung der Unterstützungen, wäre es dennoch fraglich gewesen, ob der Verein jemals dies zu leisten imstande gewesen wäre.

Laut Statut sollte der Verein die Gegenseitigkeit mit allen anderen gleichartigen Buchdruckervereinen pflegen.

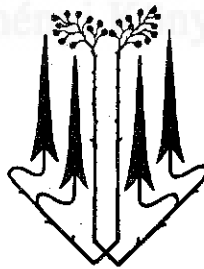
Das Statut wurde im Jahre 1874 dem Ministerium zur Genehmigung unterbreitet und provisorisch wurden die Mitgliedsbeiträge sowohl in Loco, als auch in allen Druckorten des Vereinsgebietes eingehoben.

Es war ein reges Vereinsleben, das das ganze nordwestliche Ungarn ergriff und im Beginne war, gute Früchte zu bringen. Wenn es nicht zur Reife kam, waren gewiss nicht die Männer schuld, die an der Spitze dieser Organisations standen, sondern einzig und allein das damalige Ministerium, das in seiner Kurzsichtigkeit in dem Verein eine staatsgefährliche Verbindung erblickte, nachdem sich selber ausser auf Unterstützung auch auf Bildung und Aufklärung seiner Mitglieder verlegte und ausserdem ein geregeltes Arbeitsverhältnis schaffen wollte. Das sind Dinge, die eine Regierung nicht genehmigen konnte. Und

so geschah es auch damals. Jahrelang lagen die Statuten beim Ministerium und harreten ihrer Erledigung, und endlich im Jahre 1877 kamen selbe zurück, aber nicht genehmigt und mit dem Bescheide, die bereits eingehobenen Beiträge müssen rückerstattet werden. Man kann sich denken, welch' grosse Arbeit dieser Bescheid machte, nachdem beinahe drei volle Jahre eingezahlt wurde.

Doch auch dies schreckte unsere Gründer nicht zurück, neuerdings wurden Statuten ausgearbeitet und dem Ministerium zur Genehmigung unterbreitet, es waren dies die ersten Statuten unseres heutigen Vereines.

Bevor wir jedoch auf die Geschichte unseres jetzigen Vereines eingehen, wollen wir die Vorstände anführen, welche seit der Gründung des ersten Vereines bis zu diesem Abschnitte wirkten, es waren dies: Ferdinand Eichleiter (seit 1873 Kassier); Johann Zech, Heinrich Henkel, Martin Popius und Johann Herzog.

Verein der Buchdrucker und Schriftgiesser Pressburgs.

Im vorstehenden Abschnitte wurde von der Ausarbeitung neuer Statuten und deren Unterbreitung beim Ministerium gesprochen; es handelte sich damals nicht nur um ein neues Statut, sondern der ganze Verein wurde neu organisiert und die vorliegenden Original-Statuten geben ein beredtes Zeugnis hievon.

Der neue Verein führt den Titel: „Verein der Buchdrucker und Schriftgiesser Pressburgs“ und hat seinen Sitz in Pressburg. Der Verein zerfällt in vier Sekzionen und zwar: 1. Sekzion für Kranken-Unterstützung und Beerdigungsbeitrag; 2. Invaliden-, Witwen- und Waisen-Unterstützungs-Sekzion; 3. Sekzion für Unterstützung Kondizionsloser und Durchreisender; 4. Sekzion für Fortbildung.

Da das umfangreiche Statut es nicht erlaubt, den hier nur beschränkt zur Verfügung stehenden Raum mit dem Abdrucke desselben zu verschwenden, so stehen wir davon ab und bringen hier kurze, aber wichtige Daten.

Als Mittel zur Erreichung der Zwecke des Vereines dienen:

1. Wöchentliche Beiträge der Mitglieder, sowie Einschreibgebühren;
2. die wöchentlichen Beiträge der Prinzipale zur Invalidenkassa;

3. Erträgnisse zu veranstaltender Feste;
4. zufällige Einnahmen, wie: Vermächtnisse, Geschenke etc.;
5. wissenschaftliche, technische und soziale Vorträge mit Ausschluss der Politik und Religion;
6. sprachliche etc. Unterrichtsstunden;
7. Benützung der Vereinsbibliothek und des Lesezirkels.

Im Paragraph 3 des Statutes ist die Gegenseitigkeit mit allen gleichartigen Buchdruckervereinen ausgesprochen.

Der Verein besteht aus wirklichen und Ehren-Mitgliedern. Ferner können, mit Rücksicht darauf, dass in den kleineren Provinzstädten die Anzahl der dort konditionierenden eine geringe ist, um einen selbständigen Verein zu bilden, die in den Komitaten Pressburg, Turócz, Oedenburg, Wieselburg, Neutra und Trencsin arbeitenden Fachgenossen dem Pressburger Vereine beitreten.

Jedes wirkliche Mitglied zahlt wöchentlich seinen Beitrag, der bei der Gründung des Vereines 40 Kreuzer beträgt; hievon entfallen in die Kranken- und Beerdigungskassa 10 Kreuzer, in die Invaliden-, Witwen- und Waisen-kassa 10 Kreuzer, in die Kassa für Konditionslose und Durchreisende 10 Kreuzer, in die Kassa der Fortbildungssektion 10 Kreuzer. Die Kassen besitzen getrennte Fonds und werden ebenfalls getrennt verwaltet. Jedes Ehren-Mitglied zahlt als ordentlichen, regelmässigen Beitrag 60 Kreuzer wöchentlich. Der Generalversammlung steht es jedoch zu recht, bei Notwendigkeit die Beiträge zu erhöhen oder zu erniedrigen.

Dem Vereine neu Beitretende zahlen bei der Anmeldung in den ersten zwei Wochen ihrer Kondizion eine Einschreibgebühr von 3 Gulden, alle später sich meldenden 10 Gulden.

Die Kranken-Unterstützung von 6 Gulden 30 Kreuzer per Woche (einzelne Tage 90 Kreuzer) wird schon nach einer sechswöchentlichen ununterbrochenen Beitragsleistung in der Dauer von 52 Wochen ausbezahlt. Der Beerdigungsbeitrag beträgt 50 Gulden.

Die Invaliden-Unterstützung wird nach einer zehnjährigen Beitragsleistung in der Höhe von 3 Gulden wöchentlich ausgefolgt. Nach einer zehnjährigen Karenzzeit wird auch die

Witwen-Unterstützung flüssig gemacht und beträgt dieselbe ein für allemal 50 Gulden.

Die Waisen-Unterstützung wird ebenfalls nach einer zehnjährigen Einzahlung ausgefolgt und beträgt per Kind und Monat 4 Gulden bis zum vollendeten 14. Lebensjahre. Anspruch hierauf haben auch Stiefkinder. Wird ein Waise auf öffentliche Kosten verpflegt, so hat selber, so lange dieses Verhältnis dauert, keinen Anspruch auf Unterstützung, jedoch wird nach Vollendung des 14. Lebensjahres der Betrag von 50 Gulden zu Gunsten des Waisen ausgefolgt, welche die Mutter resp. der Vormund des Waisen beheben kann.

Nach einer Beitragsleistung von 3 Monaten hat jedes Mitglied Anspruch auf Kondizionslosen-Unterstützung, wenn es nicht durch eigenes Verschulden kondizionslos wurde oder freiwillig aus der Arbeit tritt. Die Höhe der Unterstützung beträgt 4 Gulden wöchentlich und dauert 5 Wochen. Reist ein Mitglied, welches gegründeten Anspruch auf Unterstützung hat, im Laufe der ersten Woche ab, so erhält es 10 Gulden, die zweite Woche 8 Gulden, die dritte Woche 6 Gulden, ausser der Unterstützung für Kondizionslose, als Reiseunterstützung.

Jeder in Pressburg ankommende Fachgenosse, der Mitglied eines solchen Vereines war, der die Vereinsmitglieder einer ähnlichen Wohltat theilhaftig werden lässt, erhält eine Reiseunterstützung. Die Höhe dieser Unterstützung beträgt nach sechswöchentlicher Reisedauer 80 Kreuzer, von 6 Wochen bis 3 Monaten 1 Gulden, von 3 bis 6 Monaten 1 Gulden 20 Kreuzer und über 6 Monate 1 Gulden 60 Kreuzer.

Die Fortbildungssektion ist in diesem Statut sehr stiefmütterlich behandelt und beschränkt sich nur auf die Eingangsunter Punkt 5, 6 bis 7 angeführten Zwecke. Keine Spur mehr von Kommissionen und Schiedsgerichten, keine Ueberwachung der vereinbarten Lohntarife.

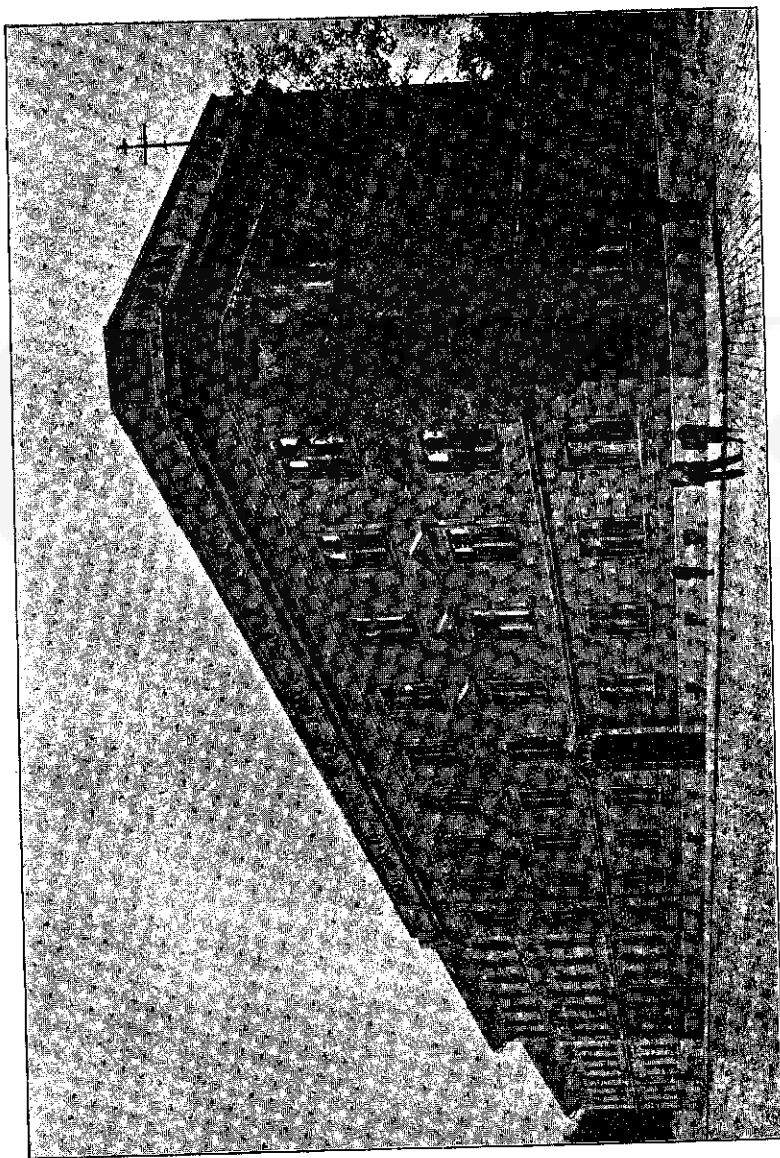
Dieses, so ziemlich nur die Unterstützungssektion bestimmende Statut wurde vom Ministerium in verhältnismässig kurzer Zeit genehmigt und so kam es, dass schon im Oktober 1877 die konstituierende Versammlung des neuen Vereines stattfand. Leider ist von dieser keine schriftliche Aufzeichnung zu finden.

Die nächste Versammlung, von welcher ein Protokoll vorhanden, fand am 29. November 1877 statt. Als Vorstand fungierte Johann Herzog. Diese Versammlung ist von grosser Wichtigkeit und darum wollen wir uns damit eingehender beschäftigen.

Der Obmann berichtet nach Eröffnung der Versammlung, dass zum engeren Ausschuss die Herren Glasl und Maudry ernannt und Herr Dr. Celler die Vereinsarztstelle angenommen habe. Vorstandstellvertreter Prohaszka, als Leiter der Fortbildungssektion berichtet über verschiedene Einläufe aus den Sektionen Skalitz, Oedenburg und Neutra. Die Einläufe mussten agitatorischer Natur zu Gunsten des Vereines sein, denn der Obmann beantragt, als Achtung für die besondere Tätigkeit der Sektionen, sich von den Sitzen zu erheben. Nachdem noch Kassier Eichleiter über verschiedene Anschaffungen von Drucksorten für den Verein berichtet hat, wird zum zweiten Punkt der Tagesordnung: „Antrag des Ausschusses auf Abänderung der Bestimmungen für Kondizionslose“ übergegangen.

Hier lassen wir den Wortlaut des damaligen Protokolls vollständig folgen:

„Ferdinand Eichleiter referiert namens des Ausschusses und spricht sein lebhaftes Bedauern aus, dass der Ausschuss gezwungen ist, durch die Ungunst der Zeitverhältnisse gedrängt, schon in den ersten Wochen des Bestehens des neuen Vereines an die Mitglieder mit dem Antrage auf Statutenänderung heranzutreten. Durch den beinahe täglichen Zuwachs von Kondizionlosen sei die Kassa nicht im Stande ihrer Anforderung zu genügen und weist ziffernmässig nach, dass die Kassa diese Lasten nicht ertragen könne und schon in der laufenden Woche ihre Insolvenz erklären müsse. Da der Ausschuss nach reiflicher Beratung zu keinem anderen Resultate gelangen konnte, als sowohl die Unterstützung, als auch die Zeitdauer derselben herabzusetzen, der einzige, leider traurige Ausweg für diejenigen, die es betrifft, wäre: „Vorläufig die Unterstützung von 4 auf 2 Gulden herabzusetzen, ebenso die Zeitdauer von 12 auf 8 Wochen per Jahr; ebenso hätten Neubeitretende ein ganzes Jahr, statt 3 Monate, dem Vereine anzugehören und nur diejenigen Anspruch auf Unterstützung, welche mit Kündigung austreten und ein Zeugnis ihres unfreiwilligen Austrittes vorweisen können, während bei aussetzweiser Kondizionslosigkeit keine Unterstützung zu verabfolgen wäre“. Dieser Beschluss des Aus-

DAS VEREINSHAUS

schusses hätte natürlich rückwirkende Giltigkeit, so dass diejenigen, welche nicht mit Kündigung und Zeugnis entlassen wurden, sowie nicht ein volles Jahr dem Vereine angehörten, keinen Anspruch auf Unterstützung hätten.

Nach einer längeren Debatte, an welcher sich die Herren Dirmeier, Kondosky, Griesz und Herzog beteiligten, wird die paragraphweise Verlesung des Statuts vorgenommen und folgendes zum Beschlusse erhoben: Bei Paragraph 30: Anspruch auf Unterstützung haben: *a)* dem Pressburger Verein etc. Neubeitretende (Ausgelernte), welche dem Vereine 1 Jahr und solche, welche schon einem Vereine angehörten und Mitglied waren; *b)* nachweisen kann, dass er bereits 14 (statt 8) Tage ohne Kondizion ist und ein diesbezügliches Zeugnis aufweist. Paragraph 32: Die Höhe der Unterstützung beträgt 2 (statt 4) Gulden per Woche etc. Paragraph 33: Die Unterstützung beginnt mit Ende der zweiten (statt ersten) Woche der Kondizionslosigkeit, dauert 4 (statt 5) Wochen, jedoch darf dieselbe 8 (statt 12) Wochen in einem Kalenderjahr nicht überschreiten. Paragraph 36: Reist ein Mitglied im Laufe der ersten 3 Wochen ab, so erhält es 8 (statt 10) Gulden, die vierte Woche 6 (statt 8) Gulden, die fünfte Woche 4 (statt 6) Gulden als Reiseunterstützung.

Nachdem diese Aenderungen von der Versammlung gutgeheissen, berichtet der Kassier Eichleiter über die Verteilung der Ausgaben auf die Kassen und beantragt ferner, dass die noch ausstehenden Reste der Beiträge der Mitglieder vom alten Vereine der Kondizionslosenkassa zufließen mögen, was einstimmig angenommen wird.“

* * *

Erst einige Wochen bestand der Verein und schon musste das Statut einer Modifikation unterzogen werden, weil die Beiträge nicht ausreichten zur Deckung der Ausgaben. Man spricht von der Ungunst der Verhältnisse und trachtete durch die Verlängerung der Karenzzeit und Verkürzung, sowie Herabsetzung der Unterstützung ein Gleichgewicht zu Stande zu bringen. Was auch gelang, denn in der am 18. März 1878 tagenden Versammlung berichtet der Kassier über den Stand der Kondizionslosenkassa schon günstiger und erwähnt, dass seit dem Bestande des Vereines 48 Fremde Viatikum erhielten. Der Stand der Mitglieder ist auf 85 gestiegen und haben die eifrigen Neutraer Kollegen seit Bestand des Vereines 300 Gulden den Kassen desselben zugeführt.

Ueber den in Pest abzuhaltenden Buchdruckertag referiert Kollege Griesz und bringt in Angelegenheit der Buchdruck-Ausstellung ein Schreiben zur Verlesung, ferner berichtet derselbe, dass die Sektionen Neutra und Steinamanger spezielle Anträge stellen und beantragt, um nicht doppelte Arbeiten zu verrichten die Anträge, sowie das Programm der Buchdruckertags-Kommission abzuwarten.

Kollege Dirmeier stellt den Antrag, nachdem der günstige Stand der Kondizionslosenkassa es wieder erlaubt, die Unterstützung von 2 Gulden auf 3 Gulden zu erhöhen. Dieser Antrag wurde dem Ausschusse zugewiesen. Prohaszka legt seine Funktion als Obmann-Stellvertreter ab und wird in einer der nächsten Versammlung Eduard Möser an dessen Stelle gewählt.

Am 11. Mai 1878 fand eine wichtige Versammlung statt, in welcher die Sektion Neutra durch Kollegen Bóna vertreten war.

Der Kassier berichtet, dass der Stand der Mitglieder sich auf 90 erhöht hat und zwar sind in den Druckstädten Eisenstadt (Kismarton) 2 und Oberwart (Felső-Eőr) 1 Mitglied beigetreten. Der Kassenbericht ergibt folgende Daten: Vom 11. November 1877* bis 31. März 1878 betrugen die Einnahmen: In der Krankenkassa 1542 Gulden 29 kr.; in der Kondizionslosenkassa 597 Gulden 56 kr.; in der Invaliden-, Witwen- und Waisenkassa 325 Gulden 17 kr. und in der Fortbildungskassa 248 Gulden 68 kr. Die Gesamteinnahmen, mit Inbegriff des vorhanden gewesenen Fondes von 1824 Gulden 69 kr., betrugen 2713 Gulden 70 kr. Ausgaben waren: In der Krankenkassa 332 Gulden 49 kr. (die Unterstützungen gegenüber den regelmässigen Beiträgen ergaben ein Defizit von 126 Gulden 74 kr.), in der Kondizionslosenkassa 99 Gulden 9 kr., in der Invaliden-, Witwen- und Waisenkassa 22 Gulden 88 kr., in der Fortbildungskassa 204 Gulden 28 kr., zusammen 664 Gulden 12 kr. Es ergibt sich somit ein barer Kassenstand von 2049 Gulden 58 kr., welcher sich auf die einzelnen Kassen wie folgt verteilt: Krankenkassa 1204 Gulden 42 kr., Kondizionslosenkassa 498

* Der 11. November 1877 ist somit als Datum der Gründung des heutigen Vereines anzunehmen.

Gulden 47 kr., Invaliden-, Witwen- und Waisenkasse 302 Gulden 20 kr., Fortbildungskasse 44 Gulden 40 kr.

Die Anträge, die damals der Neutraer Delegierte stellte, befassten sich lediglich mit Instruktionen für die Buchdrucker-tags-Kommission und hatten weder für Pressburg, noch für irgend eine andere Stadt oder Vereinigung einen organisatorischen Wert. Als Delegierte zum Buchdruckertag wurden gewählt: Für die Sektionen Bóna und für die Zentrale Griesz.

Der Ausschuss beantragt ferner, zu Gunsten der Krankenkasse den Vereinsbeitrag um 5 Kreuzer zu erhöhen und den Beerdigungsbeitrag von 50 auf 40 Gulden herabzusetzen, sowie die Karenzzeit von 6 Wochen auf 26 Wochen auszudehnen. Nach einer kleinen Debatte wurde der Antrag angenommen und der 18. Mai als erster Einzahlungstag des erhöhten Beitrages bestimmt. Der Vereinsbeitrag wurde somit in dieser Versammlung von 40 auf 45 Kreuzer und in einer späteren Versammlung von 45 auf 50 Kreuzer erhöht.

Am 22. Juni 1878 fand abermals eine Versammlung statt, in welcher ausser dem Bericht des Delegierten am Buchdruckertag noch der Antrag eingebracht wurde, an den Gesangsverein „Typographenbund“ heranzutreten, um denselben zu ersuchen, im Vereine mit dem Unterstützungsvereine zu Gunsten der Invaliden-, Witwen- und Waisenkasse eine Unterhaltung zu veranstalten.

Im August desselben Jahres wurde ein grosses Fest im Parke des Grassalkovich-Palais, jetzt Palais Sr. k. u. k. Hoheit Erzherzog Friedrich, arrangiert. Damals begann die Okkupazion Bosniens und diese Gelegenheit benützten auf Antrag Ferdinand Dirmeiers die Arrangeure und veranstalteten das Fest zu Gunsten der Hinterbliebenen der Mobilisierten und der eigenen Invaliden-, Witwen- und Waisenkasse. Der Erfolg war ein grosser und der Massenbesuch und die Opferwilligkeit des Publikums, sowie die Arbeitsfreudigkeit der Mitglieder brachte es zu Stande, dass das Reinerträgnis 1800 Gulden ergab.

Ein Reinerträgnis, welches für eine Provinzstadt wie Pressburg gewiss staunend ist. Das Erträgnis wurde wie folgt verteilt: 900 Gulden wurden zu Händen des damaligen Stadt-

hauptmannes von Pressburg zu Gunsten der Mobilisierten erlegt, 100 Gulden erhielt der Gesangsverein „Typographenbund“ und 800 Gulden wurden der Invaliden-, Witwen- und Waisenkassa unseres Vereines zugeführt.

Unter diesen ziemlich guten Auspizien rückte die Generalversammlung heran, welche am 1. März 1879 abgehalten wurde.

Dem Kassenbericht, den der Kassier brachte, entnehmen wir: Der Barfond der Krankenkassa betrug zu Beginn des Vereinsjahres 1434 Gulden 96 kr.; die Krankenunterstützungen beliefen sich auf 731 Gulden 70 kr., wovon auf Pressburg 300 Gulden 60 kr. und auf Tyrnau 258 Gulden 30 kr. entfielen; die Beerdigungskosten betrugen 120 Gulden und gemeinsame Ausgaben trafen die Kassa 90 Gulden 50 kr., so dass die Gesamtausgaben der Krankenkassa sich auf 947 Gulden 20 kr. beziffern, während die laufenden Einnahmen nur 701 Gulden 74 kr. betrugen, also um 245 Gulden 46 kr. gegenüber den Ausgaben zurückblieben.

Die Invaliden-, Witwen- und Waisenkassa machte in dem abgelaufenen Jahre einen gewaltigen Schritt nach vorwärts. Die Kassa wurde mit einem Barfond von 10 Gulden 70 kr., welcher von den Neutraer Kollegen aufgebracht wurde, gegründet und am Jahresschlusse bezifferte sich das Vermögen dieser Kassa auf 1470 Gulden 52 kr. Es flossen nämlich im abgelaufenen Vereinsjahre ausser den laufenden Einnahmen von 563 Gulden 63 kr. die Reinerträgnisse des grossen Festes und eines Tanzkränzens, welches die Neutraer veranstalteten, in der Höhe von 820 Gulden dieser Kassa zu, ausser diesen sammelten die Neutrauer Kollegen noch 96 Gulden 75 kr., hiezu kommen noch die Sparkassazinsen und Diverse von 26 Gulden 49 kr. Somit verblieb, nach Abzug von 47 Gulden 75 kr. Auslagen, die oben angeführte Summe als Barvermögen am Schlusse des ersten Vereinsjahres.

Die Kondizionslosenkassa hatte bei 664 Gulden 98 kr. Einnahmen eine Ausgabe von 405 Gulden 5 kr. und zwar an Viatikum allein 209 Gulden 50 kr., an Kondizionlose nur 60 Gulden und an Abreisende 88 Gulden. Der Kassastand blieb mit Schluss des Jahres 259 Gulden 93 kr.

Das Gesamtvermögen des Vereines bezifferte sich auf 3219 Gulden 95 kr. Der Geldumsatz innerhalb des ersten Vereinsjahres betrug 6019 Gulden 95 kr.

Nachdem der Kassenbericht zur Kenntnis genommen war, wurde zur Neuwahl des Ausschusses geschritten. Das Resultat war folgendes: Vorstand: Herzog; Vorstandstellvertreter: Weppner; Kassier: Eichleiter; Fortbildungskassier: Markl; Ausschussmitglieder: Dirmeier, Raffel, Kondosky, Burghardt und Schreiner. Ersatz: Brég, Kindl und Schönwälder. Revisoren: Benyács, Lang und Rajkovitsch.

Nachdem noch einige weniger wichtige Gegenstände erledigt waren, schloss die erste ordentliche Generalversammlung des „Vereines der Buchdrucker und Schriftgiesser Pressburgs“ mit dem allgemeinen Wunsche, der Verein möge erstarken und gedeihen, um ein mächtiger Hort und eine sichere Zufluchtsstätte für Jung und Alt in der Zeit der Bedrängnis zu werden.

Die Protokolle wurden hier mit Absicht mehr in Anspruch genommen als es vielleicht für nötig erscheint, aber es wird hiedurch auf das Werden unseres Vereines ein schärferes Licht geworfen und klar tritt das Entstehungsbild vor unseren Augen auf. Auch treten in der letzten Versammlung neue Männer in den Ausschuss ein, die einige Jahre später die Geschicke des Vereines zu leiten hatten und mit denen sich unsere Geschichte noch zu befassen haben wird.

Vom Vereinsjahr 1879 ist nichts wesentliches zu berichten. Der Verein ging ruhig seinen Entwicklungsgang, nur erscheint die Notwendigkeit einer gründlichen Statutenrevision.

Die Generalversammlung fand am 6. März 1880 statt, in welcher der Kassier folgenden Bericht erstattet: Das Gesamtvermögen betrug am 31. Dezember 1879 4012 Gulden 28 kr., wovon auf die Krankenkassa 1400 Gulden 91 kr., auf die Invaliden-, Witwen- und Waisenkassa 1976 Gulden 16 kr. und auf die Kondizionslosenkassa 635 Gulden 21 kr. entfielen.

Das Jahr 1880 war abermals ein friedliches, der Entwicklung des Vereines geweihtes und dem Bericht des Ausschusses in der Generalversammlung, welche am 26. März 1881 stattfand, entnehmen wir wörtlich: „Können wir auch nicht von bedeutenden

Fortschritten im abgelaufenen Jahre berichten, so entschädigt uns hierfür das Bewusstsein treu erfüllter Pflicht.“ Der Vorsitzende dankt ferner für die Opferwilligkeit der Mitglieder und gibt bekannt, dass durch die günstigen Verhältnisse der Kassen des Vereines es ermöglicht wurde, die Lasten der erhöhten Beiträge ein wenig den Mitgliedern abzunehmen und ist die Aussicht vorhanden, wenn nicht besondere Umstände eintreten, den Beitrag auf die ursprüngliche Höhe desselben in kurzer Zeit zu reduzieren.

In Angelegenheit der Statuten-Modifizierung wird berichtet, dass selbe in kürzester Zeit den Mitgliedern zur Begutachtung vorgelegt werden.

Der Kassenbericht gibt uns Aufschluss, dass das Vermögen des Vereines auf 4777 Gulden 75 kr. angewachsen ist und entfiel auf die Krankenkassa 1566 Gulden 9 kr., auf die Invaliden-, Witwen- und Waisenkassa 2491 Gulden 32 kr. und auf die Kondizionslosen 720 Gulden 34 kr. An Krankenunterstützung wurden 721 Gulden 80 kr. und an Beerdigungsbeitrag 50 Gulden ausbezahlt.

Bei Bekanntgabe der Idee der Abhaltung eines im Jahre 1882 tagenden österreichisch-ungarischen Buchdruckertages wurde der Wunsch ausgesprochen, die Budapester Kollegen zu bestimmen, „Allen voran“ einen ungarischen Buchdruckertag einzuberufen.

In der „Typographia“ vom 22. April 1881 lesen wir, im deutschen Teil desselben, unter dem Titel „Zum Buchdruckertag in Budapest“: „Die Kollegen in Pressburg und Temesvár haben nicht nur mit Freude die Idee aufgefasst, nein, sie haben auch ihre tatkräftige Unterstützung zugesagt“. Trotz dieser schönen und lobenden Worte, die hier zu lesen, hat es der Schreiber dieses Artikels in einer vorhergehenden Nummer der „Typographia“ nicht zu unterlassen vermocht, den Pressburgern einen kleinen Hieb zu versetzen. Wir lesen in der Nummer vom 8. April 1881:

„Was sollen wir von Pressburg sagen, der Stadt, die sich sozusagen in Folge ihrer Lage und Schönheit die zweitschönste Stadt Ungarns benamsen könnte, sympatisiert man dort nicht „eher für Wiener Verhältnisse“, wie für ungarische, trotzdem man in Ungarn

doch etwas freiere Zustände dem lieben Gott zu verdanken hat? Bald wären wir versucht dies zu glauben, doch die jovialen Pressburger Buchdrucker wollen eben nur „gekitzelt“ sein, sie sind immer vorangegangen, wo es gegolten für die Interessen der Buchdrucker einzustehen, sie werden dies auch jetzt nicht unterlassen; sie wissen recht gut, dass die Buchdrucker in Budapest nicht minder dem Fortschritt huldigen, wie die Wiener, und dass die Budapester Kollegen immer nicht die letzten waren, wo es sich um Gründung humanitärer und freiheitlicher Institutionen handelte. Von Pressburg aus soll der erste freudige Ruf zur Beschickung des Buchdruckertages in Budapest geschehen und zwar deshalb, weil der Pressburger Verein unter den ungarischen Vereinen die meisten Filialen zählt und somit in erster Linie berufen ist, sich für diese Idee zu begeistern.“

Wie wir oben gesehen, bedurfte es in Pressburg nicht erst dieses „Kitzlers“, denn schon am 26. März sprach sich die Generalversammlung für die Abhaltung eines ungarischen Buchdruckertages aus und deshalb ergriff Griesz, der damalige Kassier der Fortbildungskassa, die Feder, um eine längere Erwiderung vom Stapel zu lassen, der nur folgendes entnommen sei:

„ . . . . . Der Vorwurf, wir sympatisieren mit Wien, ist vollkommen begründet, doch dieser Vorwurf dürfte vielleicht von unseren stets geachteten und lieben hauptstädtischen Kollegen irrig aufgefasst werden; wir sympatisieren mit Wien, weil wir unsere Sympatien jedem Vereine zuwenden, welcher Nationalität und welchem Stande er immer angehört, wenn er humane Tendenzen zur Richtschnur hat. Wir sympatisieren nicht nach Wien, weil die Wiener „Oesterreicher“ sind, wir sympatisieren nicht mit Deutschland, weil die Kollegen „Deutsche“ sind, sondern wir sympatisieren mit jedem Kulturvolk, welches seine eigenen Interessen zu fördern und zu würdigen versteht.“

In einer späteren Nummer der „Typographia“ wird vom Vorstand Herzog die Versammlungssprache am Buchdruckertage angezogen, wobei beantragt wird, jedem Delegierten frei zu stellen, auch in einer anderen als der ungarischen Sprache seine Wünsche zum Ausdrucke zu bringen und eventuell das Gesagte dann ins ungarische zu übersetzen.

* Der Vorwurf, dass die Pressburger Buchdruckergehilfen mit Oesterreich sympatisieren ist übrigens nichts neues, denn schon am Delegiertentag im Jahre 1878 wurde dem Pressburger Delegierten Henkel dieser Vorwurf von Seite des Budapester Vertreters gemacht.

Inzwischen dieser kleinen Polemik fiel die ausserordentliche Generalversammlung vom 7. Mai, welche sich mit der Statutenänderung befasste. Dieselben sind so weitläufig, dass es hier unmöglich ist selbe anzuführen, doch sei erwähnt, dass dieselbe nur auf allgemeine Punkte des Statuts bezog und die Unterstützungsbestimmungen nicht berührte.

Am 20. und 21. August 1881 fand der II. ungarische Buchdruckertag statt und als Vertreter des Pressburger Vereines waren Herzog und Griesz erschienen.

In der am 17. Oktober 1881 abgehaltenen Generalversammlung beklagt sich Kassier Eichleiter über Chikanen von Seite der Neutraer Kollegen und ersucht, sie möchten bedenken, dass der Verein nicht von bezahlten Beamten geleitet wird, sondern die Kollegen ihr bischen freie Zeit der Gesamtheit widmen.

Unter diesen Umständen ging das Jahr 1881 zu Ende. Die ordentliche Generalversammlung fand im Monat März statt. Der Ausschuss bringt seinen Bericht über das abgelaufene Vereinsjahr, welcher unter anderem sagt: „Von tiefeingreifender Bedeutung in der Vereinsorganisation überhaupt war der II. ungarische Buchdruckertag, zu welchem zwei Delegierte in der Person der Herren Johann Herzog und Josef Griesz gesendet wurden und wo die Ausarbeitung eines Normativ-Statutes, welcher Antrag von unseren Delegierten wärmstens empfohlen, beschlossen wurde. Aus diesem Anlasse wurden auch die von uns bereits weit vorgeschrittenen Statutenberatungen eingestellt und wäre nur wünschenswert, da dies von unschätzbarem Interesse ist, dass unsere hauptstädtischen Kollegen sich dieser, wenn auch mühevollen Arbeit je eher entledigen.“

Der Bericht des Kassiers ist im höchsten Masse befriedigend, nachdem alle Unterstützungskassen mit einem schönen Saldo abschliessen. Das Gesamtvermögen des Vereines betrug 5896 Gulden 79 kr. Der Fond der Invaliden-, Witwen- und Waisenkasse stand auf 3069 Gulden 34 kr. Der Mitgliederstand war in diesem Jahre, ausser den 11 Ehrenmitgliedern, auf 105 ordentliche Mitglieder angewachsen.

Vom Vereinsjahre 1882 stehen leider sehr wenig Daten zur Verfügung und so wollen wir uns nur auf die am 31. März

1883 tagende Generalversammlung stützen. Der Vorstand Johann Herzog verliess in diesem Jahre Pressburg, an dessen Stelle wurde Ferdinand Dirmeier gewählt, welcher die Versammlung eröffnete. Der Kassier Eichleiter bringt den Kassenbericht, nach welchem das Gesamtvermögen des Vereines sich mit Ende Dezember auf 7079 Gulden 38 kr. beziffert, wovon auf die Krankenkassa 2464 Gulden 86 kr., auf die Invaliden-, Witwen- und Waisenkassa 3736 Gulden 97 kr., auf die Kondizionslosenkassa 877 Gulden 55 kr. entfielen, und sagt, dass das abgelaufene Jahr das günstigste seit Bestand des Vereines war. Es wurde auch der Antrag eingebracht, den Vereinsbeitrag von 45 auf 40 kr. herabzusetzen. Dieser Antrag wurde einstimmig akzeptiert.

Bei der nun folgenden Neuwahl der Vereinsleitung wurde Ferdinand Dirmeier zum Vorstand; Eduard Möser zum Vizevorstand; Ferdinand Eichleiter zum Hauptkassier; Josef Griesz zum Fortbildungskassier gewählt. In den Ausschuss wurden entsendet: Kondosky, Kalteis, Biron, Karl Dirmeier und Löwy. Ersatz: Emanuel Nitsche. Zum Kassendepositeur wurde C. F. Wigand akklamiert.

Das vergangene Jahr verlief so ziemlich ruhig und auch das neue Jahr schien dem alten sich anzuschliessen. In Ruhe gieng der Pressburger Verein seiner Entwicklung entgegen, während in Budapest das Gewitter der Zwietracht in den Kollegenkreisen schon seine Blitze zucken liess. Schon war das Plänklerfeuer in der Fachpresse eröffnet und man wartete nur auf eine günstige Gelegenheit, allgemein zum Angriff gegen die eigenen Brüder, gegen das eigene Fleisch und Blut überzugehen. Diese Zwietracht berührte die Provinz zwar noch nicht, aber mit Bangen sah man der Zukunft entgegen. Und als die Wogen des Kampfes schon ziemlich hochgingen, durchzog ein Ruf das Land, der alle Buchdruckervereine Ungarns zu einer grossen Tat aufforderte. Am 7. Dezember 1883 erschien in der „Typographia“ eine Korrespondenz aus Neutra, datiert vom 1. Dezember 1883, in welcher der Antrag auf Gründung eines Landesvereines gestellt wurde. Gezeichnet war die Einsendung mit Karl J. Bóna.* Die Neutraer Kollegen erliessen an sämtliche ungarischen Buchdrucker-

vereine ein Rundschreiben, in welchem sie aufforderten, für die Gründung des Landesvereines mit der Zentrale in Pressburg einzutreten. Welche Wirkung dieses Rundschreiben erzielte, davon etwas später, jetzt sei nur erwähnt, dass dieser Antrag in der am 31. März 1884 in Pressburg tagenden Generalversammlung, als Punkt 6 der Tagesordnung, unter dem Titel: „Antrag der Sekzion Neutra betreffs Zentralisierung sämtlicher ungarischer Vereine mit dem Sitze in Pressburg“ zur Verhandlung kommen sollte.

Bevor wir auf die Generalversammlung selbst übergehen, muss konstatiert werden, dass der Antrag der Neutraer Kollegen im ganzen Lande mächtigen Wiederhall fand und die Provinzen eifrig diese Angelegenheit studierten, nur Budapest konnte sich für die neue Idee nicht erwärmen, ja man ging sogar so weit, den Provinzen zu raten, ihre Sache durch eine Delegiertenkonferenz in einer Provinzstadt selber zu ordnen; der Grund dafür wird aller Wahrscheinlichkeit nach in der Spaltung der Budapester Kollegen gelegen sein. Nichtsdestoweniger arbeiteten die Kollegen Neutras unermüdlich an der Verwirklichung ihres Antrages und am 28. März 1884 lesen wir in der „Typographia“ folgende vier Punkte, welche die Neutraer zur Begründung ihres Antrages erscheinen liessen:

1. Der Landesverein kann seinen Sitz deshalb in Pressburg haben, weil der dortige Verein die meisten Mitglieder (100, wovon in Pressburg allein 46) zählt und über das grösste Kapital (zirka 8000 Gulden) verfügt.

2. In Ungarn kann, auch ohne Budapest, deshalb ein Landesverein existieren, da von den 500 bis 600 Kollegen der Provinz bereits 300 Mitglieder der Kreis- und Ortsvereine sind und ein Vermögen von über 28,000 Gulden besitzen.

3. In Ungarn kann, auch ohne Budapest, deshalb ein Landesverein existieren, da die Einnahmen von 6240 Gulden (Krankenkassa 2650 Gulden, Invalidenkassa 1872 Gulden, Kondizionslosenkassa 1092 Gulden, Verwaltung 624 Gulden), welche durch die wöchentlichen Beiträge pro Mitglied 40 kr. (Krankenkassa 17 kr., Invalidenkassa

* Karl Johann Bóna verstarb im Jahre 1885 zu Neutra. Es war ihm nicht gegönnt die Gründung des Landesvereines zu erleben.

12 kr., Kondizionslosenkassa 7 kr. und Verwaltungskassa 4 kr.) erzielt werden, die Ausgaben (Kranken-Unterstützung nach 52 Wochen durch 365 Tage à 90 kr., Invaliden-Unterstützung nach 520 Wochen pro Woche à 3 Gulden 50 kr., Kondizionslosen-Unterstützung nach 52 Wochen durch 30 Tage per anno à 50 kr.) in allen Kassen nicht nur decken, sondern auch einen nennenswerten Ueberschuss abwerfen können und werden, indem die Fortbildungskassa wegbleibt und auch umso eher wegbleiben kann, da ein solcher Zweig des Zentralvereins für die Provinz ohnehin ohne Wirkung ist, eventuell aber in jeder Stadt als Lokalverein gegründet werden kann.

4. Kann in Ungarn ein Landesverein deshalb bestehen, da die bereits bestehenden Vereine (welche es nicht einsehen wollen, dass selbst die Sonne ihre Schatten hat!) oder solche Kollegenkreise, wo die Zahl der Mitglieder wenigstens 8–10 ist, nach unserer und nach der Meinung der Debreziner Kollegen ihre Anhänglichkeit an die heimatliche Scholle durchaus nicht aufzugeben brauchen, denn sie können auch fernerhin unter der Aufsichtskontrolle der Zentrale als Filialverein fungieren und die Einnahmen der Kranken- und Kondizionslosenkassa selbst verwalten, nur hätten sie die Einnahmen der Invaliden- und Verwaltungskassa regelmässig der Zentrale abzuliefern.“

Als Nachsatz zu diesen vier Punkten finden wir folgende Zeilen:

„Diese vier Punkte beweisen also in kurzen Umrissen, dass in Ungarn ein Landesverein, und zwar mit dem Sitze in Pressburg, bestehen kann. Demzufolge richten wir auch an alle deutsch sprechenden Kollegen die Bitte, sie mögen in ihrem eigenen und im Interesse der Gesamtheit an den Pressburger Verein (Klarissergasse), welcher am 31. März seine Generalversammlung abhalten und in Angelegenheit des Landesvereins sein Gutachten abgeben wird, auf schriftlichem oder telegraphischem Wege das Ersuchen stellen, er möge sich zu einem ungarischen Landesverein konstituieren, denn alles, was die derzeit bestehenden Kreisvereine äusserlich sind, ist nichts als eitler Tand und Flitter, welcher das innere Elend auf einige Augenblicke verdecken soll.“

Dem Antrage für Errichtung des Landesvereines mit dem Sitze in Pressburg hatten auf das Rundschreiben der Neutraer die Kollegen von Neusatz und Oberwarth bereits zugestimmt; der Temesvárer Verein hatte vorläufig abgelehnt. Von den anderen Provinzstädten war die Antwort noch ausstehend.

Dem Generalversammlungs-Protokolle vom 31. März 1884 entnehmen wir ausser den geschäftlichen Mittheilungen des Aus-

„Erstens ist es ein Unding, einen Landesverband mit Ausschluss der Hauptstadt, welche das grösste Kontingent von Mitgliedern stellt, ins Leben rufen zu wollen; zweitens müssen wir es aufrichtig bezweifeln, ob ein derartiger Verband trotz der fadenscheinigen Berechnung der Neutraer Kollegen überhaupt existenzfähig wäre und drittens sehen wir absolut die Notwendigkeit eines solch' gefährlichen Experimentes nicht ein. Debresin hat ebenfalls für die Zentralisierung, jedoch mit dem vollkommen richtigen Zusatz agitiert, dass Budapest der Zentralpunkt des ganzen Landes sein soll und Pressburg, sowie sämtliche Sekzionen, mit Ausnahme von zweien, werden nur einem solchen Antrage ihre Zustimmung geben. Es ist dies übrigens auch Buchdruckertagsbeschluss; und wenn die Provinzvereine unzufrieden sind, so sind sie es mit vollem Rechte, da die Kollegen der Hauptstadt, als erste und berufenste Korporation des Landes, bis jetzt absolut nichts getan haben. Sämtlichen Vereinen hat die Beschickung des Buchdruckertages für ihre Verhältnisse bedeutende Kosten verursacht, es wurden sehr vielversprechende Beschlüsse gefasst, leider blieben dieselben aber nur Beschlüsse. Ein Teil der Budapester Kollegen hat bereits seit zwei Jahren ein sehr gefährliches Feld betreten, denn so löblich als es ist, die nationale Idee so viel als möglich zu verbreiten, so gefährlich ist es, wenn Arbeiter damit Sport treiben. Das soziale Elend, welches wir in grossem Masse auch unter den Buchdruckern finden, ist wirklich nicht dazu angetan und wir glauben, dass einem vom Schicksal hart betroffenen Kollegen wenig geholfen ist, wenn ihm in seiner Mutter- oder Landessprache Trost und sonst nichts geboten wird. Lassen wir Nazionalpolitik denjenigen treiben, der sich einen derartigen Sport erlauben kann, unser erstes soll und muss sein, unser soziales Elend, wenn auch nicht ganz zu beheben, so doch zu lindern. Nach nicht gar langer Zeit wird sich die Frage der Nazionalität von selbst, auch ohne unser Zutun lösen. Wir können uns daher nur der Debresiner Agitation anschliessen und auch auf diesem Wege unsere Budapester Kollegen ersuchen, sie mögen die Beschlüsse des Buchdruckertages zur Ausführung bringen; wir, und mit uns Alle werden ihnen gewiss Dank wissen.“

In die Vereinsleitung wurden, mit Ausnahme des Obmannstellvertreters, welche Stelle unbesetzt blieb, die alten Funktionäre

wiedergewählt. Der Ausschuss wurde aus den Kollegen Karl Dirmeier, A. Slezak, Mahatsch, Schillinger und Löwy gebildet. Als Revisoren wurden Prohaszka, Nitsche und Schiller gewählt.

Die Lösung der Frage des Landesvereines nahm durch den Beschluss dieser Versammlung eine andere Wendung und Budapest musste nun etwas tun, um den Wünschen der Provinzkollegen entgegenzukommen. Die Sektion Neutra unterliess die Agitation zu Gunsten des Landesvereines nicht und alle Provinzen Ungarns schlossen sich derselben an. Der Antrag Bónas erweckte grosses Interesse und in den Fachblättern wurde eifrig darüber diskutiert. In Budapest wurde ein Fünfer-Komité eingesetzt, welches die Frage der zentralisierten Organisation studieren und Vorschläge machen sollte. Am 19. Oktober desselben Jahres brachte das Komité in einer Generalversammlung einen Bericht, auf Grund dessen die Umgestaltung des Budapester Vereines zu einem Landesverein beschlossen und ein Elfer-Komité mit den diesbezüglichen Vorarbeiten betraut wurde. Am 16. November 1884 erliess das Elfer-Komité an sämtliche Buchdruckervereine Ungarns einen Aufruf, in welchem die Vereine aufgefordert wurden, dem Landesvereine beizutreten und wie der Beitritt geschehen sollte; auch wurde von allen Vereinsleitungen eine genaue Statistik einverlangt über Kassawesen, Mitgliederstand, Buchdruckereien und deren Verhältnisse, Personal und Entlohnung, sowie Arbeitszeit etc.

Auf diesen Aufruf traf von mehreren Vereinen die Antwort ein, dass sie der Zentralisation mit Freuden entgegensehen, andere wieder wollten nur die Invalidenkassa zentralisiert wissen.

In Pressburg selbst wurde für den 30. Dezember 1884 eine ausserordentliche Generalversammlung, auf deren Tagesordnung als zweiter Punkt: „Die Zentralisation der Vereine Ungarns“ stand, einberufen. In dieser Angelegenheit wurde nachstehende, von allen Sektionen des Pressburger Vereines gutgeheissene Resoluzion angenommen:

„Die am 30. Dezember 1884 tagende ausserordentliche Versammlung des „Vereines der Buchdrucker und Schriftgiesser Pressburgs“ spricht in Angelegenheit der Errichtung eines Landesvereines beschlussweise aus, dass sie mit den Beschlüssen des Elfer-Komités im Prinzipie

einverstanden ist und die seinerzeitige Veröffentlichung der statistischen wie überhaupt aller auf den Landesverein bezüglichen Daten wünscht.“

Die am 16. März 1885 abgehaltene ordentliche Generalversammlung beschäftigte sich nur mit internen Vereinsangelegenheiten. In derselben wurde über Antrag Josef Rohrbecks die Kondizionslosenunterstützung von 3 Gulden auf 4 Gulden erhöht und bei der Neuwahl wurde E. Raffel zum Vorstand gewählt.

In der am 25. August 1885 abgehaltenen Generalversammlung wurden zwei Delegierte, Karl Dirmeier und Edmund Raffel, zu dem am 6. und 8. September desselben Jahres in Budapest abzuhaltenden III. ungarischen Buchdruckertag gewählt. Auf der Tagesordnung dieser Landes-Buchdruckerversammlung stand nur der Punkt: „Gründung des Landes-Buchdruckervereines und Beratung über dessen Statuten“. An diesen Beratungen nahmen 20 Delegierte der Provinz und 12 der Hauptstadt teil. Als Gast aus Wien war Heinrich Faber erschienen. An den Verhandlungen, sowie den Statutenberatungen des Landesvereines beteiligten sich unsere Delegierten recht lebhaft, um den Mitgliedern der Provinz ihre Rechte zu bewahren und vor einer für sie vielleicht unerschwinglichen Belastung zu schützen und dass überhaupt auf die Provinz mehr Rücksicht genommen werde als in den Anträgen vorlag. Trotz alledem wurde auf diesem Buchdruckertag, mit Ausnahme von 2 Stimmen (Kronstadt), welche nur die Invalidenkassa zentralisiert wissen wollten, die Gründung des Landesvereines, mit Beibehaltung aller Kassen, beschlossen.

In Pressburg wurde erst in einer am 30. November 1885 tagenden ausserordentlichen Generalversammlung über die Verhandlungen am Buchdruckertage von den beiden Delegierten Bericht erstattet. Doch kam es in dieser Versammlung zu keinem Beschlusse und in der fortsetzungsweisen Versammlung, welche am 12. Dezember stattfand, wurde in der Landesvereinsangelegenheit, nachdem von einzelnen Sekzionen Schreiben eingelangt sind, in welchen dieselben erklären mit dem Statutenentwurfe des Landesvereines nicht ganz einverstanden zu sein, folgende Resolution ausgearbeitet und an sämtliche Mitglieder zur Abstimmung hinausgegeben:

Resoluzion.

Der Verein der Buchdrucker und Schriftgiesser Pressburgs erklärt in Angelegenheit des Landesvereines, dass er mit der Gründung desselben einverstanden ist und unter nachstehenden Bedingungen selbem beizutreten gewillt ist:

1. Nachdem die Wochenbeiträge des Landesvereines enorm hohe und die Genüsse desselben auch nicht grösser sind als unsere gegenwärtigen bei einem wöchentlichen Beitrage von 40 kr., so geschieht der Beitritt jedoch vorläufig nur auf ein Jahr. Während der Dauer des Provisoriums verpflichtet sich der Verein an allen ordentlichen Ausgaben und Einnahmen des Landesvereines zu partizipieren.

2. Der Verein erklärt sich weiters mit der Kreierung der Vereinsärzte als nicht einverstanden, weil nicht durchführbar; durch diesen Beschluss des Buchdruckertages werden die Kollegen in kleineren Druckstädten in eminenter Weise geschädigt, nachdem dieselben ohne ärztliche Behandlung dastehen und auf die proponierte Gratisbehandlung durch Bezirksärzte auf jeden Fall Verzicht leisten; sollte der eine oder andere Verein doch einen Vereinsarzt anstellen, so sind die Kosten desselben durch eine Extrasteuer zu decken.

3. In Anbetracht dessen, dass durch die Auflassung der Vereinsärzte eine bedeutende Summe erspart wird, ist der wöchentliche Beitrag von 60 kr. auf 50 kr. herabzusetzen.

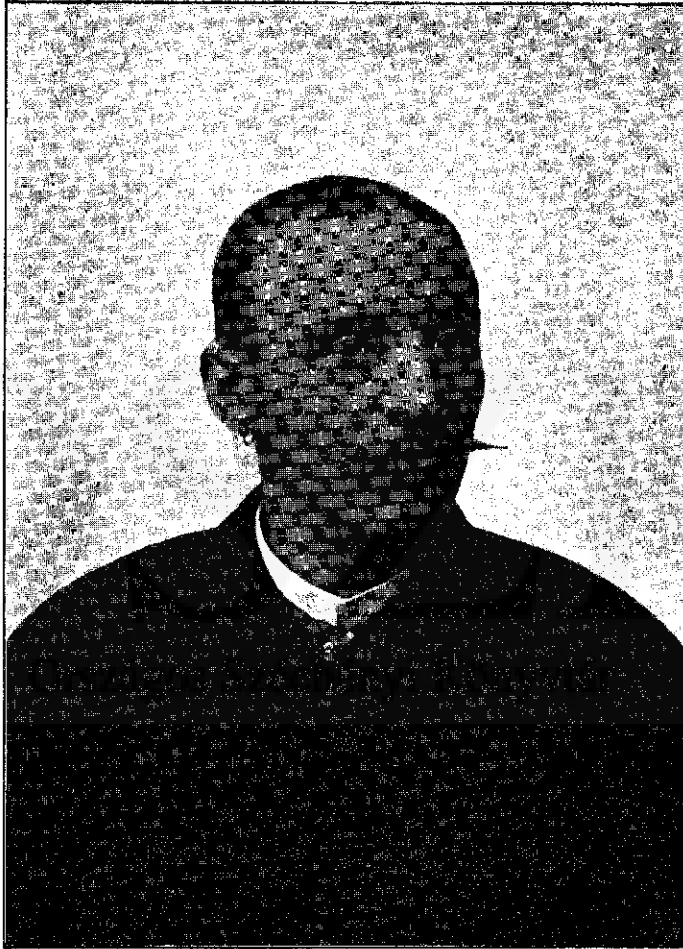
Obige Resoluzion wurde mit einer grossen Stimmenmehrheit angenommen und auch dem Elfer-Komité übersendet.

Die Jahresgeneralversammlung fand am 13. März 1886 statt und befassete sich nur mit internen Vereinsangelegenheiten, welche keine Beschlüsse brachte, die das fernere Wirken des Vereines erkennen liessen.

Inzwischen wurden die Statuten des Landesvereines beim Ministerium eingereicht und infolge dessen unterliess man auch in Pressburg eine geplante Statutenänderung, weil man der Ansicht war, dass nach Genehmigung der Statuten des Landesvereines Pressburg ohnehin dem Landesvereine beitreten werde und man der Hoffnung war, dass die Resoluzion des Pressburger Vereines noch vor Einreichung der Statuten Berücksichtigung gefunden.

In der Ausschusssitzung vom 5. September 1886 berichtet Vorstand Raffel über die Spende einer ungarischen 100 Gulden Goldrente von Seite des gewesenen Buchdruckereibesitzers

Herrn Alois Schreiber zu Gunsten der Invaliden-, Witwen- und Waisenkassa, wofür dem Spender der protokollarische Dank votiert wurde.

JOSEF SCHWEITZER

Die Generalversammlung für das Vereinsjahr 1886 fand am 12. März 1887 statt. Aus dem Kassenbericht entnehmen wir, dass sich das Gesamtvermögen des Vereines auf 11.584 Gulden belauft. Eichleiter spricht den Wunsch aus, ob es nicht früher oder später angezeigt wäre, das Vereinsvermögen durch einen günstigen Hauskauf besser zu verzinsen.

Der Fortbildungskassier berichtet, dass sich das Vermögen der Kassa um 102 Gulden 88 kr. vermehrt, und hat diese Kasse im abgelaufenen Jahre 1746 „Typographia“ und 3273 „Vorwärts“ an die Mitglieder versendet. In den Ausschuss wurde neu gewählt Josef Schweitzer.

Am 20. März 1887 wurden die Statuten des Landesvereines vom Ministerium genehmigt und in der am 5. Juni 1887 abgehaltenen Ausschusssitzung des Budapester Vereines wurde beschlossen, die Landesvereins-Statuten mit 1. Juli a. c. in Kraft treten zu lassen. Aus diesem Anlasse wurde ein Aufruf an die Provinzvereine erlassen, in welchem dieselben aufgefordert wurden, die Beitrittserklärungen bis 1. August an den Ausschuss des Budapester Vereines gelangen zu lassen und am 31. Dezember sollte die vollständige Uebergabe der Provinzvereine an den Landesverein vollzogen werden. Der Punkt 6 dieses Aufrufes lautete: „Jenen Vereinen, welche sich bis 1. Januar 1888 an den „Verein der Buchdrucker und Schriftgiesser Ungarns“ nicht anschliessen, wird die Gegenseitigkeit entzogen.“

Nun begann wieder ein heftiger Federkrieg in der „Typographia“, den wir hier zu schildern und zu beurteilen nicht berufen sind, und überlassen wir dies dem einstigen Geschichtsschreiber des Landesvereines.

Am 30. Juli 1887 wurde eine ausserordentliche Generalversammlung mit der Tagesordnung: „Beitritt zum ungarischen Landesvereine“ abgehalten. Als Referent wurde von Seite des Ausschusses Karl Dirmeier bestimmt, welcher über diese Angelegenheit erschöpfend berichtete und zum Schlusse folgende Resolution zur Verlesung bringt:

„Die am 30. Juli stattfindende ausserordentliche Generalversammlung des Vereines der Buchdrucker und Schriftgiesser Pressburgs erklärt:

1. Dass der Verein prinzipiell gewillt ist, dem Landesvereine beizutreten;

2. erklärt die heutige Versammlung, dass, indem die Verhältnisse der Provinz und der Hauptstadt zu verschiedenartig gestaltet sind, um dieselben ohne Nachteil für die Provinzmitglieder in eine Kategorie mit der Hauptstadt zu stellen, der Landesverein in zwei Verwaltungsbezirke geteilt werden soll, wovon der eine Verwaltungsbezirk die

Hauptstadt, der zweite Verwaltungsbezirk jedoch die gesamte Provinz in sich schliessen soll;

3. jeder Verwaltungsbezirk hat seine eigenen Ausgaben zu decken und hebt jeder derselben von den Mitgliedern einen solchen Beitrag ein, dass für die gesteigerten Ansprüche der Zukunft noch ein entsprechender Ueberschuss gemacht wird;

4. beide Verwaltungsbezirke werden von Budapest aus geleitet. Sämtliche Kapitalien der jetzt bestehenden und dem Landesvereine beigetretenen Provinzvereine werden in Budapest plaziert und stehen unter Aufsicht des Zentral-Ausschusses;

5. jeder der jetzigen Kreisvereine hat in inneren Angelegenheiten vollständige Autonomie.“

Nach mehreren Erledigungen wurde folgendes Schreiben aus Oedenburg verlesen:

Oedenburg, den 26. Juli 1887.

Löbliche Generalversammlung!

Die Unterfertigten fühlen sich veranlasst, an die am 31. d. tagende Generalversammlung die ergebene Bitte zu richten: dieselbe wolle unserem verdienstvollen Vertreter, Herrn Karl Dirmeier, für sein taktvolles Wirken zur Erreichung der Möglichkeit des Anschlusses an den Landesverein, bei dem möglichst geringsten Beitrage seitens der Provinz-Mitglieder, unsere vollste Anerkennung ausdrücken und sind wir der vollsten Ueberzeugung, dass fast sämtliche Provinz-kollegen in Ungarn den auf humaner Basis beruhenden Antrag des Herrn Dirmeier als den ihrigen betrachten und demselben zustimmen werden.

Möge der Antrag des Herrn Dirmeier zum Wohle der gesamten Provinzkollegen Ungarns durchdringen und die tatkräftigste Unterstützung finden! Wir bringen daher auf das Gelingen der guten Sache der löblichen Generalversammlung, resp. unserem wackeren Vertreter Herrn Dirmeier ein dreifaches Elfen!

Genehmige eine löbl. Generalversammlung den Ausdruck unserer vollsten kollegialen Hochachtung, zeichnend

Die Mitglieder der Sekzion Oedenburg.

Im gleichen Sinne war aus Turócz-Szt.-Márton ein Schreiben eingelaufen und auch die Versammlung sah sich veranlasst Herrn Karl Dirmeier für sein taktvolles Wirken im Interesse der Mitglieder den protokollarischen Dank zu votieren. Als

Delegierte zum ungarischen Buchdrucker-Landeskongresse wurden die Kollegen Eichleiter und Karl Dirmeier entsendet.

Der am 20. August 1887 in Budapest tagende Buchdruckerkongress beschäftigte sich sehr stark mit der Pressburger Anschlussaffaire, doch gelangte man auch hier zu keinem befriedigenden Resultat.

In der am 27. September abgehaltenen ausserordentlichen Generalversammlung berichtet Vorstand Raffel über die Spende des Gesangvereines „Typographenbund“ von 152 Gulden aus dem Reinertragnisse des am 24. Juli a. c. abgehaltenen Gartenfestes, wofür dem Vereine der protokollarische Dank votiert wurde. In Angelegenheit des Anschlusses an den Landesverein wurde beschlossen eine passive Stellung einzunehmen, da durch das wenige Entgegenkommen der Budapester den Provinzkollegen gegenüber die Angelegenheit nicht vertrauenswert erscheint.

Der Kassier Eichleiter berichtet über das Kassawesen und führt am Schlusse aus, dass mit 11. November 1887 die Invaliden-, Witwen- und Waisenkassa ihre Tätigkeit beginnt. Es wurde beschlossen ein diesbezügliches Rundschreiben* an sämtliche Mitglieder zu versenden; ferner, da die obgenannte Kasse in jeder Weise der an sie gestellten Anforderung entsprechen kann, die Invalidenunterstützung von 3 Gulden auf 5 Gulden wöchentlich zu erhöhen. Die Witwen- und Waisenunterstützung sollte laut Statut verbleiben, d. i. 4 Gulden monatlich dem Waisen, 50 Gulden der Witwe als Abfertigung. Dem lange Zeit erkrankten Maschinenmeister Josef Farkas wurde auf ein weiteres halbes Jahr eine Unterstützung von 3 Gulden wöchentlich zuerkannt. Das Viatikum für die Wintermonate wurde erhöht und beschlossen, auch den Landesverein zu ersuchen, dasselbe während den Wintermonaten zu tun.

Für den 26. November 1887 wurde abermals eine ausserordentliche Generalversammlung einberufen, in welcher das Ins-

* Das Rundschreiben setzte mit folgendem Satze ein: „Am 11. November dieses Jahres besteht der Verein bereits zehn Jahre und an diesem Tage hat die Invaliden-, Witwen- und Waisenkassa ins Leben zu treten.“ Dies veranlasste uns das 25-jährige Jubiläum unseres Vereines zu begehen, trotzdem unsere Organisation 35 Jahre besteht und dies in diesem Buche genügend angeführt wurde.

lebensbetreten der Invaliden-, Witwen- und Waisenkasse besprochen wurde. Auf Antrag Karl Dirmeiers wurde beschlossen, die Bestimmungen über die Invaliden-, Witwen- und Waisenkasse aus dem Budapester Statut mit einigen Änderungen unserem Statut als Anhang beizuschließen und dem Ministerium zu unterbreiten. In Kürze lauten dieselben folgendermaßen: Invalidenunterstützung 5 Gulden per Woche. Nach dem Tode eines Mitgliedes, das mindestens 5 Jahre lang die Beiträge an die Kasse entrichtet hat, erlangt dessen ihm gesetzlich angetraut gewesene Gattin Anspruch auf die Witwenunterstützung. Dieselbe ist nach 5-jähriger Beitragsleistung mit 25 Gulden, nach 10-jähriger Beitragsleistung mit 75 Gulden festgesetzt. Auf die Waisenunterstützung haben sämtliche legitime Kinder eines verstorbenen Mitgliedes Anspruch und beträgt per Kind und Monat bis zum 14. Lebensjahre 4 Gulden.

Bei der Diskussion über den Anschluss an den Landesverein wurde folgende Resolution einstimmig angenommen:

„Die am 26. November 1887 tagende ausserordentliche Generalversammlung der Buchdrucker und Schriftgiesser Pressburgs erklärt: 1. So lange sich die desolaten Budapester Vereinsverhältnisse* nicht ändern, um einen Anschluss wünschenswert erscheinen zu lassen; 2. so lange ein Druckereichef** als Präsident des Vereines fungiert und 3. so lange der Redakteur der „Typographia“ nicht von sämtlichen Mitgliedern gewählt wird, — gegenüber dem Landesvereine eine passive Stellung einzunehmen“.

Man fand eben die finanziellen Verhältnisse des Pressburger Vereines zu günstig und man erachtete es nicht für angezeigt, einem Vereine beizutreten, an dessen Spitze ein Prinzipal stand und dessen Ausschuss in fortwährendem persönlichen Streit lag.

Die Jahresgeneralversammlung fand am 17. März 1888 statt. Aus dem Kassabericht geht hervor, dass der Verein über ein Gesamtvermögen von 12,937 Gulden 33 kr. verfügt. Davon entfielen auf die Krankenkasse 3010 Gulden 50 kr., auf die Invaliden-, Witwen- und Waisenkasse 8249 Gulden 54 kr.,

* Hervorgerufen durch persönliche Zwistigkeiten innerhalb des Ausschusses des Landesvereines.

** Damals Sigmund Ritter v. Falk.

auf die Kondizionslosenkassa 1262 Gulden 84 kr. und auf die Fortbildungssektion 403 Gulden 42 kr. Der Mitgliederstand ist auf 131 gestiegen, dieselben konditionierten in 16 Druckorten. Der Bericht wurde freudig zur Kenntnis genommen. Die Neuwahl des Ausschusses ergab keine wesentlichen Aenderungen. Kollege Karl Dirmeier beantragt, da die Krankenkassa durch die günstigen Verhältnisse es erlaubt, die Krankenunterstützung von 90 kr. auf 1 Gulden täglich zu erhöhen. Dem Gesangsvereine „Typographenbund“ wurde nach längerer Debatte eine Subvenzion von 50 Gulden bewilligt, jedoch mit der Bedingung, ein passendes Vereinslokal dem Vereine zur Verfügung zu stellen.

Von mehreren Sektionen waren Schreiben eingelangt, welche darüber klagten, dass von Seite des Budapester Kollegen Zaka Briefe an die Sektionen einlangten, welche die Mitglieder des Pressburger Vereines zum Austritte aus demselben und zum Beitritte in den Landesverein aufforderten. Die Versammlung spricht über dieses hinterlistige Vorgehen ihre Entrüstung aus.

Abermals gab es einen Sturm in der „Typographia“, doch änderte dies nichts an dem Vorwärtstreben des Pressburger Vereines und nur neu gestärkt ging derselbe aus jeder Anschluss-campagne hervor.

Am 7. Mai 1888 erliess auch die Raaber Sektion einen Aufruf zum Beitritt in den Landesverein. Derselbe lautete:

Aufruf!

Unterfertigte beehren sich hiermit alle jene Mitglieder des „Vereines der Buchdrucker und Schriftgiesser Pressburgs“, die von dort auszutreten und in den „Verein der Buchdrucker und Schriftgiesser Ungarns“ einzutreten gedenken, aufzufordern, dass sie ihre Anmeldungen dem Kassier der am 4. d. gegründeten Raaber Filiale, Herrn Alex. Krumpek (Raab, Surány'sche Buchdruckerei) gefl. bekanntgeben mögen. Gleichzeitig erwähnen wir, dass alle Jene, die ihren Beitritt anmelden und mit der Einzahlung der Beiträge beginnen, in den bei dem Pressburger Verein theilhaftig gewesenen Rechten auch weiter belassen werden.

Raab, am 7. Mai 1888.

Franz Fekete,
Schriftführer.

Iván Gaar,
Präsident.

Auf dem am 20. und 21. Mai 1888 tagenden Buchdrucker-tage zu Graz kam die Anschlussangelegenheit ebenfalls zur Sprache und wurden von Seite der Pressburger, durch Karl Dirmeier, die bekannten Forderungen an den Landesverein gestellt. Es kam aber zu keiner Einigung, umsomehr, als sich der Buchdruckertag für die Aufrechterhaltung der Gegenseitigkeit aussprach und die Forderung des ungarischen Landesvereines, die Gegenseitigkeit mit jenen Vereinen, welche sich nicht dem ungarischen Landesvereine anschliessen, abubrechen, abgewiesen wurde. Doch wurde den Vertretern des Landesvereines und Pressburger Vereines gegenüber der Wunsch ausgesprochen, ihre Angelegenheit in Kurzem auf friedlichem Wege, d. h. durch beiderseitige Nachgiebigkeit zum Abschlusse zu bringen.

In der am 14. Juni 1888 abgehaltenen Ausschusssitzung wird beschlossen, ausser dem Viatikum von 1 Gulden den Reisenden noch freies Nachtlager zu gewähren. Ferner wird aus Ung.-Altenburg berichtet, dass der dortige Filial-Kassier des Landesvereines die Weisung erhalten habe, an die Mitglieder des Pressburger Vereines kein Viatikum zu bezahlen. Da dies eine grobe Verletzung der Gegenseitigkeit involviert, wird sofort bei der Budapester Vereinsverwaltung dagegen protestiert. Vorstand Raffel berichtet noch, dass 14 Mitglieder aus dem Pressburger Vereine ausgetreten und dem Landesvereine beigetreten sind.

Am 24. Juni 1888 beging der greise und kranke Maschinenmeister Josef Farkas* das 50-jährige Berufsjubiläum und wurden ihm aus diesem Anlasse, ausser einem künstlerisch ausgestatteten Diplom, 3 Dukaten als Vereinsspende überreicht.

Am 20. August 1888 besuchte der Kassier des Landesvereines V. Tschutschegg den Pressburger Verein und besprach privatim die Anschlussangelegenheit, worauf er in der am 3. September abgehaltenen Ausschusssitzung des Landesvereines beantragte, ein Comité einzusetzen, welches sich mit der Pressburger Vereinsleitung ins Einvernehmen zu setzen und die Anschlussangelegenheit zum Abschluss zu bringen hätte. Dieser

* Josef Farkas war Gründer des Pressburger Buchdrucker-Unterstützungsvereines im Jahre 1868.

Antrag wurde brüsk abgewiesen. Was dadurch erzielt wurde, werden wir ja sehen.

Die Generalversammlung des Vereinsjahres 1888 fand am 23. März 1889 statt. Die Versammlung leitete Obmann-Stellvertreter Karl Dirmeier (Vorstand Raffel war wegen Konditionswechsel zurückgetreten), und meldet, dass bis zum Tage der Generalversammlung 16 Mitglieder aus den Sektionen und 1 Mitglied aus der Zentrale zum Landesvereine beigetreten sind. Der Kassier berichtet, dass das Gesamtvermögen des Vereines auf 14,060 Gulden 34 kr. gestiegen ist und davon auf die Invaliden-, Witwen- und Waisenkassa 9147 Gulden 63 kr. entfallen. Bei der Neuwahl wurde Karl Dirmeier zum Vorstand gewählt.

Am 26. Juni 1889 verstarb Kollege Johann Prohaszka im 38. Lebensjahre. Der Dahingeshiedene war Gründer des Vereines und lange Zeit zum Wohle desselben im Ausschusse tätig. In der am 27. Juni abgehaltenen ausserordentlichen Versammlung gedenkt der Vorsitzende in warmen Worten des Heimgegangenen und berichtet, dass durch das Ableben des Kollegen Prohaszka die Invaliden-, Witwen- und Waisenkassa ihre Tätigkeit beginnt. Indem der Verstorbene die einzige Stütze seiner Mutter war, wurden derselben 75 Gulden Abfertigung ausgefolgt. Als Delegierter zum fünften Buchdruckertag wurde Vorstand Karl Dirmeier entsendet und demselben vollständig freie Hand gelassen. Der langjährige Hauptkassier des Vereines, Ferdinand Eichleiter, ist wegen verschiedenen Umständen von seiner Stelle zurückgetreten und wurde Kollege Ferdinand Dirmeier an dessen Stelle gewählt und nachdem auch der Fortbildungskassier Josef Rohrbeck abdankt, wird die Fortbildungskassa dem Hauptkassier zur Verwaltung übergeben und demselben 50 Gulden Remunerazion zuerkannt.

Der fünfte ungarische Buchdruckertag begann seine Verhandlungen am 18. August zu Budapest. Derselbe befasste sich mit der Statutenmodifikation des Landesvereines und mit der Regelung des Viatikumswesens. Ferner wurden auch einige Forderungen der Pressburger Kollegen zum Beschluss erhoben u. zw. in Bezug auf den Prinzipalpräses. Der Pressburger

Delegierte Karl Dirmeier meldet hierauf: „dass sich der Pressburger Verein wahrscheinlich noch im Laufe dieses Jahres dem Landesvereine anschliessen wird und erklärt sich derselbe mit der Teilung des Pressburger Vereinsgebietes, in den Pressburger und Raaber Bezirk, einverstanden. Ferner beschloss der Kongress, allen Vereinen, welche sich bis zu Neujahr nicht dem Landesvereine angeschlossen haben, die Gegenseitigkeit zu entziehen.

Für den 30. November 1889 wurde eine ausserordentliche Generalversammlung einberufen, die über folgende Tagesordnung entscheiden sollte:

1. Bericht über den letzten Buchdruckertag.
2. Ausschussantrag: Auflösung des Pressburger Vereines und Beitritt zum ungarischen Landesvereine.

An die Sekzionen gingen die nötigen Instruktionen und Stimmzettel zur Urabstimmung ab, selbe wurden auch bereits eingesendet und ergaben ein sehr ungünstiges Resultat für den Anschlussantrag, und zwar so, dass zur Aufbringung der statutenmässigen dreiviertel Majorität in der Zentrale 69 Mitglieder für den Anschluss stimmen müssten und leider daselbst nur 45 Mitglieder existierten und somit der Ausschussantrag bis auf weiteres zurückgestellt werden musste.

Die am 15. März 1890 tagende Generalversammlung für das Vereinsjahr 1889 war nur von 22 Mitgliedern besucht, was auf die Kollegialität und das Vereinsinteresse der Pressburger Buchdrucker kein gutes Licht wirft. Die Berichte wurden zur Kenntnis genommen. Die Neuwahl ergab die Akklamazion des alten Ausschusses mit einigen Aenderungen; als neu wurde in denselben Michael Hampel gewählt.

An den Ausschuss ist im Monat April von Budapest ein Schreiben eingelangt, in welchem angezeigt wird, dass mit 1. Juli 1890 von Seite des Landesvereines die Gegenseitigkeit aufgehoben wird, worauf an den Landesverein das Ersuchen gestellt wurde, diesen Beschluss rückgängig zu machen, da der Pressburger Verein stets seinen Verpflichtungen nachgekommen.

Ferner berichtet der Vorstand, dass der frühere Buchdruckereibesitzer Alois Schreiber* in seinem Testamente die

* Buchdruckereibesitzer Alois Schreiber verstarb am 8. März 1890.

Pressburger Buchdruckergehilfen mit einem Legate von 2072 Gulden 19 Kreuzer bedachte.*

Am Klagenfurter Buchdruckertag, auf welchem der Pressburger Verein nicht vertreten war, wurde der Beschluss gefasst, den Pressburger Verein zum Anschluss an den Landesverein zu zwingen. Es wurde in dieser Angelegenheit schon zweimal nach Budapest geschrieben, aber es erfolgte keine Antwort. Der Vorstand ist der Meinung, den Verein bis zum Jahreschlusse aufrechtzuerhalten und dann dem Landesvereine beizutreten. Dieser Ansicht sind auch mehrere Ausschussmitglieder, nur glaubt Ferdinand Dirmeier, es wäre nötig, in kürzester Zeit eine Versammlung abzuhalten mit der Tagesordnung: Beitritt zum ungarischen Landesvereine.

Am 1. Juli 1890 wurde von Seite des Landesvereines die Gegenseitigkeit gegenüber dem Pressburger Vereine aufgehoben, doch der Pressburger Verein zahlte an sämtliche Reisende, ohne Ausnahme der Vereinsangehörigkeit, Viatikum, was die Schärfe dem Streiche, den die Budapester gegen Pressburg zu führen versuchten, etwas benahm. Waren bis jetzt nur die ungarischen Kollegen in den Anschlussangelegenheiten verwickelt, nun kamen auch die Oesterreicher. Ein Schreiben der österreichischen Buchdruckertags-Kommission verlangt die Auflösung des Pressburger Vereines mittelst Urabstimmung und die Einsendung der Namensliste derjenigen Mitglieder, welche in der Minorität blieben. Die Kommission wurde verständigt, dass die Auflösung bereits beschlossen ist. Bis zum 27. Juli 1890 waren 25 Mitglieder aus dem Vereine ausgetreten und dem Landesverein beigetreten.

Mit 1. Juli 1890 hat der heutige Pressburger Vereinsarzt Dr. Aladár Zsigárdy seine Tätigkeit als solcher begonnen.

In der am 28. November 1890 abgehaltenen Versammlung wurde mittelst Urabstimmung die Auflösung des Vereines und der Beitritt desselben zum Landesverein beschlossen.

* Die Zinsen dieses Vermächtnisses werden im Sinne des Testators nur für unterstützungsbedürftige, in Pressburg konditionierende Kollegen verwendet und das Kapital seit 1903 von einem selbständigen Komite verwaltet.

Für den Antrag war die Zentrale einstimmig, in den Sektionen stimmten 9 Mitglieder für und 5 Mitglieder gegen den Anschluss.

Beschlossen wurde mit 1. Januar 1891 zum Landesverein überzutreten. Laut Abmachung hätte die Pressburger Filiale nur jährlich einmal mit der Zentrale Budapest abzurechnen und das Reisegeld 80 Kreuzer pro Tag zu betragen. Der Beschluss des Landesvereines auf Aufhebung der Gegenseitigkeit wurde rückgängig gemacht.

Somit war der Anschluss an den Landesverein ausgesprochen und das Ministerium wurde um Auflösung des Vereines und um die Bewilligung des Anschlusses an den Landesverein angesucht.

Nun glaubte man sowohl in Budapest als auch in Pressburg die Sache als erledigt, doch man gab sich einer gewaltigen Täuschung hin. In Budapest war abermals eine grosse Zwistigkeit unter den Kollegen ausgebrochen und mit Abscheu muss man an diese traurige Zeit zurückdenken, wo der Geist der Kollegen soweit gesunken, dass sie sich zu verleumderischen Denunziationen hergaben. Darvas, dein Name und der deiner Helfershelfer, wird in der Geschichte der ungarischen Buchdrucker einen ewigen Schandfleck bilden!

In der Ausschusssitzung vom 14. Jänner 1891 berichtet Vorstand Karl Dirmeier, dass der verstorbene Buchdruckereibesitzer und langjährige Kassendepositeur Herr Karl Friedrich Wigand* zu demselben Zwecke, wie weil. Alois Schreiber, den Pressburger Buchdruckergehilfen 1000 Gulden testierte.**

Die Generalversammlung für das Vereinsjahr 1890 fand am 28. Feber 1891 statt. Der Vorstand führt in seinem Jahresberichte als wichtige Tatsache an, dass der Verein sich nach seinem 12-jährigen Bestande zu Gunsten des Landesvereines auflöst und Buchdruckereibesitzer Herr Emil Stromszky mit

* Karl Friedrich Wigand wurde am 8. April 1817 zu Pressburg geboren. Im Jahre 1848 wurde Wigand, der damalige Eigentümer der „Pressburger Zeitung“, wegen politischen Verbrechen, begangen durch die Presse verhaftet. Am 2. Dezember 1890 verstarb derselbe allgemein betrauert.

** Dieser Betrag wird mit dem testierten Kapital nach weil. Alois Schreiber unter dem Titel „Schreiber-Wigand-Stiftung“ verwaltet.

einem Betrage von 25 Gulden in die Reihe der Gründungsmitglieder eingetreten ist. Der Kassier Ferdinand Dirmeier bringt in kurzen Umrissen zur Kenntnis, dass der Verein vor 12 Jahren mit einem Stammkapital von 1755 Gulden 88 kr. gegründet wurde und seit seinem Bestande 40,068 Gulden 62 Kreuzer Einnahmen und 21,828 Gulden 49 Kreuzer Ausgaben hatte. Vor der Neuwahl erklärte Vorstand Karl Dirmeier, dass er eine Wiederwahl dankend ablehne und so wurde Josef Kalteis zum Vorstand gewählt, der übrige Ausschuss brachte keine grosse Aenderung. Zum Kassendepositeur wurde Herr Moritz Wigand akklamiert. In dieser Versammlung wurde auch der Antrag gestellt, die Generalversammlung des Landesvereines zu bestimmen, dass der Präses desselben ein Kollege sein soll. Mit der Einleitung dieses Antrages wurde Karl Dirmeier betraut. Dieser Antrag gelangte auch in der am 22. März 1891 abgehaltenen Generalversammlung zur Durchführung und wurde Kollege Paul Leitner zum Präsidenten des Landesvereines gewählt.

In der am 12. März tagenden Ausschusssitzung der Filiale Pressburg teilt Vorstand Kalteis mit, dass Herr Moritz Wigand die Wahl zum Kassendepositeur dankend abgelehnt habe. In der am 15. März abgehaltenen ausserordentlichen Generalversammlung wurde der Buchdruckereibesitzer Herr Karl Angermayer als Kassendepositeur akklamirt, was Herr Karl Angermayer, nach vorgehendem Ersuchen, auch annahm und welche Stelle derselbe bis zum heutigen Datum noch inne hat.

In der am 6. Juli abgehaltenen Versammlung wurde Ferdinand Dirmeier als Delegierter zum Temesvárer Buchdrucker-Kongress gewählt. Zu diesem Kongresse stellten die Pressburger zwei Anträge u. zw.: „Vereinfachung der Kassenmanipulation und Erhöhung des Viatikums von 40 auf 50 kr. täglich.“ Der Antrag auf Erhöhung des Viatikums, sowie der Antrag auf Vereinfachung der Kassenmanipulation wurden nach einigen Motivierungen akzeptiert. Am Schlusse des Kongresses wurde noch unser Delegierter wegen des Anschlusses interpelliert und gab derselbe folgende Erklärung ab: „Der Pressburger Verein hat bereits alles Nötige getan, auch wurde ein die Auflösung

betreffendes Generalversammlungs-Protokoll dem Pressburger kön. Notar Georg v. Bartal zu dem Behufe übergeben, die noch nötigen Schritte zu unternehmen. Sobald die Sache in Ordnung gebracht ist, wird der Pressburger Verein sein Vermögen ebenso wie die übrigen Bezirke der Zentrale einsenden.“

Am 28. Feber 1892 wurde die Generalversammlung abgehalten, in welcher der Vorstand berichtet, dass die Sekzion Raab nun wieder nach Pressburg gehöre und dieselbe mit einem Defizit von 300 Gulden übernommen wurde.

Im Laufe dieses Jahres wurde die Anschlussangelegenheit einigemale urgiert, doch vergeblich. Auch wurden einige Versammlungen abgehalten, die aber auf die Entwicklung des Vereines keinen Einfluss übten.

Mittlerweile wurde durch die obenangeführte infame, lügnerische Denunziation der Landesverein als aufgelöst erklärt und ein Regierungsvertreter mit der Führung der Vereinsagenden betraut.

Die ordentliche Generalversammlung fand am 28. Feber 1893 statt. Aus dem Jahresberichte ist zu entnehmen, dass der Verein Ende 1892 155 Mitglieder zählte und über ein Gesamtvermögen von 18.074 Gulden 42 kr. verfügt. Vor Uebergang zur Neuwahl erklärt Kassier Ferdinand Dirmeier seine bisher bekleidete Stelle unter keiner Bedingung mehr anzunehmen und wurde an seiner Stelle Michael Hampel zum Kassier gewählt. Die übrigen Mandate blieben gleich besetzt. In dieser Versammlung wurde der Vorstand-Stellvertreter mit der Leitung der Fortbildungssektion betraut.

Von der Zentrale Budapest kam ein dringendes Schreiben mit dem Ersuchen, die Vereinsleitung möge ihr Gesuch um Auflösung des Pressburger Vereines vom Ministerium unerledigt zurückverlangen, da durch die Auflösung des Landesvereines der „Verein der Buchdrucker und Schriftgiesser Pressburgs“ die einzige Stütze der Buchdrucker Ungarns ist und im strengsten Falle die Zufluchtstätte der Buchdrucker werden könnte. Doch wurde dieses Ersuchen illusorisch, da mittlerweile vom Ministerium des Innern folgender Bescheid an die Pressburger Vereinsleitung gelangte:

Zahl 7006/V—VO.

Kön. ung. Ministerium des Innern.

An das Munizipium der kön. Freistadt Pressburg!

Mit Hinsicht darauf, dass der „Verein der Buchdrucker und Schriftgiesser Ungarns“ aufgelöst wurde, indem derselbe seinen statutenmässigen Wirkungskreis überschritten und für die Vereinsmitglieder eine gefährliche Tätigkeit entfaltete, wird der von der Generalversammlung des „Pressburger Buchdrucker- und Schriftgiesser-Vereines“ gefasste Beschluss behufs Auflösung dieses Vereines, um sich dann dem „Vereine der Buchdrucker und Schriftgiesser Ungarns“ anzuschliessen, durch diese dazwischen gekommenen Ursachen gegenstandslos und undurchführbar.

Berufend auf den Magistrats-Beschluss vom 20 Jänner l. J., Zahl 16847 verständige ich das Munizipium Pressburgs hiervon und übermittle anschliessend die Beilagen zum weiteren entsprechenden Verfahren.

Budapest, am 29. April 1893.

In Vollmacht des Ministers:
Unterschrift unleserlich,
Ministerialrat.

Zahl 10337/L. 2482/893.

Vom Magistrate der kön. Freistadt Pressburg.

Nach Kenntnissnahme dieses ministeriellen Beschlusses ist derselbe zu gleichem Zwecke dem „Pressburger Buchdrucker- und Schriftgiesser-Vereine“ zu Händen dessen Vorstandes, Herrn Josef Kalteis zu übermitteln.

Pressburg, am 6. Mai 1893.

Kumlik,
Mag.-Notär.

In der ordentlichen Generalversammlung vom Jahre 1893, welche am 25. Feber 1894 stattfand, nahm, ausser den Delegierten der Sekzionen Oedenburg, Steinamanger und Raab, noch Kollege Karl Lipp aus Budapest teil. Der Budapester Delegierte sagt, dass die Angelegenheit des Landesvereines binnen kurzer Zeit geordnet sein wird. Nachdem man aber den Ausführungen des Redners kein Vertrauen schenkte, wurde beschlossen, ein Statutenrevisions-Komitée einzusetzen und wurden in dasselbe folgende Kollegen entsendet: Karl und Ferdinand Dirmeier, Josef Rohrbeck, H. Kohn (Kalmár), A. Schillinger, Michael Hampel und Josef Schweitzer. Bei der Neuwahl wurde Josef Schweitzer zum Vorstand gewählt.

In der ausserordentlichen Generalversammlung vom 8. April 1894 wurde die Erhöhung des Vereinsbeitrages von 40 auf 50 kr.

beschlossen; auch wurde die Witwen-Unterstützung von 75 auf 250 Gulden, sowie die Kondizionslosen-Unterstützung auf 5, resp. 7 Gulden erhöht.

Am Buchdruckertage in Brünn war der Pressburger Verein durch Kollegen Heinrich Kohn (Kalmár) vertreten.

Am 1. Juli 1894 wurden in einer Versammlung die revidierten Statuten unterbreitet und beschlossen, dieselben beim Ministerium sofort einzureichen. Die Statuten kamen im Jänner 1895 vom Ministerium mit dem Bemerken zurück, dass denselben auch ein Ausweis über die Vereinsgebahrung beigelegt werden muss. Das Verlangte wurde beigelegt und die Statuten nochmals eingereicht.

Die ordentliche Generalversammlung des abgelaufenen Vereinsjahres fand am 10. März 1895 statt und brachte den Antrag auf Anlegung des Vereinsvermögens in einer Realität (Haus). Zu diesem Behufe wurde ein Sechserkomité, bestehend aus den Kollegen: Josef Schweitzer, Rudolf Marinczel, Michael Hampel, Josef Zindl, Karl Dirmeier und Viktor Preisak entsendet.

Als Delegierter zum Budapester Buchdrucker-Kongress wurde Michael Hampel gewählt.

In der am 25. April 1895 abgehaltenen Ausschusssitzung berichtet Karl Dirmeier im Namen des Baukomités über die Tätigkeit desselben. Man musste aus verschiedenen Gründen von der Idee eines Hausankaufes abstehen und so ist es gelungen nach vielem Suchen in der Donaugasse einen billigen, den Ansprüchen genügenden Bauplatz zu finden. Der Ausschuss beauftragte hierauf die Kollegen Karl Dirmeier und Michael Hampel, sich mit dem Baumeister Gratzl in Verbindung zu setzen, um Näheres zu erfahren.

In der am 26. Juli 1895 abgehaltenen Ausschusssitzung liegt bereits der vollständige Plan des Vereinshauses, sowie der Bericht des Baukomités vor; derselbe lautet:

Geehrte Mitglieder!

Unsere Jahres-Generalversammlung entsendete ein Komité mit der Bestimmung, es möge eruieren, ob die Anlegung des Vereinsvermögens in einer Realität vorteilhafter als Sparkassa-Deponierung sei? Die weitgehende Bedeutung, sowie eminente Wichtigkeit dieses

Beschlusses veranlasste nun den gefertigten Ausschuss, die geehrten Mitglieder von dem Berichte des Komitès noch vor der Entscheidung — zum Zwecke genaueren Studiums — in Kenntniss zu setzen. Das Komité entschloss sich unter Berücksichtigung aller Umstände zum Hausbau und motiviert diesen Beschluss in erster Linie durch den günstigen Bauplatz, zweitens der Billigkeit desselben und drittens der dadurch bedingten sicheren Rentabilität wegen. Plan und Kosten-voranschlag für dieses zu erbauende Haus lieferte die Firma Kittler & Gratzl.

I. Topographische Beschreibung.

Zweistockhohes Eckhaus, Hauptfront in der Donaugasse mit 38 Meter Länge, 13 Meter in der Praygasse. Im Hause sind 23 Wohnungen, u. zw. 14 mit je einem Zimmer, Küche, Speise, Holzlage und Boden. Sämtliche Wohnungen sind auf die Gasse mit Morgensonne. Die Zimmer sind je 3 Meter 30 Zentimeter hoch und je mit einem Doppelfenster versehen. Die ebenerdigen Fenster sind vom Strassen-Niveau $1\frac{1}{2}$ Meter hoch. Sämtliche Küchen sind betoniert, Wasserleitung in jedem Stockwerke und englische Abortc. Das Haus hat flaches Dach mit Holzzementdeckung. Die Höhe des Bodens ist auf der Gassenseite 2 Meter, gegen den Hof zu 1 Meter 80 Zentimeter hoch. Der Hof ist gross und mit Obstbäumen bepflanzt, eine Seite desselben kann als Baugrund verkauft werden. Die Gasse selbst hat ein neues Asphalt- und Keramikpflaster und wird in kurzer Zeit eine Hauptverkehrsstrasse Pressburgs bilden.

II. Rentabilität.

Die Kosten des Hauses betragen, alles in allem, d. h. bis zur Schlüssel-Uebernahme, 38,000 Gulden. Vermögen besitzt unser Verein 20,000 Gulden und 3000 Gulden als spezielles Stiftungseigentum der Pressburger Kollegen; es müsste demnach ein Amortisationsdarlehen von 15,000 Gulden aufgenommen werden, was wir — wie die nun folgende Berechnung beweist — mit ruhigem Gewissen tun können.

Zinsertragnis 2685 Gulden, u. zw. wurden die Wohnungen mit einem Zimmer zu 85 und 90 Gulden, die mit zwei Zimmern zu 150, 160 und 170 Gulden Zins angenommen. Regie des Hauses 483 Gulden, Amortisationsquote zu $5\frac{1}{4}\%$ und 1% Rückzahlung = 937 Gulden 50 kr., d. i. Gesamtregie zu 1420 Gulden 50 kr. Es verbliebe sonach ein reines Zinsertragnis von 1264 Gulden 50 kr., was um 334 Gulden 50 kr. mehr wäre als unser jetziges Perzentertragnis, welches zu 4% samt Zinseszinsen (Kapital 23,000 Gulden, inklusive der Stiftung nach weil. Schreiber und Wigand, von 3000 Gulden) bloss 929 Gulden 80 kr. ausmacht. Nebstbei erwirtschaftet der Verein im Verlaufe von 34 Jahren das Amortisationsdarlehen von 15,000 Gulden.

Das nun in Kurzem aus dem Berichte des Komitès gegebene zeigt zur Genüge, dass der Verein nur gewinnen kann und in folge dessen betrachtet der Ausschuss den Antrag desselben als den eigenen. Nicht unerwähnt mag noch sein, dass durch den Mangel an kleinen Wohnungen in Pressburg ein Leerstehen des Hauses vorgebeugt, ferner dass man in den Sparkassen die Reduzierung des Perzentsatzes beabsichtigt und schliesslich, dass der Plan samt Kosten-voranschlag im Vereinslokale zur allgemeinen Einsicht aufliegt.

Ausserdem besteht noch die Absicht unter Zuhilfenahme der hiesigen Tagespresse von der Stadtgemeinde als besondere Be-

günstigung Maut- und Akzisenfreiheit für Bausand und Ziegel zu verlangen, was einem Ersparnis von zirka 600 Gulden gleichkommt; bei der Finanzdirektion hingegen um Nachsicht des Stempels der Grundübertragung, was ebenfalls 160 Gulden bedeutet.

Dieser Bericht wurde in ungarischer und deutscher Sprache an sämtliche Mitglieder versendet und für den 11. August 1895 in Karl Häckels Restaurationsgarten (Stefaniestrasse 7) eine ausserordentliche Generalversammlung einberufen, in welcher der Hausbau endgiltig beschlossen wurde. Von den Sektionen waren Ung.-Altenburg und Malaczka persönlich vertreten. Der Plan, sowie die Zeichnung des Hauses, nebst einer genauen Berechnung lagen der Versammlung vor und auf Grund dieser wurde der Hausbau einstimmig akzeptiert. Dieser Vorgang war gewiss einer der wichtigsten Schritte, welche unser Verein seit seiner Gründung unternommen, denn durch den Bau des Vereinshauses gründete sich der Verein ein eigenes Heim. Zwar war in dem vorliegenden Plane auf ein Vereinslokal nicht gerechnet worden, doch gelang es durch den unermüdlichen Fleiss des Baukomités und jedes einzelnen Mitgliedes desselben Ersparungen zu machen, von welchen der ebenerdige Teil des Hauses, in dem sich das Vereinslokal befindet, errichtet wurde.

Der ordentlichen Generalversammlung vom 15. März 1896 lag ausser den gewöhnlichen Vereinsangelegenheiten ein kurzer Bericht des Hausbaukomités vor, aus welchem zu entnehmen ist, dass das Haus mit 1. August 1896 vollkommen fertig zum Beziehen hergestellt sein wird und legt ausser diesem noch den Plan des Traktes für das Vereinslokal vor und erklärt, dass sich die Kosten auf zirka 1700 Gulden belaufen werden, diese aber den Verein nicht belasten, da durch die Ersparnisse beim Hausbau es ermöglicht wird, diesen Bau noch auszuführen, ohne die veranschlagte Summe zu überschreiten. Der Bericht wurde zur Kenntnis genommen und das Vereinslokal zu bauen beschlossen.

Am 26. Juli 1896 fand die feierliche Uebernahme des Vereinshauses statt und wurde aus diesem Anlasse am selben Tage um 11 Uhr Vormittags im neuerbauten Vereinslokale eine Fest-Generalversammlung abgehalten, zu welcher sich ausser

den Pressburger Kollegen und den Vertretern der Sektionen Oedenburg und Ung.-Altenburg, sowie des niederösterreichischen Vereines, die Prinzipale Karl Angermayer, Adolf Alkalay und Emil Stromszky, Baumeister Kittler und viele an dem Bau beteiligte Geschäftsleute teilnahmen.

Die Versammlung wurde mit einem ungarischen Chore vom Gesangsvereine „Typographenbund“ eingeleitet und hierauf folgte der Bericht des Baukomités, aus welchem in Kürze zu entnehmen ist: „Die Generalversammlung vom 10. März 1895 beschloss den Bau oder eventuell Ankauf eines Hauses. Nach reiflicher Ueberlegung schlug das in der damaligen Versammlung gewählte Komité den Bau eines Hauses vor und so wurde denn vom Bauholzhändler Franz Hubert* eine Grundfläche im Ausmasse von 240 □-Klafter um den Kostenpreis von 3600 Gulden erworben.

Am 11. August 1895 wurde in einer ausserordentlichen Generalversammlung der Bau des Hauses nach den Plänen der Baufirma Kittler & Gratzl beschlossen und am 3. September unterzeichnete das Komité den Kontrakt mit dem Baumeister. Am 6. September wurde mit dem Bau des Hauses begonnen und schon am 6. Oktober fand die feierliche Grundsteinlegung statt. Nach Verlesung des Hausbau-Protokolles hielt Vorstand Josef Schweitzer eine der Feier würdige Ansprache.

In die Urne wurden das Verzeichnis der Vereinsmitglieder, der Buchdrucker-Lohntarif von 1895, die Vereinsstatuten, das Hausbau-Protokoll, je eine Nummer der in Pressburg erscheinenden Tagesblätter, die Fachblätter: „Typographia“, „Vorwärts“ und „Buchdrucker-Zeitung“, eine Nummer der „Népszava“, je ein Stück der gangbaren Silber-, Nickel- und Bronzemünzen hinterlegt, worauf die Urne verschlossen wurde. Die Urne wurde sodann in die zu diesem Zwecke hergerichtete Nische gebracht und mit blumengeschmückten Werkzeugen vermauert. Den Reigen der Hammerschläge begann Vorstand Schweitzer mit den Worten: „Der Allmächtige möge dieses Haus beschützen und vor allen Gefahren bewahren!“

* Ist infolge seiner Verdienste, die er sich im Verlaufe der Jahre um den Verein erworben, seit 1900 Ehrenmitglied des Vereines.

Der Bau stieg rasch in die Höhe, so dass am 18. November 1895 das Gleichenfest stattfand. Dasselbe wurde feierlich begangen und erhielt jeder daran beschäftigte Arbeiter den doppelten Taglohn ausbezahlt. Dem Bauleiter Karl Wiedl wurde ein Goldring als Geschenk überreicht.

Mit Eintritt der kalten Winterszeit wurde die Arbeit auf das Notwendigste reduziert und dieselbe bereits am 10. Feber 1896 mit voller Kraft wieder aufgenommen.

Schon anfangs April war die erste Wohnung und in weiteren acht Tagen waren sämtliche Wohnungen vermietet.

Die Stadtgemeinde Pressburg unterstützte das Unternehmen damit, dass sie für den Bau die Ziegelakzise und Mautfreiheit zusprach, wodurch die Summe von 357 Gulden erspart wurde.“

Der Bericht des Baukomités klingt mit folgenden Worten aus: „Und somit, geehrter Herr Vorstand, übergeben wir Ihnen das Haus mit dem Wunsche, der Verein möge in diesem Hause noch weiter seine segensreiche Tätigkeit vollführen; er soll dem Kranken eine Linderung, dem Arbeitslosen Unterstützung, dem Reisenden eine Wegzehrung, dem Buchdrucker eine Stütze im Alter und den Witwen und Waisen ein Hort der Zuflucht sein!

Glückauf! im neuen Hause!“

Nach Beendigung des Berichtes hielt Vorstand Schweitzer eine kurze, aber sehr gediegene Fest-Rede und hierauf sang der „Typographenbund“ den Chor „Heil Gutenberg“, worauf die Festversammlung ihr Ende erreichte und nachmittags wurde diese denkwürdige Feier mit einem gemütlichen Kommers, welcher im Hofe des Vereinshauses stattfand, geschlossen.

Wer das Vereinsleben der früheren Jahre kennt, wird gewiss das Vereinshaus mit Freuden begrüsst haben. Nicht nur in der wirtschaftlichen Beziehung des Vereines ist es ein guter Gedanke gewesen, sondern auch in organisatorischer Hinsicht trägt es gute Früchte. Früher mussten alle Vereinsagenden teils in Gasthäusern, teils in Privatlokalen erledigt werden, heute steht das eigene Vereinslokal zur Verfügung, ungehindert kann es als solches benützt werden und dadurch ist es möglich, die Zusammengehörigkeit, das kollegiale Gefühl nicht nur zu erwecken, sondern auch tatsächlich zu pflegen.

Am 13. September 1896 wurde der Vorstand Schweitzer zum Hausadministrator akklamiert.

Das Vereinslokal wurde in der am 4. April 1897 abgehaltenen ordentlichen Generalversammlung der Fortbildungssektion übertragen. Dem Baukomité, bestehend aus den Kollegen: Josef Schweitzer, Michael Hampel, Rudolf Marinczel, Karl Dirmeier und Josef Zindl, wurde der Dank votiert und hierauf die Neuwahl des Ausschusses vorgenommen, die aber keine neuen Männer an die Spitze des Vereines stellte.

Am 20. Juli 1897 war der Budapester Kollege Bauer bei einer ausserordentlichen Generalversammlung anwesend. Derselbe berichtet, dass einige Sektionen des Pressburger Vereines sich über Nachlässigkeiten des Pressburger Vereinskassiers beklagen. Kassier Hampel rechtfertigt sich zur Zufriedenheit der Versammlung und beweist, dass die ganze Sache gewiss nur auf Animosität gegen seine Person beruht. Hierauf stellt Bauer den Antrag in Raab, Steinamanger und Neutra Zahlstellen zu errichten; diesem Antrage stattzugeben wurde vorläufig nicht für notwendig befunden. Zum Debrecziner Buchdruckerkongress wurden die Kollegen Karl Dirmeier und Michael Hampel delegiert.

In der am 21. November 1897 tagenden ausserordentlichen Generalversammlung war aus Budapest Kollege Zaka anwesend. In dieser Versammlung wurde ein gar wichtiger Gegenstand geregelt, es ist das Viatikum. Bis zu diesem Tage war es Usus, dass der Pressburger Verein auch für die Touren, die auf dem Landesvereinsgebiet gemacht wurden, die Reiseunterstützung bezahlte; nun wurde aber ein Modus geschaffen, wonach dieser für den Pressburger Verein gewiss schädigende Uebelstand behoben wurde. Das Viatikum, welches in Raab für die Strecke Budapest—Raab, Gran—Raab, Gross-Kanizsa—Raab, Stuhlweissenburg—Raab und Veszprém—Raab ausbezahlt wird, ist vom Landesverein zu zahlen und zwar so, dass der Pressburger Verein die ausbezahlten Legitimazionen vierteljährlich nach Budapest zur Begleichung einsendet. Die Grenze ist Pressburg und entfallen daher die im Tourenverzeichnisse befindlichen Grenztage Marchegg und Bruck a. d. Laitha. Damit aber die Reisenden nicht verkürzt werden, — die Dauer hat nämlich auf

österreichischem Gebiete 60 Kilometer bis zur Grenze — wurde der österreichische Verband ersucht, diese Angelegenheit zu sanieren. Ferner errichtet der Verein in Steinamanger und Neutra Zahlstellen. Da sich die persönlichen Anfeindungen gegen den Kassier Michael Hampel nicht nur wiederholen, sondern immer allgemeiner werden, sieht er sich veranlasst, seine Stelle niederzulegen und wurde Kollege Stefan Korunka als Kassier gewählt.

Oedenburg entsendete zu der am 17. April 1898 tagenden Jahresversammlung zwei Delegierte, die Kollegen Bereiter und Kremsner. Nach dem Bericht des Vorstandes ergreift der gewesene Kassier Michael Hampel das Wort und berichtet, dass das abgelaufene Vereinsjahr eines der schlechtesten war, das bisher aufzuweisen; wäre nicht eine Spende vom arrangierten Ball von 120 Gulden gewesen, so hätte die Bilanz mit einem Defizit geschlossen werden müssen. Vom 1. Juli 1898 ab beträgt der Vereinsbeitrag 60 kr.

Zum III. österreichischen Verbandstage in Graz wurde am 2. August 1898 Kollege Korunka entsendet. Nachdem schon früher in den Fachblättern die Anschlussangelegenheit des Pressburger Vereines an den Landesverein wieder frisch aufgetischt wurde, kam dieselbe auch am Grazer Verbandstag aufs Tapet. Von Seite des Landesvereinsvertreters Ladislaus Novitzky wurde verlangt, mit Pressburg keinen Gegenseitigkeitsvertrag mehr abzuschliessen und wenn ja einer abgeschlossen werde, so nur provisorisch, da die Landesvereinsangelegenheit hoffentlich in 6 bis 8 Wochen geregelt sein werde. Tatsächlich wurde auch mit Pressburg nur ein provisorischer Gegenseitigkeitsvertrag geschlossen, welcher am 23. Oktober 1898 vom Vorstand des Pressburger Vereines Josef Schweitzer unterzeichnet wurde. Worauf Schweitzer seine Funkzion als Vorstand wie auch als Hausadministrator niederlegte. Da Schweitzer ein eifriges Vereinsmitglied und aufopferungswürdiger Funkzionär war, wurde ihm für sein Wirken der Dank ausgesprochen. An seiner Stelle leitete Michael Hampel, der in einer früheren Versammlung zum Vorstandstellvertreter gewählt wurde, den Verein, bis zu der am 13. November 1898 abgehaltenen Versammlung, in welcher derselbe zum Vorstand und Kollege Samuel Löwy

zum Hausadministrator gewählt wurden. Vorstandstellvertreter wurde Gustav Moczkovcsák.

Die ordentliche Generalversammlung vom 19. März 1899 bringt uns nichts neues und auch die Neuwahl des Ausschusses brachte keine Aenderung.

Der Sekretär des internationalen Buchdruckersekretariats, Kollege weiland Siebenmann und in dessen Begleitung der Budapester Delegierte Kollege Grünfeld, erschienen am 10. September 1899 in der Versammlung unseres Vereines. In dieser Versammlung kam abermals die Anschlussfrage, und zwar in sehr dringender Weise auf die Tagesordnung, nachdem Kollege Grünfeld durchaus wollte, dass eine demnächst stattfindende Versammlung sich dahin aussprechen solle: der Pressburger Verein schliesst sich bei der ordentlichen Generalversammlung 1900 dem Landesvereine an. In dieser Versammlung wurden auch einige Punkte der Statuten nach dem Landesvereinsstatute modifiziert.

Der Kassenbericht der am 22. April 1900 abgehaltenen ordentlichen Generalversammlung weist ein Gesamtvereinsvermögen von 23,101 Gulden und 17 kr. auf. Die Neuwahl des Ausschusses ergab folgendes Resultat: Vorstand: Michael Hampel; Vizevorstand: Karl Philipp Kowarik; Kassier: Stefan Korunka; Hausadministrator: Samuel Löwy; Ausschussmitglieder: Anton Hampel, Paul Hargas, August Lerchner, Viktor Mayer, Josef Novak, Josef Schmidt, Josef Schweitzer; Ersatzmitglieder: Otto Beranek, Josef Görig, Karl Ruttner.

Auf die Anfrage des Delegierten Berczeller in Angelegenheit der Auflösung der Fortbildungskassa und Gründung eines Fachvereines, beschliesst die Versammlung, den Verein auf seiner heutigen Basis zu belassen, bis nicht der Landesverein sein genehmigtes Statut in Händen hat. Ferner wurde beschlossen, die Vereinsrechnung von nun an in Kronenwährung zu führen.

Die 500-jährige Geburtsfeier unseres Altmeisters Johannes Gutenberg wurde feierlichst begangen. Am 23. Juni 1900 fand aus diesem Anlasse eine Festgeneralversammlung statt, welcher sämtliche Prinzipale beiwohnten. Am 24. Juni, nachmittags, wurde bei äusserst günstiger Witterung im

Etablissement „Albrechtsgarten“ die „Johannes-Feier“ abgehalten, welcher 1400 Personen, darunter viele Honorazioren, beiwohnten. Das Reinerträgnis lieferte für die Invaliden 600 Kronen. 40 Kronen wurden der Wohltätigkeitskassa, 40 Kronen der

MICHAEL HAMPEL

Schreiber-Wigand-Stiftung und 120 Kronen einem Separatfond zugeführt.

In der am 13. Jänner 1901 tagenden Ausschusssitzung wird die Todesnachricht des internationalen Buchdruckersekretärs Friedrich Siebenmann mit Bedauern zur Kenntnis ge-

nommen und beschlossen, die Verdienste des Verewigten protokollarisch den Nachkommen zu überliefern.

Am 21. Jänner 1901 verstarb der gewesene Vorstand des Vereines Josef Schweitzer im Alter von 49 Jahren. Zum Zeichen der allgemeinen Wertschätzung, der sich Kollege Schweitzer erfreute, wurde derselbe im Vereinslokale aufgebahrt. An seinem Leichenbegängnisse beteiligten sich sämtliche Kollegen Pressburgs.

Der Hausadministrator berichtet in der am 25. März 1901 abgehaltenen ordentlichen Generalversammlung, dass die Schätzung des Vereinshauses endlich durchgeführt wurde und einen Wert von 95,400 Kronen repräsentiert. Ferner wurde beantragt, die zum Hausbau von der Schreiber-Wigand-Stiftung entliehenen 6000 Kronen sukzessive zurückzuzahlen, welcher Antrag auch zum Beschluss erhoben wurde. Kollege Lipp aus Budapest war bei dieser Versammlung ebenfalls anwesend und stellte den Antrag, es mögen behufs Besprechung der Anschlussmodalitäten zwei Funkzionäre nach Budapest entsendet werden. Da die Angelegenheit noch nicht spruchreif, wurde beschlossen abzuwarten. Jedoch wurde schon in der am 14. April 1901 abgehaltenen Ausschusssitzung behufs Informazion die Bereisung unseres Vereinsgebietes beschlossen, welcher Beschluss auch zur Ausführung kam und interessante Daten lieferte.

Am 12. Mai 1901 langte von Budapest ein Schreiben ein, in welchem bekanntgegeben wurde, dass die Statuten des Landesvereines bereits genehmigt sind. Es wurde ein Fünfer-Komite behufs Ausarbeitung einer Statistik und Zusammenstellung der Anschlussmodalitäten gewählt, ferner der Vorstand und Vizevorstand beauftragt, einen Bericht über die unternommenen Informationsreisen in die Sekzionen auszuarbeiten und einer demnächst stattfindenden Versammlung vorzulegen.

Die „Johannis-Feier“ lieferte abermals 200 Kronen Reinertragnis in die Invalidenkassa.

Bei Besprechung des Anschlusses in der am 14. Juli 1901 abgehaltenen Ausschusssitzung wurde folgender Beschluss gefasst:

1. Das Vereinsvermögen, d. i. das Haus geht in das Eigentum des Landesvereines über mit allen Lasten (Amortisa-

zions-Schuld), jedoch darf das Haus nicht verkauft werden, insolange nicht das Erträgnis unter den landesüblichen Zinsfuss heruntersinkt.

2. Das im Hause befindliche Vereinslokal ist den Pressburger Vereinsmitgliedern jederzeit kostenlos zu überlassen.

3. Die Mitglieder werden mit allen vom Pressburger Verein ihnen gewährleisteten Benefizien aufgenommen.

4. Der Uebertritt würde durch Auflösung des Pressburger Vereines geschehen. Wenn auch der Verein mit 1. Jänner 1902 ministeriell sich nicht anschliessen kann, so werden doch mit 31. Dezember 1901 die Bücher des Pressburger Vereines in Gegenwart von Delegierten des Landesvereines abgeschlossen und die Mitglieder mittelst Buch (als wenn sie abreisen würden) dem Landesverein übergeben und werden mit 1. Jänner 1902 die höheren Vereinsbeiträge eingehoben und die Unterstützungen laut Landesverein ausbezahlt.

5. Die definitive Neueinteilung der Sekzionen kann erst nach ministerieller Genehmigung erfolgen.

6. Der Beitritt zum Fachverein geschieht nur in dem Falle, wenn der Fachverein die bindende Zusage gibt, dass nur der als Mitglied aufgenommen wird, der Mitglied des Buchdrucker-Unterstützungs-Vereines ist. Der Verein müsste speziell den Pressburgern, da dieselben eine westungarische agitatorische Zentrale bilden wollen, den Titel geben: „Pozsonyi könyvnyomdászok szakegylete. Központ: Budapest“.

7. Das Nachtlager müsste unbedingt in Pressburg, Oedenburg und Raab entschädigt werden.

Diese sieben Punkte wurden in der am 1. August 1901 abgehaltenen Versammlung, die leider sehr schwach besucht war, angenommen und beschlossen, Delegierte nach Budapest zu entsenden, um diese Angelegenheit zu regeln. Es wurden Michael Hampel und Stefan Korunka aus Pressburg und Berzeller aus Oedenburg entsendet.

Am 28. August wurde der Beschluss gefasst, zum IV. österreichischen Verbandstage drei Delegierte zu entsenden mit der Weisung, einen neuen legalen Gegenseitigkeitsvertrag anzubahnen, da das Statut des Landesvereines nicht den Wünschen

der Pressburger Kollegen entspricht und der schon seit Jahren geforderte Punkt betreffend des Präsidenten noch immer nicht aus dem Statut entfernt ist. Delegiert wurden Michael Hampel, Karl Philipp Kowarik und Heinrich Kalmár. Der IV. Verbandstag hielt seine Beratungen vom 15. bis 17. September 1901 zu Wien. Es kam zwischen den Pressburgern und Budapester Delegierten zu einem heftigen Wortgefecht und zum Schlusse wurde der Gegenseitigkeitsvertrag mit Pressburg auf ein Jahr verlängert.

Die Delegierten erstatteten in der am 29. September 1901 abgehaltenen Versammlung ihren Bericht, worauf die stark besuchte Versammlung die Ausschussanträge verwirft und beschliesst, dass in Angelegenheit des Anschlusses an den Landesverein ins solange eine zuwartende Haltung zu beobachten ist, bis

1. die alte Forderung, dass der Präsident des Landesvereines ein Gehilfe sein muss;
2. dass der Verein wieder über eine Fortbildungs-Sektion verfüge, nicht durch die Statuten des Landesvereines sichergestellt ist.

Der Ausschuss wurde beauftragt:

1. Die Statuten einer Revision zu unterziehen.
2. Die Erhöhung des Beitrages in Erwägung zu ziehen.
3. In obiger Angelegenheit spätestens für Ende November eine ausserordentliche Generalversammlung einzuberufen, wozu auch von Seite der auswärtigen Vereinsmitglieder eine je grössere Anzahl eingeladen werden.

Die ausserordentliche Generalversammlung fand am 1. Dezember 1901 statt, bei welcher die Sektionen: Ung.-Altenburg, Raab, Steinamanger, Oedenburg, Tyrnau, Trencsin, Neutra, Turócz-Szt.-Márton durch Delegierte vertreten waren. Der Landesverein entsendete die Kollegen Julius Peidl und Karl Wagner. Die Versammlung war eine sehr stürmische und wurden die Anträge: „Der Präsident des Landesvereines soll ein Gehilfe sein“ und „Wiedererrichtung der Fortbildungs-Sektion im Schosse des Unterstützungsvereines“ mit einer Stimmenmehrheit von zwei Stimmen verworfen, worauf nach einem stürmischen Protest von Seite der Pressburger Kollegen, da die meisten

der Delegierten der Meinung waren, die Pressburger wollen gegen den Anschluss Stellung nehmen und keine Verständigung diesbezüglich erfolgte, die Versammlung aufgelöst wurde.

An die Vereinsleitung langten Rekurse von den Sektionen Turócz-Szt.-Márton, Tyrnau, Ung.-Altenburg und den Pressburger Kollegen ein, in welchen die Annullierung der am 1. Dezember erfolgten Abstimmung gefordert wurde. Um nicht eine unnütze Arbeit zu machen, da man bestimmt hoffen konnte, weder für, noch gegen den Antrag eine entscheidende Majorität zu erzielen, wurde beschlossen, zu der ordentlichen Generalversammlung, welche am 6. April 1902 abgehalten wurde, eine Urabstimmung über den Anschluss an den Landesverein vorzunehmen. Bei der Urabstimmung wurden 233 Stimmen abgegeben, eine Stimme wurde als ungültig erklärt. Für den Anschluss stimmten 132, gegen denselben 101. Von Seite der Oedenburger Delegierten Köhalmi und Gabriel wird der Antrag gestellt, die sofortige Einleitung der erforderlichen Schritte in Sachen des Anschlusses zu unternehmen, wozu auch ein Kollege aus Oedenburg beigezogen werden sollte, worauf der Vorsitzende folgende Anträge einbrachte: „1. Indem mittelst Urabstimmung der Anschluss angenommen erscheint, hat der Ausschuss den Beschluss binnen kürzester Zeit dem Ministerium mit der Bitte zu unterbreiten, denselben genehmigen zu wollen. 2. Spezielle Verhandlungen sind nicht notwendig, da die Verhandlungen, die die Delegierten des Pressburger Vereines im August vorigen Jahres gepflogen, massgebend für den Anschluss sind. 3. Der Pressburger Verein wird bis zu dem Tage, an welchem die ministerielle Genehmigung zum Anschluss herabgelangt, wie bisher weitergeführt.“ Diese drei Punkte wurden angenommen und dem Ausschusse zur Durchführung überwiesen. Der Vereinsbeitrag wurde von 1 Krone 40 Heller auf 1 Krone 60 Heller erhöht, um einen Ausgleich in den zu stark belasteten Kassen zu erzielen. Die Verteilung ist folgende: 50 Heller Krankenkassa; 30 Heller Invalidenkassa; 64 Heller Konditionslosenkassa und 16 Heller Fortbildungskassa.

Mit der Einreichung des Anschlussgesuches wurde der Rechtsanwalt Dr. Lövinger in Pressburg betraut.

Vom Jubiläums-Festreinertragnis des Gesangsvereines „Typographenbund“ wurden der Invaliden-Kassa 100 Kronen zugeführt.

Der Landesverein hatte, während der Pressburger Verein sein Gesuch beim Ministerium liegen hatte und vergeblich auf die Erledigung desselben wartete, eine Statutenmodifikation vorgenommen und hatte im Ministerium eine kleine Schwierigkeit zu überwinden, weshalb die Pressburger Vereinsleitung sich nicht entschliessen konnte, das eingereichte Gesuch zu urgieren, da man befürchten musste, dass das wohlhlöbliche Ministerium auch dem Pressburger Vereine Schwierigkeiten bereiten könnte, die aber erspart bleiben, wenn erst nach Genehmigung des Landesvereinsstatutes* urgirt werde.

Die Generalversammlung wurde für den 10. Mai 1903 einberufen. Vertreten waren die Sekzionen: Oedenburg durch die Kollegen Köhalmi und Laczai; Steinamanger durch Kollegen Rudolf Mauss; Raab durch die Kollegen Uzsalýi, Ligethi, Németh und Singer und Tyrnau durch Kollegen Eduard Fröhlich. Der umfangreiche Bericht des Vorsitzenden Michael Hampel wurde zur Kenntnis genommen. Der Bericht des Kassiers Korunka wurde vom Delegierten Köhalmi, sowie den Delegierten aus Raab und Steinamanger nicht zur Kenntnis genommen, weil angeblich in der Bilanz Fehler vorhanden. Nach längerer Debatte wurde eine Kommission zur Ueberprüfung gewählt und die Versammlung abgebrochen. In der am 24. Mai l. J. tagenden fortsetzungsweisen Versammlung wurde die Bilanz zur Kenntnis genommen und dem Kassier das Absolutorium erteilt. Bei der Neuwahl wurden als Vorstand: Michael Hampel; Vizevorstand: Carl Philipp Kowarik; Hausadministrator: Samuel Löwy; Kassier: Stefan Korunka wiedergewählt. In den Ausschuss wurden die Kollegen: Julius Hammerl, Johann Klimó**, Otto Beranek, Josef Schmidt, Karl Spengler, Theodor Bergmann, Josef Fischer und als Ersatz: Josef Kozsich und Anton Hruby entsendet. Als Revisoren wurden die Kollegen: Alexander Toma, Géza

* Wurde zu Beginn des Monats August 1903 sankzioniert

** Gestorben am 16. August 1903.

Mayer, Ludwig Grömmé und als Ersatz Josef Novák gewählt. In dieser Versammlung wurde auch eine Kommission zur Verwaltung der Schreiber-Wigand-Stiftung eingesetzt, dieselbe besteht aus den Kollegen: Kowarik, Mayer, Fleischhacker, Görig, Hruby und Beranek.

Am Schlusse bringt Kollege Kowarik den Antrag auf Anbringung einer Gedenktafel am Vereinshause ein. Die Inschrift derselben soll in ungarischer Sprache folgendermassen lauten: „Pozsonyi Könyvnyomdászok és Betűöntők Egylete. Építettett 1896.“ Worauf die Versammlung nach Erledigung mehrerer interner Angelegenheiten geschlossen wurde.

Mit dieser Versammlung hat der „Verein der Buchdrucker und Schriftgiesser Pressburgs“ das fünfundzwanzigste Jahr seines Bestandes begonnen. Was während dieses Zeitraumes im Rahmen des Vereines geschehen, ist hier in Kürze zusammengefasst, den Kollegen, sowie allen Jenen, welche an der Organisationsarbeit der Buchdrucker ein Interesse finden, zur gefälligen Erinnerung an die Vergangenheit, zur Erinnerung an ein grosses Stück Kulturarbeit der Buchdruckergehilfen.

Mit Ende des Jahres 1902 zählte der Verein 278 ordentliche und 7 Ehrenmitglieder.

Doch nicht „fünfundzwanzig Jahre“ der organisatorischen Arbeit der Buchdruckergehilfen Pressburgs haben wir in diesem Buche wiedergegeben, sondern die Tätigkeit derselben seit 35 Jahren. Seit dem Jahre 1868, wo mit sehr bescheidenen Mitteln die Organisation begonnen wurde, bis zum heutigen Tage haben wir dieselbe genau verfolgt und gefunden, dass alles, was bisher geschehen und geschaffen wurde, „aus eigener Kraft“, ohne wesentlicher Unterstützung von anderer Seite entstanden.

Was uns den Verein auch ausser den Unterstützungskassen wertvoll macht, das ist die Fortbildungssektion, welche während ihres 25-jährigen Bestandes 26,173 Kronen 75 Heller für Bildungszwecke verausgabte und ausserdem zur Förderung des kollegialen Gemeinsinnes bedeutende Opfer brachte und dadurch es ermöglichte, dass in den wirtschaftlichen Verhältnissen der Buchdrucker eine Besserung eingetreten.

Die Krankenkassa hatte während den fünfundzwanzig Jahren eine Ausgabe von 71,447 Kronen 80 Heller. Wie viel Schmerz wurde hiedurch gelindert? Wie viel Sorge dem Bedürftigen abgenommen?

Die Invaliden-, Witwen- und Waisen-Kassa, welche durch das Ableben des Kollegen Johann Prohaszka im Jahre 1889 die erste Unterstützung ausbezahlte, hat bis jetzt die Summe von 20,108 Kronen 65 Heller verausgabt. Am Unterstützungs-etat dieser Kasse stehen heute 4 Invalide und 5 Waisen.

Die Kondizionslosen- und Reiseunterstützungskasse bezahlte seit Beginn des Vereines die Summe von 65,831 Kronen 99 Heller an unterstützungsbedürftige Kollegen.

Alles in allem wurden seit dem Bestande des Vereines 182,801 Kronen 17 Heller an Hilfsbedürftige ausgefolgt. Eine Summe, die nur von Arbeitern aufgebracht wurde. Eine Summe, zu der keine andere Macht geholfen, sie aufzubringen. Aus uns selbst, aus eigener Kraft haben wir es zu Stande gebracht unseren Invaliden den Lebensabend kummerlos zu gestalten, den Kranken eine Linderung ihres Leidens zu ermöglichen, den Witwen Trost und Unterstützung zu gewähren, um nicht sofort die Schwere des Schicksals zu fühlen, und den Waisen eine Stütze zu sein, auf dass es möglich werde, aus denselben brauchbare Glieder der Gesellschaft zu schaffen; den Arbeitslosen vor Not und Elend zu bewahren und ihn der Verzweiflung zu entreissen; dem Reisenden eine Wegzehrung zu geben, um nicht ganz herabzusinken, sondern ihn auch fernerhin als nützliches Glied der menschlichen Gesellschaft zu erhalten und denselben vor allem Unbill und Ungerechtigkeiten zu schützen.

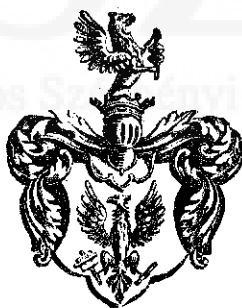
Das sind die Grundprinzipien, auf welchen unser Verein besteht und auch noch weiter bestehen wird. Auch dann noch, wenn der „Verein der Buchdrucker und Schriftgiesser Pressburgs“ als solcher aufgehört hat zu existieren und wir dem „Verein der Buchdrucker und Schriftgiesser Ungarns“ angehören werden, sind unsere Prinzipien dieselben; auch dann ist es unsere Pflicht, den Gemeinsinn zu fördern, sich beistehen in Not und Elend, auf dass es nicht zur Notwendigkeit werde, fremde Hilfe zu erflehen.

„Aus uns, durch uns und für uns!“ sei unsere Devise!

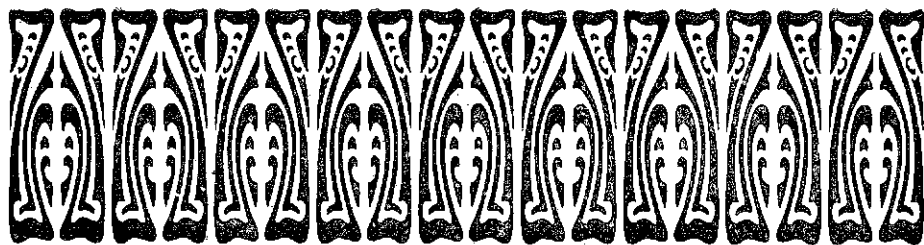
Aus eigener Kraft, ohne fremde Mithilfe wollen wir für unsere Zukunft sorgen, um nicht zum Schuldner zu werden für einen Almosen, der uns nicht schützt vor Not und Elend.

* * *

Zum Schlusse wollen wir der Männer gedenken, die bei der Gründung der Organisations im Jahre 1867 thätig waren und zur Zeit in Pressburg leben. Es sind dies Ferdinand Eichleiter (metteur-en-pages der „Pressburger Zeitung“), Johann Kondosky (Invalide), Karl Resch (städt. Beamter), Karl Promber (Maschinenmeister in der Druckerei C. F. Wigand) und Franz Zimmermann (städt. Beamter).

Soziale Bestrebungen.

Während den fünfunddreissig Jahren der organisatorischen Tätigkeit der Buchdruckergehilfen Pressburgs, waren dieselben auch auf die Hebung ihres materiellen sowie gesellschaftlichen Lebens bedacht und harte Kämpfe hatten dieselben zu bestehen und schwere Verluste haben sie erlitten, doch der Geist blieb frisch und unentwegt sehen wir sie an der Arbeit, um die Lage der Gehilfen nur halbwegs zu verbessern.

Gleich zu Beginn unserer Geschichte der Organisation der Buchdrucker Pressburgs finden wir eine Bewegung zu Gunsten eines neuen Lohnstarifes. Die damalige Bewegung verlief, wenn auch die Forderung der Gehilfen nicht ganz erfüllt wurde, günstig für dieselben. In der Wigand'schen Druckerei kam es zwar zu einer kleinen Akzion, die aber durch das solidarische Vorgehen der dort konditionierenden Gehilfen und des nachgiebigen Prinzipals bald zu Gunsten der Gehilfen entschieden war. Zwar war es nicht möglich für die drei Druckereien in Pressburg einen einheitlichen Tarif zu schaffen, aber im Durchschnitt wurde doch eine 20% Lohnerhöhung errungen.

Der nächste Schritt, der unternommen wurde, galt der Abschaffung der Sonntagsarbeit. Auch dies wurde nach langem Streite errungen und nur bei den Tagesblättern — man konnte den Grossstädten Wien und Budapest nicht vorgreifen — blieb die Sonntagsarbeit aufrecht.

Eine Petizion wegen Einführung der Koalitionsfreiheit wurde an den Reichstag verfasst und der Abgeordnete Maurus Jókai mit der Ueberreichung derselben betraut. Die Petizion ging den Weg aller Petitionen: in den ministeriellen Papierkorb.

Man arbeitete mit Eifer daran, die damaligen traurigen Verhältnisse* zu heben und so kam die grosse Lohnbewegung vom Jahre 1872, welche erst im Jahre 1873 mit einer Niederlage der Gehilfen endgiltig entschieden wurde. Diese Bewegung ist so vielen unter den heutigen Kollegen noch in Erinnerung und da wir wollen, dass auch die jüngere Generation darüber aufgeklärt werde, bringen wir dieselbe hier etwas ausführlicher.

Im Jahre 1872 machte man sich daran, einen neuen Tarif auszuarbeiten und denselben den Prinzipalen zu unterbreiten und war entschlossen, demselben unbedingt Geltung zu verschaffen.

Auszugsweise bringen wir hier die damaligen Forderungen der Gehilfen. Alphabetberechnung, Garmond und Bourgis per 1000 Buchstaben 18 kr., Kolonel, Petit und Cicero 19 kr., Nonpareille und von Mittel aufwärts 23 kr., Perl 24 kr. Bei täglich erscheinenden Zeitungen wird um 2 kr. höher berechnet. Hiezu kamen noch die diversen Aufschläge und nähere Bestimmungen. Regelmässige Sonn- und Feiertagsarbeit ist nicht gestattet. Im Falle dringender Notwendigkeit ist der Ausschuss des Buchdruckervereines berufen über die Zulässigkeit derselben zu entscheiden**. Bei gestatteter Sonn- oder Feiertagsarbeit ist ausser einer Entschädigung von 2 Gulden der Satz doppelt zu berechnen. Auch für die Drucker war ein Berechnungspreis ausgearbeitet worden; derselbe ist aber zu umfangreich, um hier anzuführen. In den allgemeinen Bestimmungen heisst es: die Arbeitszeit ist eine 10-stündige mit Ausnahme von Zeitungen. Das Minimum des gewissen Geldes beträgt 10 Gulden. Das gegenwärtig bestehende gewisse Geld von 10 bis 15 Gulden ist um 20% zu erhöhen.

Diesem Tarife war ein Lehrlings-Regulativ beigelegt, in welchem eine Ueberprüfungskommission, bestehend aus Prinzipalen und Gehilfen, die bei der Aufnahme des Lehrlings die Fähigkeiten desselben zu konstatieren hatte, verlangt; ferner sollte die Zahl der Lehrlinge ein Drittel der Gehilfen nicht überschreiten.

In Begleitung eines umfangreichen Memorandums wurden diese Forderungen den Prinzipalen überreicht. Aber dieser Tarif wurde nur vom damaligen Buchdruckereibesitzer Franz Nirschy in seinem vollen Umfange, inklusive des Lehrlings-Regulativs, angenommen und unterzeichnet, während die anderen Prinzipale damit nicht einverstanden waren und eine grosse Korrektur unternahmen. So wollten die Chefs

* Waren aber entschieden bessere Verhältnisse als die heutigen, nachdem die damaligen Löhne mit den billigen Lebensmittel- und sonstigen Verhältnissen eher in Einklang zu bringen waren, als die heutigen.

** Dies war auch im Statut des „Vereines der Buchdrucker, Schriftgiesser und Lithographen des nordwestlichen Ungarns“ vorgesehen. Leider wurden diese Statuten nicht genehmigt.

vom Lehrlings Regulativ nichts wissen und wurde dasselbe vollständig gestrichen. Der Zeitungssatz sollte nur um 1 Kreuzer höher berechnet werden als der Werksatz. Das Minimum sollte nicht festgesetzt sein und nur dem gegenseitigen Uebereinkommen überlassen bleiben und das schon bestehende gewisse Geld nur um 10 Prozent erhöht werden. Und mit 1. Juli 1872 sollte dieser so arg verstümmelte Tarif in Kraft treten.

Dies wirkte im ersten Moment auf die Gehilfen etwas niederschlagend, doch fasste man sich rasch und entschloss sich vorläufig, da die Zeit ungünstig war, weiter zu arbeiten und mit dem Anbote zufrieden zu sein. Aber im Jahre 1873, während der Wiener Weltausstellung, trat man abermals mit den Forderungen an die Chels heran und diesmal kam es zum Austritt, nachdem die Prinzipale die Forderung der Gehilfen abwiesen. Dies wirkte auf die Prinzipale nicht nur unangenehm, sondern auch ernüchternd, denn diese Energie der Pressburger Gehilfen kam ihnen etwas überrascht und zur unrechten Zeit. Der Druckerei-Eigentümer Karl Angermayer unterfertigte den Tarif und seine Gehilfen nahmen die Arbeit wieder auf und es gab jeder einzelne wöchentlich einen Gulden für die Streikenden, welche auch von auswärts reichlich unterstützt wurden. Die Stimmung unter den Gehilfen war zuversichtlich, umsomehr, als sich nur sehr wenig Streikbrecher fanden und sicherlich hätten auch die Pressburger Buchdruckergehilfen gesiegt, wäre nicht ein Moment eingetreten, der tausende von Unternehmern und Unternehmungen aller Art zu Grunde gerichtet hatte. Es kam der „Krach“. Diese Ausgeburt des börse-spekulierenden Gehirnes riss nicht nur die Spekulanten, sondern alle Geschäftsbranchen in den Abgrund und nur mit schwerer Mühe gelang es den einzelnen Geschäftsinhabern sich über dem Wasser zu erhalten. Dies machte sich auch im Buchdruckergewerbe stark fühlbar. Eine grosse Arbeitslosigkeit griff Platz und Pressburg, resp. die Pressburger Buchdruckergehilfen mussten, wollten sie nicht für immer ihre Plätze verlassen, die Arbeit nach einem viermonatlichen Streik wieder aufnehmen. Nun begann eine Zeit des wirtschaftlichen Niederganges. Gehilfen, die vor dem Streik in einem höheren Lohnverhältnis standen, wurden in ihren Bezügen reduziert und neu aufgenommenen oder freigesprochenen Gehilfen wurden nach dem Gutdünken des jeweiligen Prinzipals oder Geschäftsleiters entlohnt. Zwar wurde im Jahre 1882 die Sonntagsruhe bei den Tagesblättern durchgeführt, aber in anderer Hinsicht wurde erst im Jahre 1892 etwas zu Gunsten der Gehilfen geschaffen. Auf Anregung der Budapester Zentrale kam die Sache in Fluss. Der zu unterbreitende Tarif wurde in der Sylvesternacht 1891—92 in der damaligen Druckerei Johann Brég von zwei opferwilligen Kollegen hergestellt und nach gehöriger Durchberatung den

Prinzipalen unterbreitet; zwar war es nicht möglich die Forderungen der Gehilfen vollständig zur Geltung zu bringen, aber man hatte doch einen gewaltigen Schritt nach vorwärts gemacht, denn nun war ein Tarif vorhanden, auf dem für die Zukunft weitergebaut werden konnte. Der Tarif trat mit 15. Feber 1892 in Kraft. Das Minimum betrug 9 Gulden, bei den Zeitungen 10 Gulden. Die neunstündige Arbeitszeit konnte leider nicht durchgeführt werden.

Im Jahre 1895, am 28. Jänner, wurde in der Prinzipalen- und Gehilfen-Kommissionssitzung ein neuer Tarif angenommen. Die Akzion zur Erreichung des Tarifes war eine etwas schärfere als vom Jahre 1892 und so gelang es diesmal die neunstündige Arbeitszeit* durchzuführen und das Minimum von 9 auf 10 Gulden zu erhöhen. Bei den Tagesblättern betrug das Minimum 12 Gulden und die Arbeitszeit neuneinhalb Stunden.

Zur Ueberwachung des Tarifes wurden Vertrauensmänner von den Offizinen gewählt, doch fand sich niemals Gelegenheit, in Tarifangelegenheiten zu intervenieren. Der Tarif trat mit 18. Feber 1895 in Kraft und hatte einige Opfer gekostet, indem zwei Kollegen gemassregelt wurden.

Im Jahre 1899 machten sich die Gehilfen abermals an eine Tarifrevision heran und kündigten den Prinzipalen den am 18. Feber 1895 akzeptierten Tarif. Der neuausgearbeitete Tarif befasst sich nur mit der Erhöhung der Lohnsätze und mit der Lehrlingsfrage. Nachdem die Gehilfen zu der Ueberzeugung gekommen, dass von Seite der Prinzipale das Minimum als Maximum betrachtet wird, wurde in dem Tarif-Entwurf das Minimum ziemlich hoch gegriffen und zwar betrug dasselbe im Entwurfe 13 Gulden. Bei den Verhandlungen wurde von Seite der Prinzipale hingewiesen, dass ein leistungsfähiger Setzer oder Maschinenmeister um das Minimum ohnehin nicht arbeitet, und so einigte man sich auf 11 Gulden. Bei Tagesblättern beträgt das Minimum 13 Gulden. Die Arbeitszeit verblieb beim alten. Eine Lehrlingsordnung, die mit dem Tarife zugleich eingereicht wurde, schrumpfte auf zwei nichtssagende Punkte zusammen. Neu ist das Tarifamt, welches aus den Prinzipalen Karl Angermayer, Stefan Eder und als Ersatz Adolf Alkalay, sowie aus den Gehilfen Kowarik, Löwy, Hampel besteht. Das Tarifamt hat darüber zu wachen, dass der Tarif überall eingehalten wird. Ausser dem Tarifamt besteht noch das Vertrauensmännersystem.

Im Vereine mit den Prinzipalen wurde eine Eingabe an das Ministerium betreffend die Revision des Gewerbegesetzes ausgearbeitet

* In der Druckerei Eder wurde schon ein Jahr früher die 9 $\frac{1}{2}$ -stündige Arbeitszeit durchgeführt.

und in Form einer Kurrende an alle Handelskammern, Buchdruckereien und Buchdruckerkörperschaften zur Unterstützung versendet. Von einigen Handelskammern liefen Schreiben ein, welche die Unterstützung der Petition versprachen, doch ein grosser Teil der Buchdruckereibesitzer und Gehilfen Ungarns beachtete dieselbe gar nicht und liessen sie liegen. Infolge dessen hatte die Petition auch keinen Erfolg.

Am 1. Dezember 1901 wurde mit den Vertretern der Druckorte Oedenburg, Steinamanger, Raab, Ung.-Altenburg, Tyrnau, Neutra, Trencsin, Turócz-Szt.-Márton eine Besprechung abgehalten, an der auch die Budapester Kollegen Julius Peidl und Karl Wagner teilnahmen. In dieser Besprechung wurde der Wunsch ausgesprochen, für die Provinz einen den Verhältnissen entsprechenden Tarif auszuarbeiten und zur Durchführung zu bringen. Mit der Ausarbeitung des Tarifs und dessen Durchführung wurde die Pressburger Tarifkommission betraut. Tatsächlich wurde auch in Tyrnau der Tarif unterbreitet, doch die Indolenz der dortigen Prinzipale und die Angst der Gehilfen machten die Einführung desselben vorläufig illusorisch, doch ist genügende Hoffnung vorhanden, dass der Tarif noch dieses Jahr in Kraft treten kann.

Durch einen Tarif geregelte Verhältnisse haben die Städte Raab, Oedenburg, Trencsin, Turócz-Szt.-Márton und Neutra.

Der 1. Mai als Arbeiterfeiertag wurde im Jahre 1890 in allen Druckereien gehalten, im nächstfolgenden Jahre aber nur mehr in der Druckerei des „Westungarischen Grenzbote“, wo der Chef Herr Iván v. Simonyi den 1. Mai ein für allemal freigegeben hatte. In den späteren Jahren brachte man es dahin, den halben Tag zu feiern und erst seit vorigem Jahre ruht am 1. Mai in allen Druckereien den ganzen Tag die Arbeit.

An Geld brachten die Pressburger Kollegen für Lohnbewegungen seit dem Jahre 1867 über 12,000 Kronen auf. Die Summe ist zwar keine gewaltige, aber wenn man die kleine Anzahl der Buchdruckergehilfen in Pressburg nimmt, wird man sagen, dass dies gewiss eine schöne Leistung ist.

So haben wir hier in kurzen Umrissen die sozialen Bestrebungen aufgezeichnet in der angenehmen Hoffnung, dass der nun eingeschlagene Vormarsch nicht unterbrochen werden wird und die Buchdrucker ihr Ziel endlich erreichen, welches ihnen schon seit einer Reihe von Jahren vor Augen schwebt.

Drei Lohnbewegungen haben die Buchdruckergehilfen Pressburgs mit ihren Prinzipalen in Ruhe und Frieden durchgeführt und wir sind der festen Ueberzeugung, dass dies auch in Zukunft so sein wird, umsomehr, als unsere Prinzipale den gerechten Forderungen der

Gehilfen noch jederzeit ein williges Ohr schenkten. Aber Pflicht der Gehilfen ist es und wird es auch in Zukunft sein, zu jeder Zeit sich als Buchdrucker zu fühlen und der Gemeinsamkeit gegenüber stets als wahre und echte Kollegen zu handeln.

Im Interesse unseres Berufes, im Interesse unseres eigenen Ichs, im Interesse der gesamten Buchdrucker sind wir verpflichtet, jedes von uns verlangte Opfer zu bringen. Denn nur wo Opferwilligkeit vorhanden, wo wahre und aufrichtige Kollegialität zu finden, ist auch die Einigkeit. Und Einigkeit brauchen wir zu unserem fernerem Vorwärtstreben, denn nicht immer ist es möglich „getrennt zu marschieren und vereint zu schlagen“.

Jeder einzelne Kollege in Pressburg oder in den anderen Provinzen, tue was seine kollegialen Pflichten verlangen und in nicht gar ferner Zeit werden wir das erreichen, was heute noch so wenig zu finden: geordnete Arbeitsverhältnisse.

Nicht immer sind die Chefs diejenigen gewesen, die die Zustände unleidlich machten, meistens waren es die Gehilfen, die durch ihre Mutlosigkeit und Indolenz ihre eigene, heilige Sache zu Grunde richteten.

Kollegen! Vermöge unserer Intelligenz ist es unsere Pflicht, sich auch um unsere Mitmenschen, um unsere Arbeitsbrüder zu kümmern und darum dürfen wir uns nicht von ihnen abwenden, sondern ihre Forderungen in jeder Weise unterstützen. Kollegen! Auch wir gehören zu der grossen Schaar, die nur Pflichten und keine Rechte kennt, auch wir werden nicht als gleichwertige Menschen betrachtet und darum ist es unsere Pflicht, sich den allgemeinen Bestrebungen der Arbeiter anzuschliessen und teilzunehmen an dem Kampf für Menschenwürde, Recht und Wahrheit.

Auch wir Buchdrucker haben unsere Stimme zu erheben für politische Rechte, nicht nur im eigenen Interesse, sondern im Interesse der Buchdruckerkunst. Denn nur wo das politische Recht ein allgemeines Gut der Bevölkerung bildet, gedeiht die Kunst unseres Altmeisters Gutenberg. Wo wahre Gerechtigkeit gepaart mit Nächstenliebe das Schöne und Erhab'ne fördert, ist unsere Kunst am grössten.

Darum stimmen wir ein in den Ruf nach: „Freiheit! Gleichheit und Brüderlichkeit!“

